Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:
https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Historisk Tidsskrift,

Syvende Række,

udgivet

af

den danske historiske Forening,

ved dens Bestyrelse.

Redigeret

af

J. A. Fridericia,
Foreningens Sekretær.

Første Binds første Hefte.

Kjøbenhavn.
Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri (F. Dreyer).
1897.

Den danske historiske Forenings Bestyrelse bestaar af: Underbibliotekar **J. A. Fridericia**, Cand. mag. **M. Mackeprang**, Prof. **Kr. Erslev**, Prof. **Joh. Steenstrup** og Direktør **M. Rubin.**

Foreningen har udgivet:

Historisk Tidsskrift. 1—6. Bd. 1840—45. Nyt historisk Tidsskrift. 1—6. Bd. 1846—56. 3. Række. 1—6. Bd., samt Register. 1858—69. 4. Række. 1—6. Bd. 1869—78. 5. Række. 1—6. Bd. 1879—87. 6. Række. 1—6. Bd. 1887—97. Indholdsfortegnelse til 1—5. Række. 1889. (Forskellige Hefter af 1. og 3. Række er udsolgte.)

C. Molbech: Historiske Aarbøger. 1—3. Del. 1845—51.

—— Historisk-biographiske Samlinger. 1—3. Hefte. 1847—51.

J. P. F. Kønigsfeldt: Genealogisk-historiske Tabeller over de nordiske Rigers Kongeslægter. 2. omarb. Udg. 1856.

N. M. Petersen: Bidrag til den danske Literaturs Historie. I—VI. 1853—64. (Udsolgt undtagen VI, Registret.)

H. G. Garde: Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700. 1861.

Fr. Hammerich: Den hellige Birgitta og Kirken i Norden. 1863. (Udsolgt.)

O. Vaupell: Kampen for Sønderjylland 1848—50. I—III. 1863—67. (Udsolgt.)

H. F. Rørdam: Kjøbenhavns Universitets Historie fra 1537 til 1621. 1—3. Del, samt Aktstykker. 1868—77.

Joh. C. H. R. Steenstrup: Historieskrivningen i Danmark i det 19de Aarhundrede (1801—1863). 1889.

Foreningens Medlemmer kan faa de af denne udgivne Skrifter, for saa vidt Forraad haves, imod at udrede de tilsvarende Bidrag, 2 Kroner for hvert Halvaar. For ethvert Bind af de første fire Rækker af Historisk Tidsskrift betales som for to Halvaarsleveringer, for et Bind af 5te og 6te Række betales som for tre Halvaarsleveringer. C. Molbechs Historisk-biographiske Samlinger regnes til en Pris af to Leveringer. Af Rørdams Universitetets Historie vil ethvert Bind med tilsvarende Aktstykker regnes som to Halvaarsleveringer. Ellers gælder ethvert af Foreningen udgivet Bind for en Halvaarslevering. Registret til 3dje Række af Historisk Tidsskrift leveres, naar ønskes, gratis sammen med 6te Binds 3dje Hefte; ellers betales det med 1 Kr. Indholdsfortegnelsen til de fem første Rækker af Historisk Tidsskrift koster 50 Ø. eller leveres, om ønskes, gratis med Steenstrups Historieskrivningen i Danmark.

Følgende yderligere **Prisnedsættelse** gælder dog foreløbig for Medlemmerne:

Historiske Aarbøger, udg. af C. Molbech. 1—3. D. 1 Kr. 50 Ø.
Historisk-biographiske Samlinger, udg. af C. Molbech. 1 Kr. 50 Ø.
Den dansk-norske Sømagts Historie 1535—1700 af H. G. Garde. 1 Kr. 50 Ø.
Kommunitetet og Regentsen fra deres Stiftelse indtil vore Dage af C. E. F. Reinhardt. (Særtr. af Hist. Tidsskr. 3. R. 3. Bd.) 1862. 1 Kr.

Franske literater i København på Frederik den femtes tid.

Af

Jul. Clausen.

Blandt den lille franske kolonis medlemmer i København i forrige århundrede danner literaterne en egen og ikke uinteressant gruppe. Det er ikke religiøse motiver, der fører dem til Danmark, og for så vidt er forbindelsen mellem dem og de fransk-reformerte emigranter og disses afkom meget løs. Det 18. århundredes store beundring for fransk kultur giver sig også udslag hos os, og det er den, som baner vejen for en lille kreds af studerede franskmænd eller franskfødte Schweizere, der i en meget ung alder opnår forholdsvis betydelige poster. Den mest kendte af dem er Reverdil. Denne mands navn er imidlertid fortrinsvis knyttet til Christian den syvendes person, hvis lærer og senere kabinetssekretær han blev. Skønt forfatter til det interessante skrift „Struensée & la Cour de Copenhague", som han ved sin død efterlod i håndskrift, er han i sin øvrige literære virksomhed for ubetydelig og speciel til, at vi her vil beskæftige os med ham, så meget mere som hans triste skæbne turde være

tilstrækkelig kendt gennem det ovennævnte skrift. Kun som fortsætter og fuldfører af Rogers „Lettres sur le Danemarc" kommer vi til at dvæle et øjeblik ved ham. Af de øvrige fire indvandrede franske literater beklæder de to, La Beaumelle og Mallet, efter hinanden posten som professor ved det nyoprettede franske akademi; Roger bliver privatsekretær hos den ældre Bernstorff, og kun én, Des Roches de Parthenay, lever literatens tarvelige liv fra hånden og i munden.

Med undtagelse af La Beaumelle, om hvem nogenlunde udførlige oplysninger kan skaffes tilveje, er vor viden om hans tre andre landsmænds liv og færden her i vor hovedstad kun ringe; det er egentlig kun gennem deres skrifter, vi lærer dem at kende. Men disse efterladenskaber er i hvert fald langtfra alle så liden påagtelse værd, som man hidtil har skænket dem. De franske literater bringer os hverken store eller nye tanker og kan sikkert ikke med rette betegnes som kulturbærere af rang; men der er et vist ungdommeligt liv over dem og en interesse både for Danmarks fortid og nutid, som i grunden er forbavsende. Fra denne lille kreds udgår eksempelvis både den første journalist af betydning, vi har kendt, og den første popularisering af nordens gamle historie og mythologi.

I.

Den interessanteste skikkelse i den literære koloni er La Beaumelle's. For den almindelige bevidsthed er hans navn væsentligt knyttet til hans argeste dødsfjende, Voltaires, men langt ud over denne tvivlsomme berømmelse fortjener han at mindes både på grund af

sine heldige og mindre heldige egenskaber og i hvert fald for den — rigtignok noget letkøbte — nimbus, han forstaar at omgive sin person med de få år, han gæster Danmark.

Laurent Angliviel de la Beaumelle var født den 28. Januar 1726 i den lille bjærgby Valleraugue i Cevennerne i provinsen Languedoc [1]). Man har to fra hinanden meget afvigende beretninger om hans barndom og ungdom. Den ene er af Voltaire og findes i hans „Dictionnaire philosophique". Den kan straks forkastes som ganske apokryf, thi Voltaire beærede La Beaumelle med et vildt had, og hans hensigt viser sig tydeligt nok ikke at have været den at skrive saa objektivt som muligt om sit emne. La Beaumelles fader var Jean Angliviel; han var købmand af livsstilling og reformert, medens moderen var katholsk. Allerede dette simple faktum har Voltaire forvansket således, at han gør faderen til en forløben irsk, katholsk soldat og moderen til protestant. Det var formodentlig efter moderens ønske, at han blev opdraget i Jesuiterkollegiet i Alais. Om hans skolegang her kan Voltaire også nogle stygge historier. Han véd at fortælle, hvorledes den

[1]) Hovedkilden for La Beaumelles liv må nu antages at være en artikel af A. Taphanel i „Revue d'Histoire littéraire de France" II (1895), s. 201—220, der er bygget på uudgivne papirer i familien Angliviels eje og ofte citeret i det flg. — Som andre kilder kan nævnes: Ch. Nisard, Les ennemis de Voltaire, 1853, der dog ingenlunde gør ret og skel mellem La Beaumelle og Voltaire; fremdeles partier i A. Sayous: Le XVIII. Siècle à l'étranger II, 1861 & Nicolas: Hist. litt. de Nimes & des localités voisins II. — Endelig findes ogsaa en afhandling af Taphanel i „Revue historique" LVII, v. 22 ff., „Saint-Cyr et la Beaumelle"; den indeholder imidlertid intet nyt om la Beaumelles ophold i Danmark udover, hvad forf. allerede har givet i ovennævnte afhandling.

unge mand paa grund af skarnsstreger og falsknerier blev jaget ud af klostret. Sandheden er imidlertid en hel anden; han forlod skolen med de mest udmærkede vidnesbyrd og stod senere i brevveksling med sine lærere. Og skønt La Beaumelle den gang havde antaget sin faders tro, regnede man ham dog i klosterskolen for den discipel, der havde kastet mest glans over den, og man fulgte hans literære løbebane med interesse.

Laurent Angliviel — tillæget La Beaumelle antog han først under sit ophold i Genf — var overordentlig tidlig moden. Han har allerede skrevet mange ark og fået dem trykte, inden han er fyldt de fem og tyve år, og han kulminerer, inden han er nået de tredive. Efter den tid præsterer han intet af betydning. Med henblik på denne tidlige udvikling forstår man dobbelt godt en udtalelse af ham om alderen for stordåd, som findes i „Mes Pensées“, der er bleven til i La Beaumelles fire og tyvende år. Han skriver her: „Gennemgaa i erindringen de store mænds historie, og De vil finde mange i alderen fra tyve til tredive, nogle mellem de tredive og fyrre, få i årene fyrre til halvtreds, og ikke en eneste senere. Er man først nået til en vis alder, er det for sent at ville begynde at blive en stor mand. Nej, de fem og tyve år er den alder, da man bliver helt og udvikler sine talenter. Man vil måske indvende, at man med med alderen får erfaring, men får man ikke lige så mange fordomme? Erfaringen kan nok skabe en klog mand, men ikke en stor mand. Den giver sund fornuft, men ikke talenter. Det menneske, som ikke sidder inde med andre kundskaber end dem, han har skaffet sig ad erfaringens vej, vil ofte kun give dårlige råd,

fordi hans viden ikke holder kurs med den ny tid" [1]). I mangt og meget kloge og rigtige ord, men også arrogante og skarpe, som La Beaumelle selv var det. De giver et tydeligt billede af manden.

La Beaumelle var i 1745 vandret til Genf for der at studere reformert theologi. I ungdommelig iver og ildfuldhed havde hans omvendelse til den reformerte tro grebet ham så stærkt, at han vilde blive præst. Det er værdt at lægge mærke til dette; thi det borger for, at hans varme ord flere år efter, da han bl. a. skarpt imødegår Holberg, der i sin 10. epistel har kritiseret de reformerte, ikke er mundsvejr [2]). Hvor flov og fad La Beaumelle end ofte kan te sig, og hvor lidet man end kan tro på alvor i denne letflagrende og mundkåde unge franskmand, bryder der undertiden en religiøs understrøm frem hos ham — f. eks. flere steder i „La Spectatrice danoise" —, som til en afveksling virker velgørende, men tillige forbavser læseren, fordi han slet ikke venter det. I begyndelsen studser man og tvivler på, om de dybe ord virkelig er ligeså dybt mente, men man forstår ham bedre, når man hører om hans ungdomsbegejstring for den reformerte tro, der gik så vidt, at han i sit tyvende år skrev et par religiøse småpiecer i reformert ånd, „Le déiste devenu protestant" og „les Assemblées des Reformées". Man læse f. eks. i nr. 56 af „La Spectatrice danoise" hans „Réflexions sur l'incrédulité". Han drager her som flere andre steder tilfelts mod deismen, der ellers just nu havde sine gyldne dage;

[1]) Mes Pensées. Cphgue. 1751. § 12.

[2]) Lettre à Monsieur le Baron Holberg, 1749, hvori forf. antyder, at der har funden en samtale sted mellem dem. (Også trykt i „Ouvrages des Savans de l'Europe" XLIII. s. 150—170.)

men på den anden side bliver han ikke træt af at præke tolerance. I „Mes Pensées“ findes således den fortræffelige bemærkning: „Det land er kun dårligt stillet, hvor gejstligheden slår på sin religiøse iver; thi den forliges dårligt med den religiøse kærlighed“ [1]). En tom, udenad lært kristendom er intet værd, og herved kommer han — omtrent i lignende ord som Birckner halvtresindstyve år senere — ind på religionsundervisningen, hvis urimelighed — og da navnlig lærebøgernes — han udtaler en skarp fordømmelsesdom over: „Stykker af biblen er kastede hulter til bulter mellem hverandre uden mindste ræsonnement eller forklaring. Børnene behandles, som var de papegøjer. Spørger man dem om beviserne på guds tilværelse, kommer de med et eller andet skriftsted.... Man vænner dem til at tro uden dømmekraft paa deres fædres religion, som de slet ikke kender, uden at tage i betænkning, at det måske er bedre at blive i vildfarelsen af overbevisning end at nå til en forud afgjort sandhed, og at den er en bedre kristen, som er faren vild, efter at han har gjort alt, hvad der stod i hans magt for at komme til sandhedens enkendelse, end den, hvem det blinde tilfælde har ført på den rette vej“.

I Genf blev La Beaumelle i to år. Voltaire insinuerer, at han her måtte anlægge dette navn, fordi hans oprindelige „Angliviel“ allerede var beryglet. Iligemåde beskylder han ham for at have udgivet en fremmed ode for sin egen og for at have forfattet et smædeskrift om Genfs indbyggere i form af et bogkatalog. Da Voltaire citerer et enkelt sted („Le mauvais ménage, opéra comique,

[1]) Mes Pensées. § 130.

par M. & Mme Gallatin" — et genfisk ægtepar, der ikke var kendt for det kærligste samliv), kan det måske have sin rigtighed med den sidste del af beskyldningen, da La Beaumelles hang til satire var ham medfødt. Men resten er usandt opspind. La Beaumelle tjente samtidigt med sine studier ved højskolen sit brød som lærer ved „Temple Neuf", og ved hans afrejse er der skrevet i konsistoriums protokol: „Hr. de la Beaumelle, theologisk student, har ved sin afrejse til København anmodet om et vidnesbyrd. Tilstået, professorerne er enige om at give ham „hæderlig omtale" (Le rapport de MM. les professeurs avisé de la lui donner honorable)". Et sådant vidnesbyrd blev kun givet, når vedkommende virkelig havde gjort sig fortjent til det [1]).

Under et landophold hos en hr. Budé i Genfs nærhed havde La Beaumelle truffet en dansk adelsmand, der havde i kommission at søge en fransktalende hovmester af reformert tro for hofjægermester Grams søn i København. La Beaumelle har åbenbart haft lyst til at søge æventyr ude i verden og tog mod pladsen. Frimurerlogen i Genf, af hvilken han var broder, gav ham en introduktion til logen i København, og desuden fik han anbefalinger fra flere højtstående personer. Med dem i lommen forlod han d. 17. marts 1747 Genf og var i København en måned efter.

La Beaumelle havde på forhånd gode kort på hånden, fordi han var franskmand af den dannede klasse. Skønt det vistnok kun var et beskedent mindretal af Københavns indbyggere, som kunde læse og tale fransk,

[1]) Både disse og flg. biografiske oplysninger om La Beaumelles liv er, hvor intet andet citeres, byggede på Taphanels ovenn. artikel.

krævede moden dog, at man hyklede interesse for alt, hvad fransk var. Dette galdt naturligvis særlig overklassen. Ved hoffet så man både med beundring og misundelse på Frederik den stores franske akademi, og man tilstræbte at få København lavet om til et Berlin i duodez. Kunde man ikke få en Voltaire, en d'Alembert, var en Beaumelle, en Mallet, en Roger ikke utilgængelige for regeringens gunst og gave.

Havde man desuden et kvikt nemme, et galant væsen, gode anbefalinger og et net og tiltalende ydre, som tilfældet var med La Beaumelle, var ens lykke gjort. Hofjægermester Gram var vistnok en stiv og stolt herre, og hans frue var en lidet dannet og meget provinsiel dame, der til en begyndelse så ned på den ny huslærer, men alle andre steder kom man ham imøde med åbne arme. La Beaumelle var ikke lidt af en verdensmand trods sine unge år; han kunde tournere en vittighed og få en fransk åndrighed til at klinge. Alle, der kom i berøring med ham, beundrede ham, og selv minister Bernstorff, der havde set ham i Grams hus, blev indtaget i ham. For La Beaumelle, der var i besiddelse af en brændende ærgærrighed og vilde frem i verden, fik dette naturligvis megen betydning. Det faldt ham ikke svært at trænge sig ind i de fornemme kredse, hvor han traf mænd som A. G. Moltke, Plessen [1]), den russiske gesandt Korf, Reuss; med virkeligt og sandt venskabsbånd blev han dog kun knyttet til en af dem, den unge grev Schmettau [2]), en intelligent, men lidt

[1]) Hvilken af de to brødre v. Plessen — Christian Ludvig eller Carl Adolf — det har været, omtaler la B. ikke.

[2]) Hermann Woldemar S., f. 1727 i Dresden, var ved midten af fyrrerne kommen herind og bleven chef for livregimentet

vidtløftig herre. Han blev La Beaumelles tro Achates både ved studie- og spillebordet.

Det var ikke La Beaumelles mål at ville dø som hovmester hos Grams; han stræbte langt videre. Foreløbigt omgikkes han med den plan at få et professorat oprettet for sig i fransk sprog og literatur ved Bernstorffs hjælp. Han skal ved et taffel på Jægersborg have anvendt al sin veltalenhed for at udvikle, hvor gavnligt det vilde være for Danmark. Frederik V skulde også have sin Maupertuis. Han må også have omtalt sine planer i et brev til broderen Jean Angliviel, thi i sin svarskrivelse advarer denne forsigtige og beskedne mand ham mod at stile for højt: „Den lærestol, Du fortæller mig om, er ikke en post, Du skulde efterstræbe altfor ivrigt. Tro mig, slut Du Dig til hr. Gram, og stil Dig intet andet mål for øje uden at opdrage hans søn så godt som muligt". — Bernstorff [1]) og Moltke stillede sig nu heller ikke afvisende overfor hans planer. Ved universitetet fandtes imidlertid dengang intet professorat i moderne sprog; La Beaumelle søgte da i 1749 at få J. E. Schlegels ledigblevne post ved Sorø Akademi. Men den ophævedes, og der var da intet andet for end at oprette en egen lærestol for ham. Man så let igennem fingre med hans afvigende troesbekendelse, og den 5.

Kyrasserer, der lå på Jægersborg. Fra 1764—67 var han kommanderende general i Norge. Han døde 1785 i Plön som kammerherre og ridder af elefanten.

[1]) Vistnok var Bernstorff paa dette tidspunkt i udlandet som gesandt, og hans indflydelse på La Beaumelles ansættelse kunde derfor synes tvivlsom, men da Taphanel, der har haft adgang til la Beaumelles dagbøger, udtrykkelig nævner Bernstorff i denne forbindelse, går det dog næppe an helt at se bort derfra, selv om han måske kun har hjulpet la Beaumelle ved en anbefaling til Moltke.

April 1750 kom hans udnævnelse til professor i fransk sprog og literatur.

Inden han var kommen så vidt, havde La Beaumelle ikke ligget ledig. Han var en livlig og urolig ånd, der stadig måtte være beskæftiget. For sin myndling oversatte han Senecas tanker og begyndte også på en oversættelse af Tacitus. Samtidigt udkom i Amsterdam anonymt en „politisk" roman, „L'Asiatique tolérant", stærkt påvirket af La Beaumelles yndlingsforfatter, Montesqieus „Lettres Persanes". I den tager han dristigt ordet for samvittighedsfrihed. Da han annoncerede den som en fortsættelse af Crébillons „Les amours de Zeokinizul (ɔ: Louis XV) roi des Kofirans (ɔ: Frances)", antog man almindelig Crébillon for at være forfatteren. Desuden skrev La Beaumelle i disse år på et populærfilosofisk skrift „L'Ésprit", der ikke blev udgivet før i 1802 af hans arvinger — forresten af gode grunde, thi et stykke som kapitel IV „Om regeringens indflydelse på ånd og geni" vilde ikke kunne være bleven trykt i Frankrig under l'ancien régime. Men i Københavns saloner applauderede man ham stærkt, når han læste et sted op, som dette: „Quel ésprit voulez-vous qu'on ait dans un pays où l'on n'ose parler haut de peur d'être entendu, où l'on n'ose parler bas de peur d'être écouté?" Det skal iøvrigt være et talentfuldt arbejde, der ligesom hans senere vidner om et skarpt blik, hvor gode tanker findes imellem ungdommelige og overilede domme, og som en livlig stil og satirisk evne altid gør fængslende at læse [1]).

Alle disse egenskaber fik et bredere publikum lejlig-

[1]) Bogen findes ikke på vore biblioteker, og forf. har derfor måttet nøjes med at citere Taphanels udtalelser.

hed til at gøre bekendtskab med i hans „Spectatrice Danoise". Sammen med Schmettau havde han fattet ideen om at udgive et ugeblad, hvis artikler skulde skrives af La Beaumelle og indeholde en videre udformning og drøftelse af emner, der tilfældigt var komne på bane, når de havde siddet ved bordet.

Det første nummer af „La Spectatrice Danoise, ou L'Aspasie moderne" udkom i September 1748[1]). I en slags indledning præsenterer den moderne Aspasia sig for sine læsere. La Beaumelle har straks en kompliment på læben til sit danske publikum, men det er rigtignok en „compliment de bœuf". Aspasia har valgt det franske sprog til at udtrykke sine tanker, thi vel er det danske som nationen selv simpelt, naturligt og blødt, men det savner den lethed, bøjelighed og elegance, der udmærker franskmændene som deres sprog; det er ikke tilstrækkeligt uddannet til det mål, Aspasia har sat sig: at more og behage. Al respekt for de unge danske og deres sprogfærdighed, men — „jeg har hørt sige, at vi kun har få forfattere, der kan skrive både elegant og rent.... Og det vil vist være vanskeligt at vække os af vor døs. Det franske sprog vil altid have fortrinnet fremfor alle andre sprog i verden. Det er just dette fortrin, som tildels har bestemt mig til at foretrække det for mit modersmål, som jeg forresten i høj grad både agter og elsker" [2]).

Allerede denne begyndelse tiltalte ikke alle. La Beaumelle var ganske vist lovlig undskyldt i, at han ikke kunde skrive dansk, men denne noget ungdomme-

[1]) Når Taphanel nævner foråret 1749, vildledes han af dedikationen, der er dateret 3. Marts 1749.

[2]) La Spectatrice danoise. T. I. Nr. 5.

lige og vel flotte dom over sproget i det land, han foreløbig havde gjort til sit, var ikke på sin plads. Sansen for sprogets renhed fandtes dog kun hos enkelte, og for mange betød det at kunne læse og tale fransk det samme som at høre til det gode selskab; men La Beaumelles ord gav dog Caspar Peter Rothe anledning til noget senere at udsende en i ironisk form holdt pièce: „Hr. B*** Forslag om det Danske Sprogs Indførsel udi Frankrig". Her findes ingen egentlig imødegåelse af La Beaumelles udtalelser, hvad også vilde være noget for sent, da han allerede den gang var langt ude over landets grænser. Rothe benyttede blot La Beaumelles udtalelse om det almindelige kendskab hos de danske til fransk sprog som udgangspunkt til at dadle sine landsmænd for deres overdrevne beundring for alt fransk og særlig for den uskik at blande dansk og fransk sammen i skrift og tale.

I den samme fortale udvikler endvidere „Aspasia" sit program. Den engelske Spectator har været hendes forbillede, som hun dog ikke slavisk vil efterligne. „Jeg vil følge mit geni, og da jeg har lune, vil læseren nok tilgive mig mine springskheder. Snart vil jeg lægge mit ansigt i alvorsfolder, snart vil jeg skrive, hvad der falder mig ind. Idag så alvorlig, at man fryser ved det, imorgen overvættes glad, undertiden begge dele på engang. Jeg vil sætte mig ud over alt, undtagen sandheden og den sunde fornuft" [1]). Bladet skal udkomme to gange om ugen, og indsendte bidrag modtages med taknemlighed, „forudsat de er korte, fornuftige og originale. Hvis

[1]) La S. D. s. 7.

der skulde komme altfor mange, går de kvindelige bidrag først".

Et sådant programs rammer var i høj grad elastiske, og indholdet af „La Spectatrice Danoise" blev da også så heterogent, som tænkes kan. Det er det besynderligste sammensurium; der er næsten ikke den ting mellem himmel og jord, som ikke er bleven behandlet af La Beaumelle i den tid, bladet bestod. Det er da en selvfølge, at værdien af de forskellige numre er meget ulig. La Beaumelle var en absolut begavelse og en livlig ånd, han havde gode kundskaber og var meget belæst; men han var rigtignok også grumme overfladisk og let. Han var urolig, allestedsnærværende, og hans ærgærrighed efter overalt at gælde for literær højesteret i forening med en stedse voksende selvfølelse gjorde ham det til en livsfornødenhed at sige sin mening om alt muligt. Det er meget uretfærdigt med en fransk forfatter (Nisard) at ville frakende ham al originalitet og fordømme ham til evig glemsel, var ikke hans navn bleven sammenknyttet med Voltaires [1]). La Beaumelle kan have virkelig dybe og slående tanker, men lige så ofte finder man flovser og godtkøbs-åndrigheder hos ham. Men i hvert fald har han en glat og behagelig stil. Alt serverer han på den nydeligste måde; han kan trods nogen nutids-journalist levere „causerier", og vil man end ikke indrømme ham forfatternavnet, må man dog tilstå ham en plads som en første-rangs journalist. I denne egenskab har han ingen forgænger haft i Danmark.

Vi skal i flæng nævne nogle af de emner, La Beau-

[1]) Nisard, Les ennemis de Voltaire. 1853. S. 299.

melle har behandlet i „Spectatricen“, for at man kan få et indtryk af hans mangesidighed. De første numre har han helliget filosofiske betragtninger i populær form, f. eks. om den menneskelige fornuft, om lykken, der karakteriseres som det sjældne, det usædvanlige — „on est heureux, quand on croit l'être“ —, om ærgærrigheden, kærligheden, misundelsen, ægteskabet osv. —, stykker, der vidner om deres forfatters filosofiske læsning. Han kan både citere Descartes, Leibnitz og Wolff; men forøvrigt er det ikke vanskeligt at opdage, at det er de samtidige stjærner, han har bedst kendskab til. Han har navnlig gået i skole hos mænd som Diderot, Voltaire, Crébillon fils, Marivaux o. a. Et par theologiske opsatser er allerede nævnede i det foregående. Så er der længere kritiske afhandlinger, hovedsagelig af dramaturgisk art, og det kan med rette fremhæves, at Schlegel og La Beaumelle er de første, der indfører et æsthetisk element i dagspressen: Schlegel den literære, La Beaumelle den dramaturgiske kritik [1]).

Allerede i nr. 5 behandles således tragediens og komediens indbyrdes forhold, og skuespillernes sociale stilling drøftes. Her kom La Beaumelle galt afsted og vakte navnlig Holbergs uvilje, da han roste den franske skuespillertrup på de danske aktørers bekostning. I „Henrik og Pernille“ har spillet været ret godt, indrømmer han; men han tvivler ikke på, at stykket vilde have behaget ham endnu mere, hvis det var blevet udført af hans landsmænd. Ved sådanne meninger kunde La Beaumelle naturligvis ikke vinde et virkeligt dansk publikums sympathi. Thi enhver måtte jo kunne sige sig

[1]) Stolpe, Dagspressen i Danmark. IV. s. 251.

selv, at når franskmanden havde kedet sig over den danske komedie, kom det muligvis af, at han ikke havde forstået synderligt deraf.

I det følgende nummer udtaler han sig fordømmende om den italienske opera i København, og i nr. 26 giver han en kort udsigt over skuespillets historie; han tilføjer „beregnet for kvinder, da mænd véd det". I nr. 45 tager han atter ublidt fat på de danske skuespillere, og af dramatiske forfattere regner han kun Holberg for nævneværdig. Denne mangel vækker dog ikke hans forundring; thi at kunne skrive skuespil kræver et ganske eget talent, som hidtil ikke har vist sig i Danmark. Grunden må også her søges i mangel på dannelse. Forøvrigt er næppe nogen større skade sket, fordi den danske literatur ingen tragedie kan opvise, da de danske skuespillere i hvert fald ikke vilde kunne spille den; og han betoner igen, at der slet ikke kan være tale om en sammenligning mellem de franske og danske aktører. „Men lad mig stanse her. Ellers kunde man let gøre mig det til en crimen læsæ patriæ, at jeg ikke bliver træt af at kæmpe mod en latterlig fordom. Og hvorfor ej? Man har jo gjort det, fordi jeg frit sagde min mening om den italienske opera".

Sit betydeligste bidrag til den danske dramaturgis historie har La Beaumelle dog ikke meddelt i „La Spectatrice", men i den „165. Pensée". Da det indeholder adskilligt af interesse og hører hjemme i denne forbindelse, omtales det her. Efter at La Beaumelle har gjort sin skyldige reverens for „M. le Baron Holberg", hvem han i parenthes ikke kunde udstå — en følelse, som var gensidig —, og sagt nogle smukke ord om „Le Plaute danois", berører han de indvendinger, som „les

delicats, les gourmets" har fremsat mod Holbergs tilbøjelighed for den grovkornede skæmt. La Beaumelle selv er højsindet nok til at finde disse bebrejdelser overdrevne; Holberg fortjener overbærenhed, fordi han er det danske theaters skaber og endnu ikke har fundet nogen efterfølger. Morsomt nok finder La Beaumelle, der har sin kundskab fra den tyske oversættelse af komedierne, at „Melampe" er et af hans bedste stykker. Mon franskmanden har forstået parodien? Derefter nævner han „La Capricieuse" og „Henri & Perrine". Derimod er det parterret, der har fralokket Holberg sådanne stykker som „Den politiske Kandestøber", „Plutus" og „Ulysses".

La Beaumelle dadler derefter særdeles fornuftigt den tåbelige skik ved det danske theater, at man i hobetal oversætter dårlige franske farcer à 10 rdlr. stykket. Dem kunde man ligeså godt lave i Danmark. Ligeså skarpsindig forekommer hans næste ytring: „Et theater skal kun oversætte for at danne sig og i så fald kun mesterværker; stykker som „L'Avare", „Le Misanthrope", „Le Joueur" vil både udvikle skuespillernes og parterrets smag". — Han kommer igen her ind på tragedien, om hvilken han dog har modificeret sin dom derhen, at man hellere må have dårlige tragedier end slet ingen; ellers vil man aldrig faa udmærkede komedier. Hvorfor ikke — og hvilken forbindelse han her har tænkt sig nødvendig, får læseren intet at vide om. Det er en af La Beaumelles mange åndrigheder, der ved første øjekast tager sig ret godt ud på papiret, men bliver til vind, når man kommer den nærmere på livet.

Tilsidst følger et lille stykke om skuespillerens forskellige stilling i Frankrig og Danmark. I Danmark

stiller hverken loven, religionen eller sæderne sig ivejen for skuespilkunstens udøvere. Det er unge, ofte studerede, mennesker med gode hoveder. Der bliver ganske vist ikke kælet for dem af de store, som i Frankrig, men til gengæld foragter samfundets store masse dem ikke som dér. Den største fejl ved de danske aktører og aktricer er deres mangel på fantasi i opfattelsen og mangel på evne til at føre sig med elegance på scenen. „Aktricerne er ikke skønheder, men ganske nette, de er nettere end just indtagende, dog mere indtagende end egentlig gode. Publikum har delt sig mellem Jfr. Thielo [1]) og Jfr. Materna [2]); den første bliver stærkere applauderet, den sidste er mere afholdt. I Paris vilde man finde Jfr. Thielo særdeles lækker".

Endelig mener La Beaumelle, at der er altfor få nyheder og ingen debutanter. Det ny skuespilhus [3]) har i det hele hans tilfredshed; dog er det en fejl, at scenen er lige så stor som tilskuerpladsen. Det vilde forekomme ham praktisk, om kongens franske skuespillere kom til at spille en række gode stykker og spille dem godt. I sandhed — en underlig opgave for et dansk theater! —

[1]) Datter af den bekendte organist og uheldige skuespilforfatter C. A. Thielo. Hun regnedes for en af Københavns skønheder, hvis rygte forøvrigt ikke var det bedste (Overskou, Den danske skueplads II).

[2]) Anna Catharina Materna blev i 1753 gift med en lieutenant Passov og er kendt som forfatterinde til to små versificerede skuespil, „Elskovs eller Kierligheds Feil, et originalt Hyrdestykke", og „Den uventede Forliebelse eller Cupido Philosoph". I det sidste er den nordiske mythologi for første gang behandlet dramatisk. Efter hendes eget udsagn er det Mallets „Introduction à l'Histoire de Danemarc" og hans franske oversættelse af Eddaen, hun skylder sin viden (Rahbek & Nyerup, D. Digtek. Historie under Frederik V, s. 120).

[3]) Theatret på Kongens Nytorv var taget i brug 1749.

Nok så interessant er det at følge La Beaumelle i hans betragtninger over den gammel-nordiske literatur. Man vil med undren spørge, hvorfra den unge franskmand kender noget til denne, og om hans oftere udtalte begejstring for den virkelig har noget på sig. Men når man har læst Nr. 17, 23 og 41 af „La Spectatrice", vil man ikke længere være i tvivl om, at der ligger en personlig opfattelse til grund for hans varme ord. Det er ganske vist ikke rimeligt, at La Beaumelle havde lært sig oldnordisk i de par år, han havde været her, og når han oversætter vers, både af Harald Hårderådes saga og af Thormod Kolbrunarskjald, har han utvivlsomt benyttet sig af en sprogkyndig mellemmand, hvad hans ret frie oversættelser også tyder på; ved andre lejligheder har han hjulpet sig med Saxos latinske omskrivninger af de gamle kvad. Men tilbage bliver dog kendskabet og kærligheden til den gamle literatur, der hos en fremmed er såre mærkelig, og hvori dengang kun få danske overgik ham. La Beaumelle er imidlertid ikke ene herom. Hos flere af hans landsmænd, der omkring århundredets midte kommer herind, viser den samme interesse for nordens fortid sig, først og fremmest hos Mallet, der i flere skrifter har nedlagt frugterne af sine studier herover — hvorom senere skal blive talt — og hos des Roches, der udgiver en særdeles fyldig samling af gamle danske ordsprog. Det må være en vis tilbøjelighed hos disse folk til straks at efterforske det ejendommeligste og mest karakteristiske i det ny folks historie, de er komne i berøring med, ud fra hvilken dette tilsyneladende ejendommelige forhold må forklares.

Vi har allerede mærket, at La Beaumelle ikke var mild i sin dom, når det galdt Danmarks nulevende

skønånder. Men kommer han til at tale om fortidens skjalde, lyder den helt modsat. Ser han bort fra Holbergs Niels Klim og hans komedier, kan den danske skønliteratur for øjeblikket på intet punkt hamle op med den franske og engelske, ja ikke engang med den tyske. Og dog har norden frembragt digtere trods nogen. Det før nævnte Haraldskvad, som La Beaumelle giver en oversættelse af, finder han uforligneligt ved det stærke følelsesliv, som giver sig udslag deri, og som står i så grel modsætning til nutidens. Som andre eksempler på de gamle dages sjælestorhed nævner han fortællingerne om „Grida, Hilda og Illugus", som han sikkert kender fra Saxo, og han har selv forsøgt en oversættelse af „Sygnés" farvel til Hagbarth: „Compagne de ton bonheur, je rougirois de ne point partager tes infortunes. Je te suivrai jusqu'au fonds de ton tombeau. Unis par les liens d'amour, nous le serons encore plus par le même supplice" [1]). Et andet sted er fortællingen om kong Hjarne og verset, ved hvilket Hjarne tilkæmper sig kronens guld, ligeledes gengivet efter Saxo [2]), som bevis for, hvor anset digterens stilling var i gamle tider. Virgils, Horats' og de islandske skjaldes lod er yderligere vidnesbyrd om det samme, og Racines og Voltaires skæbne viser, at digterne heller ikke sulter nutildags. Hvis de øvrige nutidens poeter ikke kan glæde sig over en særlig blid skæbne, går det dem kun efter fortjeneste, thi poesien er udartet, bleven kunstlet og overdreven.

[1]) La Spectatr. D. T. I. Nr. 17.

[2]) Da La Beaumelle selv siger ... „que j'ai faite sur une traduction Danoise de la Latine du Grammairien Saxon qui nous l'a transmise en la traduisant de l'original", bliver dette altså en oversættelse i tredje potens.

Den gamle digtning bærer derimod prisen. En linje som .... „Agnar tomba, rît & mourût“ begejstrer La Beaumelle i den grad, at han udbryder: „Jeg kunde ønske, at en af vore lærde vilde vise mig et vers, gammelt eller nyt, som i højhed kan nærme sig dette, som i så få ord kan bringe en så smuk lovtale over en mand“ [1]).

Hos sin samtid vakte La Beaumelle mest opmærksomhed ved de små samfundssatiriske skildringer, hvormed han hist og her saltede Spectatricens stundom noget ferske indhold, men som i langt større målestok, om end i knappere form, findes i „Mes Pensées“. Det har ingen synderlig interesse at læse hans udfald mod adelen. De er kun gengangere af de passager, fulde af ægte eller forloren indignation, man på dette tidspunkt og lige ned til revolutionens dage træffer hos alle frihedselskende skribenter i alle lande. Rigtignok vilde det jo ikke harmonere så vel med La Beaumelles personlige stilling til adelen i Danmark, om han benyttede lejligheden til at sige sine beskyttere uartigheder. Derfor gør han også en meget skarp — men forøvrigt dengang ikke ualmindelig — adskillelse mellem hofmændene her og andetsteds. I Danmark er adelen beundringsværdige mennesker, imødekommende, uegennyttige, gavmilde og i besiddelse af Gud véd hvor mange dyder; her er det landets blomst — men ellers er det allevegne „folk, som kommer til verden med flere fornødenheder og større stolthed end alle andre mennesker“; det er dagtyve, der vises agtelse, uden at de er agtelse værd osv.

[1]) La Spectatr. D. T. I. Nr. 41.

Der er kort sagt ikke den last, de ikke er i besiddelse af [1]).

Derimod er det nyt og opsigtsvækkende, at La Beaumelle allerede har fået kig på de rådne forhold i den danske embedsstand, som det snart blev skik at betegne som „lakajismen", og som der skulde en Struensee til at hugge hovedet af. Det vidner om hans hurtige blik for fremmede brøst, at han, den fremmede, allerede har opdaget denne skævhed ved det danske samfund, og i ungdommeligt mod vover at give sig i kast med den mare, der rider det, før nogen indfødt. I en lille afhandling om satiren hævder La Beaumelle, at alle mennesker har et medfødt hang til satire, og at verden vilde være kedelig og tom uden den. Selv var han udstyret med ikke så ringe en portion satirisk evne, og den får han nu god brug for. Man læse f. eks. det kvikt skrevne stykke om titler og rang, hvor han første gang snerter titelsygen og lakajuvæsenet. „Plads! Plads! Lad hr. etatsråden komme forbi. Hvad for noget? Den lille mand, som jeg hundrede gange har set stå bag på karethen — sidder han idag inden i? Man skal altså overstænkes med snavset fra sådan en karls vognhjul? Ja — hvad andet? Disse karle har haft lykken med sig; de har forstået at komme til vejrs netop ved deres kryberier, og lykken holder ikke meget af at gå til fods og uden de behørige titler. Det er hans nederdrægtigheder, der har givet ham ret til at kro sig. Det er ikke gået hurtigt med hans ophøjelse. Han har ikke sprunget noget trin over. Men alt eftersom han steg et trin højere, glemte han det nedenfor; og nu har han glemt

[1]) La Spectatr. D. T. II. Nr. 9.

så meget, at han ikke længere véd, hvad han har været. Han véd ikke engang, at han nu kun er en blære. Hans titel lægger ham et bind for øjnene og skjuler alle ydmygende sandheder for ham“ [1]).

Der er noget af en Juvenals bitterhed og drastiske skildring over dette. Endnu mer fyndigt lød dog et sted i manuskriptet til „Mes pensées“. La Beaumelle havde her skrevet følgende: „Det er en lykke for fyrsten, at folket ikke véd, at han regeres af sin dronning, dronningen af sin skriftefader, og skriftefaderen af sin lakaj“. Da censor imidlertid betød forfatteren, at denne udtalelse kunde komme ham dyrt til at stå, hvis han skulde forklare, hvad han havde ment, blev stedet mildnet, så at det nu kom til at lyde: „Det er en lykke for fyrsten, at man ikke véd, at han regeres af lakajer, og lakajerne igen af deres tjenere“. Men dette fik heller ikke lov at passere, og La Beaumelle måtte istedetfor nøjes med en almindelig udtalelse om, at vor egen lavhed eller slethed er skyld i, at de store får overtaget over os [2]). I den 191. „Pensée“ findes dog en mindre flot, men mere vægtig bemærkning om lakajismens følger end den foregående, der tildels var plagiat efter Montaigne. Det hedder bl. a. her: „Der kan godt være æresfølelse i et land, hvor lakajerne kommer op, men hverken i theori eller praxis kan der være mindste skygge af æresfølelse i det land, hvor lakajismen skal være ledende .... Lad lakajerne kun få poster i finansvæsenet; det er ingen skade til, at disse poster beklædes med folk, på hvem der hviler almindeligt had og

[1]) La Spectatr. D. I. Nr. 47.

[2]) Håndskrevne optegnelser i eksemplaret af „Mes Pensées“ i Hjelmstjernes Saml. 2767.

foragt .... Men lad dem i hvert fald blive udelukkede fra sådanne hverv, der kræver finhed i følelsen, retfærd i handlemåde. Tilstå aldrig æresbevisninger til folk, der ingen ære har. Man vil måske finde bravhed og retfærdighedssans hos en mand, der har været lakaj, men søg ikke om finfølelse hos ham".

Disse sidste ytringer kom vel at mærke ikke frem i 1749, men først to år senere, thi ellers havde det måske været et spørgsmål, om man havde gjort La Beaumelle til professor. Men der var allerede tilstrækkeligt stof til forargelse i det, som var sagt i „Spectatricen". Mange beundrede sikkert La Beaumelles dristighed og skarpe pen, men der var dog vist flere, der gav Holberg ret, da han i Epistel 478 skrev: „End mere forundring opvakte siden en fremmed autor. Ingen kunde begribe, hvorledes den, der kun en kort tid havde været udi Danmark og intet forstod af landets sprog, turde understå sig at censurere fejl blandt alle stænder, såvel høje som lave".

Det er allerede i det foregående berørt, hvorledes La Beaumelle gendrev Holbergs 10. epistel; hans svar fremkom først i „Spectatricens" nr. 49 under overskriften „Les Réformés Français vengés, Holberg réfuté". I dette stykke, hvor han viser det uberettigede i Richelieus fremgangsmåde, er også taget sigte på en anden af Holbergs epistler (nr. 35), i hvilken prædestinationslæren er kritiseret. — Endelig stødte La Beaumelle også sammen med Holberg i anledning af frimureriet. Han var en meget ivrig murer, der endog fik den værdighed tilkendt, at holde velkomsttalen til Frederik V ved kongens første besøg i den danske loge. Frimureriet hørte til de stadig mere omdebatterede spørgsmål. Her hjemme

var det endnu ikke trængt rigtigt igennem, og den store hob anså frimurerne for en hoben fordærvede mennesker, hvis handlinger ikke kunde tåle dagens lys, og man troede, at de i deres forsamlinger gjorde sig skyldige i alskens gemene og uterlige streger. Selv Holberg tog til orde imod deres samfund. Naturligvis troede han ikke på pøbelens dumme beskyldninger, men politisk konservativ, som han var, angreb han i den 11. epistel frimurerne og erklærede deres samfund for hensigtsløst. Deres store hemmelighedskræmmeri tiltaler heller ikke ham; man véd aldrig, hvilke konspirationer de kan danne, og han anser derfor den fyrste for at være i sin gode ret, som opløser deres samfund. La Beaumelle mente nu, at øjeblikket var kommet til at bortrydde alle disse falske forestillinger. I nr. 18 af „La Spectatrice" findes et meget velskrevet forsvar for frimureriet. Især fremfører han de grunde, hvorfor kvinder ikke kan optages. I nr. 20 giver han ret liberalt plads for en „Anti-Frimaçons" voldsomme angreb, men imødegår iøvrigt i samme nummer dette. I det næste kommer turen til Holberg, mod hvem La Beaumelle dog ret forståeligt lader sine sædvanlige bidske og hvasse ord fare. Efter at have gendrevet ham, nøjes han med at sige: „Det er lovlig kraftigt af en så besindig mand som han". — La Beaumelle kommer forresten flere gange tilbage til frimureriet. Den fransk-reformerte præst J. F. Mourier havde under pseudonymet *Philothée* angrebet ham i „Réponse au Plaidoyer de la Spectatrice Danoise, en faveur des Francs-Maçons", og La Beaumelle var altid den, der vilde have det sidste ord. Derfor finder vi ham atter behandle frimureriet i nr. 43, hvor også findes nogle „Vers à Mlle. B . . en lui

envoiant des Gands de Maçon". I nr. 24 findes endelig en „Ode Maçonne".

Denne siges at være indsendt, og det samme siges om flere af samlingens andre stykker. Det er sandsynligvis dette, der har forledet de få forfattere, der hidtil har syslet med La Beaumelle, til at tro, at der virkelig har været flere medarbejdere ved „La Spectatrice Danoise" [1]). Men når undtages to bestemte numre, anser jeg denne påstand for aldeles urigtig. Først og fremmest af indre kriterier. Enhver, der omhyggeligt gennemlæser „La Spectatrice Danoise", vil hurtigt være klar over, at den skyldes samme pen. Stilen er overalt den samme, også i de numre, som fingeres at være indsendte. Dernæst har man glemt, at La Beaumelle aldrig havde sat sit navn på noget nummer af bladet, men stadigt optrådte anonymt i „Spectatricens" navn, selv om det var en offentlig hemmelighed, at han var forfatteren. Han kunde altså på dette punkt tage sig alle de friheder, han lystede, og måske har han syntes, at han overfor sine læsere kunde optræde med større autoritet, når det antoges, at han ikke var ene om bladet. I en „Avis de l'Éditeur", der findes i den lille anden tome af „La Spectatrice", og til hvilken i nogle eksemplarer er vedhæftet en indholdsfortegnelse over de emner, der agtes behandlede i det andet bind, hedder det således: „De stykker, der er mærkede med et A, er af forfatteren til „La Spectatrice Danoise", H er begyndelsesbogstavet på en i vor kreds; og for at man ikke skal tilskrive en anden mine fejl, vil jeg tilføje, at de, der signeres M, er af mig". Men da vi jo paa forhånd

[1]) F. eks. Stolpe, Dagspressen IV. 244 ff.

véd, at A og M er en og samme person, La Beaumelle, viser dette altså, at han fandt morskab og interesse i at dupere sit publikum, og man kan nok roligt gå ud fra, at H'et dækker for den samme. Et andet sted, i nr. 28, kommer La Beaumelle også til at røbe sig. Han aftrykker et epitaphium over en dresseret falk til dens herskerinde og foregiver, at digtet er indsendt, men skønt læseren her skal tro, at det er en anden, der fører ordet, benytter La Beaumelle lejligheden til at traktere nogle mod ham og hans virksomhed indsendte kritiker så grovt og til at komme med så hjærtevarmt et forsvar for sig selv, at masken falder af ham, og man straks opdager, at det hverken er nogen fremmed eller „Spectatricen", men derimod La Beaumelle i egen person, man har for sig. — Det er som sagt kun to steder, hvor man efter min formodning tør antage, man har en fremmed for sig. Det ene er nr. 24, hvor der fremsættes nogle så orthodokse religiøse anskuelser, at man på forhånd måtte være betænkelig ved her uden videre at fastslå La Beaumelles forfatterskab; men enhver tvivl bortfalder også, når det tilsidst hedder: „Er det nødvendigt at oplyse læseren om, at dette nummer ikke er af mig". Det andet er nr. 16, hvor der tales i dybere toner, end man er vant til at høre hos La Beaumelle, der efter sit eget udsagn hellere vilde le end græde. Stykket handler om det nødvendige for mennesket i at begrænse sig, hvis det vil udrette noget, og dets megen filosofiske ballast tyder på, at man har en mand af faget for sig. Da det er undertegnet Sorøe d. 8. Oktbr. 1748, er jeg tilbøjelig til at antage „Soraneren" Jens Kraft for forfatteren.

En ganske anden sag er det, at La Beaumelles om-

gangskreds vistnok har været medbestemmende ved valget af de emner, der skulde behandles i Spectatricen. Flere gange kan man finde hentydninger til det muntre liv sammen med Schmettau og andre ude på Jægersborg. I nr. 8 er en jagtsang optaget, dateret Jægersborg; den er i tidens smag med mange mythologiske allegorier. Senere træffer vi „Epitre á Monsieur le Colonel Comte de ***“ (ɔ: Schmettau) (T. II. s. 145 ff.). Det er et muntert og fikst stykke poesi, der svulmer af livslyst og godt humør. Det klæder La Beaumelle meget bedre at vise sine forslagne tilbøjeligheder end at spille filosof. „Flattez ma sensualité — et laissez là ma vanité .... Le respectable en vérité! — joue un ennuieux personnage! .... L'Épicurien seul est sage — L'Épicurien seul jouit!“ Så løssluppen er tonen, som anslås her. Indholdet er en tak til greven for et uventet gilde, hvor hverken champagnen eller småpiger, der betegnes med ***, synes at have manglet. Højst interessant vilde det være, om man kunde komme til klarhed over, hvad der menes med det „Cotterie des Vaporeux“, La Beaumelle offentliggør et — naturligvis fingeret — brev fra [1]). Som det foreligger, er det så temmelig uforståeligt. Er det en spøg, han har haft for sammen med sine venner, og har hans læsere måttet undgælde derfor? Eller skal det være en satire over den omkr. 1750 frembrydende sentimentalitet? Et sted som dette: „Et intet sætter os i bevægelse, og hvert øjeblik ligger vi under for vor følsomhed? . . Den mindste ting griber og bevæger os. Der er folk, som i to timer kan tale om et knappenålshoved ... „Les Vaporeux“ burde have et sprog for sig.

[1]) La Spectatr. D. T. II. Nr. 6.

De føler altfor levende til, at de uden at svinde ind til det rene intet, kan omsætte deres følelser i noget moderne sprog" — kunde tyde derpå, men på den anden side var den sentimentale strømning endnu jo kun i sin vorden, og i hvert fald ikke nået op til os. Mulig harcelleres der kun over affektation i al almindelighed; men noget bestemt lader der sig ikke sige derom.

La Beaumelle var meget ømtålig overfor kritik. Nu foreligger der vistnok ikke nogen offentlig kritik af „La Spectatrice Danoise" — den æsthetiske kritik var endnu i sin barndom — men derimod lader det til, at han har modtaget flere private kritiker. Men dette er han på ingen måde tilsinds at ville tåle. I et „Feuille de fantaisie" (nr. 22) lader han Spectatricen beklage sig over sin miskendte stilling og den mangel på forståelse, der møder hende. Dette kommer af, at man hverken forstår at kritisere, skrive eller blot læse bøger i Danmark — og nu kommer et udfald, der er karakteristisk for La Beaumelles ilterhed: „... Er vore kritikere kompetente dommere over et åndfuldt og morsomt arbejde? De må give mig lov til at betvivle det, indtil Apollo har reformeret vort Parnas. Hvorfra skulde de få den smag, som er den sikreste leder, og denne finhed til at skælne mellem godt og slet? Måske fra en udmærket opdragelse? Men vort universitet giver dem jo blot nogen viden. Fra samværet med skønånder? Men de er så sjældne fugle i København! Ved et nøje studium af store forbilleder? De kender jo kun den klassiske oldtid. Fra den store verden? Men den kommer de ikke i berøring med. ... Den kunst at skrive er ikke mere udbredt iblandt os end kunsten at kritisere. Hr. Holberg er den eneste blandt vore lærde, der har vidst at forene en fin

ånd med kundskaber. Han er den eneste, der har gjort landets smag ære. I sin tredje epistel reducerer han tallet på gode moderne bøger til i det højeste et hundrede stykker. Efter den målestok kan vi ikke vise et eneste bind, der kunde fortjene plads i dette lille bibliothek. Thi der er uimodsigeligt hundrede engelske, tyske eller franske bøger, som fortjener fortrinet for nogen af vore. Boghandlen står her på en meget slet fod, et øjensynligt bevis på, at literaturen ikke er i nogen blomstrende tilstand.

Jeg har nu svaret på nogle af mine læseres kritiker; nu må jeg til gengæld have lov at kritisere dem. Største parten forstår ikke at læse. De tager disse blade i hånden og læser dem igennem i en drævende tone fra ende til anden; de kvikkeste steder gør de usmagelige og bærer sig ganske ad som de, der betragter et maleri i gal belysning".

Når Spectatricen alligevel vedbliver sin virksomhed, er det dels, fordi hun engang er begyndt og har masser af stof, dels fordi hun har en enkelt fin læserinde af høj rang,

„et plut au ciel encor pour couronner l'ouvrage,
Que Frédéric daignât lui donner son suffrage".

Det var hårde ord, og der var nok adskillige, som med Holberg tænkte: Frants! Frants! du est en ung mand! De var dog intet imod den grovhed, med hvilken La Beaumelle trakterede personlige modstandere. La Beaumelles landsmænd her i byen var ham vistnok ikke venligsindede, hvad enten dette nu skrev sig fra misundelse fra deres side eller arrogance fra hans. Vi kan ikke følge striden i dens enkeltheder. Så meget er dog vist, at da La Beaumelle i de franske musers navn

havde skrevet en kantate, med hvilken kongen blev budt velkommen ved genoptagelsen af den franske komedietrups forestillinger, blev der sendt ham tre på fransk skrevne kritiker, som La Beaumelle sammen med kantaten aftrykker i nr. 29 af „Spectatricen". Han kender godt forfatterne; det er tre bestemte personer, der forfølger ham; men hvis denne trio har ventet sig noget af sin iver, tager den fejl. Misundelsen taler ud af dem; de har ingen smag, og deres hjærtes nederdrægtighed taler tydeligt nok ud af deres skandskrifter. Navnlig synes det at være et hårdt stød for La Beaumelles forfængelighed, at man har tituleret ham „un certain Beaumelle". Og nu lader han Spectatricen skrive om sig: „Hr. Beaumelle er tilstrækkelig kendt til at kunne foragte denne ny værdighed. Han bryder sig så lidt om den slags fornærmelser, at han af fuld hals ler deraf. Han er hovmester for en ung herre her i landet, og han rødmer ikke over sin stilling. Ganske vist er denne titel ikke så glimrende som dens, der foran på sin bog kan skrive denne lange remse: „Ouvrier en tabac, en cire, en chandelles, & en suppliques, ci-devant maire d'une ville maritime, nourricier de vers à soie, ci-devant avocat; copiste de gagiste de libraire, ci-devant abbé & chanoine, teneur de livres, ci-devant écuier, procureur du roi de France dans une généralité, ci-devant régent chez le P. P. de l'oratoire etc. etc." Men til syvende og sidst er det måske bedre slet ikke at være kendt end at være det på en sådan måde".

Efter min mening kan La Beaumelle hermed ikke sigte til nogen anden end sin landsmand Des Roches de Parthenay. Denne mand — som vi senere hen skal omtale — havde nemlig beklædt nogle af de stil-

linger, her hentydes til, og på sin „Histoire de Danemarc“ havde han på titelbladet angivet sin stilling som „Escuyer, Conseiller & Avocat general du roi très-chrétien au bureau des finances & chambre des domaines de la Rochelle“. Når La Beaumelle spydigt tilføjer „ouvrier en suppliques“, passer det meget godt på manden. Om deres nærmere forhold kan intet oplyses, uden at La Beaumelle kalder Des Roches' historie et makværk, hvortil han forresten var i sin gode ret.

Endnu en gang fik La Beaumelle lejlighed til at sige det danske publikum, og særligt sine modstandere, nogle ubehageligheder. Det er i en længere godtkøbssatirisk skildring „Journal d'un gentilhomme jutlandois“, der fylder fire numre af „La Spectatrice“, og hvor La Beaumelle gennem herremandens mund får lejlighed til at udtale sig om forskellige danske, specielt københavnske forhold. Stykket er forresten, skønt almindeligvis det eneste kendte af Spectatricens indhold, temmelig værdiløst [1]). I andet bind findes en slags fortsættelse i „Le Grönlandois“, hvor et grønlandsk naturbarn undrer sig over det moderne samfunds naragtigheder og skrøbeligheder og satiriserer over dem. Det er „Lettres persanes“ og forskellige andre af tidens fingerede rejsebeskrivelser, der har været mønstret for disse afsnit. Med det samme fik La Beaumelle med lethed nogle smigrerier til kongehuset anbragt.

Imellem første og andet bind af „La Spectatrice danoise“ forløb nogle måneder. I det sidste blad af

---

[1]) Et brudstykke er oversat i O. Wolffs Journal for Politik og Historie 1812, II, s. 72 ff., under titlen: Torbeksturen og Assembleen for nogle og tredsindstyve Aar siden.

tome I (Nr. 60) havde La Beaumelle nemlig budt sine læsere farvel indtil videre. Han vil ikke mere sige folk ubehageligheder, ikke moralisere, ikke tegne portræter, ikke satirisere, men være yderlig elskværdig og ganske rette sig efter publikums smag. Tonen i det adskilligt mindre andet bind er også stemt noget ned. En „Liste des Souscripteurs" er vedhæftet, hvoraf man kan se, at det pekuniære udbytte ikke har været stort; kun 80 personer, hvoraf største delen fremmede diplomater, har tegnet sig som subskribenter. Arbejdsmethoden er vedblivende den samme — „jeg dypper min pen i blækhuset, har først kun én tanke, men så kommer der én til, jeg tager en pris tobak, så kommer en tredje flyvende, og inden jeg véd et ord af det, er mit hæfte fyldt" [1]) — men afhandlingerne er længere og emnerne ret betydelige. Han begynder med en artikel om adel, der ikke er ueffen. Helt moderne lyder et sted som dette: „Idet forældrene overfører deres blod til sønnen, overfører de også deres tilbøjeligheder. Karakteren er da en uløselig gåde, og en besynderlig sammenblanding af gode og dårlige egenskaber, af storhed og svaghed, beslutningsdygtighed og vankelmod betegner modsætningen i karakter hos de to væsner, han skylder livet". Naturligvis beklager La Beaumelle sig også i det andet bind over sin ublide skæbne. Man har udspredt det rygte, at den russiske gesandt har beklaget sig over „Spectatricen" og at hoffet har givet ordre til at undertrykke bladet. Der er absolut intet herom, forsikrer han. Tværtimod har en mand, som er Spectatricens eneste virkelige publikum, opfordret ham til at fortsætte,

[1]) La Spectatr. D. T. I. Nr. 59.

hvad han som god patriot også vil gøre, skønt han til dato kun har høstet utak [1]). En afhandling om sjælens udødelighed har interesse, fordi La Beaumelle her uddeler de første sidehug til sin kommende dødsfjende Voltaire. „Hr. Voltaire afgiver bevis på, at den samme mand kan komme med særdeles skønne vers og særdeles slette ræsonnementer" — hedder det bl. a. Iøvrigt imødegås andre materialister som La Mettrie og Locke, og resultatet bliver, at „sjælens udødelighed på samme tid er fundamentet for enkeltmands bravhed og for den offentlige sikkerhed, og at den, der ikke tror herpå, er en farlig borger" [2]). — Endelig findes en suite breve over Montesquieus „L'Esprit des Loix", som La Beaumelle ikke kan finde tilstrækkelige lovord for, og som han simpelthen erklærer for den bedste bog [3]).

Af en indholdsfortegnelse fremgår det, at adskillige andre artikler har været påtænkte — f. eks. en kritik over Voltaires værker, som det jo ikke vilde have været uden interesse at stifte bekendtskab med; de blev imidlertid ikke udførte, thi i April kom La Beaumelles udnævnelse, og han måtte nu til Paris for at skaffe sig legitimationspapirer. Han standser brat og tager en kort afsked med sine læsere ... „De rejser på landet, jeg til Paris. Farvel da til Oktober". Men da La Beaumelle kom tilbage, havde han andre planer i hovedet, og „La Spectatrice Danoise" viste sig ikke mere.

Under sit ophold i Paris i sommeren 1750 traf La Beaumelle sammen med de to mænd, hvis navne for

[1]) La Spectatr. D. T. II. [Nr. 10.] (Avis de l'Éditeur i Stykket: De la Satyre).
[2]) S. St. [Nr. 14.]
[3]) S. St. s. 170 ff.

øjeblikket var de berømteste i den franske literatur, Montesquieu og Voltaire. Forholdet til den sidste var i begyndelsen ret venskabeligt, og La Beaumelle, som påtænkte et udvalg af franske klassikere i ordets egentlige forstand in usum delphini, nemlig til brug for en lille dansk prinsesse, hvis lærer i fransk han havde udsigt til at blive, fik Voltaire til at love at ville gennemse partier af „Henriaden" og indrette dem til dette øjemed. Voltaire var imidlertid ikke den mand, der tålte en jævnbyrdig ved sin side, og i længere tid havde han set på Montesquieu med misundelige blikke. Denne var kort forinden bleven angreben af „Nouvelles Ecclésiastiques" i anledning af „l'Esprit des Loix" og beskyldt for deisme. Han havde forsvaret sig i et lille skrift „Défense de l'Ésprit des Loix", men da det theologiske tidsskrift pånyt tog til genmæle, fik han en literær adjudant i La Beaumelle. Hans begejstrede artikler i „La Spectatrice Danoise" om Montesquieus værk var allerede kendte af denne, da La Beaumelle kom til Paris, og han havde naturligvis givet den unge mand en venskabelig modtagelse. La Beaumelle gengældte nu hans venlighed ved i anledning af det ny angreb at skrive „Suite de la Défense de l'Esprit des Loix" [1]). Herved vakte han rivalen Voltaires uvilje. Ved forskellige lejligheder skal denne med sin sædvanlige bidende spot have udtalt sig om Montesquieus frelsende engel. Dette er formodentlig kommen La Beaumelle for øre og har bragt ham i en meget pirrelig sindsstemning; thi i den korrespondance, han fører med Voltaire angående „Henriaden", anslår han forsætlig — men ganske umotiveret

[1]) Nicolas, Histoire littéraire de Nîmes II, s. 291 ff.

— en så fornærmelig tone, at Voltaire ophører at svare ham. Han glemte ikke senere hen at sige tak for sidst.

I Paris traf La Beaumelle også sammen med sin broder, Jean Angliviel, og en literat Méhégan, af irsk herkomst. De blev enige om at ville udgive en gazette i Amsterdam. Efter Quérard [1]) skal også et nummer være udkommen, men planen forandredes ellers således, at denne gazette, der skulde indeholde de allernyeste efterretninger, som manuskript hver uge blev sendt fra broderen i Paris til La Beaumelle i København i flere afskrifter. Han uddelte disse — naturligvis ikke for intet — til Bernstorff og andre af sine formående beskyttere, der med glæde i hine postvæsnets trange barndomsdage greb lejligheden til på en så nem og underholdende måde at skaffe sig de sidste nyheder. Broderen fyldte samvittighedsfuldt hver uge seks sider med efterretninger om den ny literatur, de sidste theateranekdoter og øvrige parisiske nyheder. — Navnlig synes samkvemmet med Méhégan i Paris at have været intimt. La Beaumelle var i forlegenhed med, hvilket emne han skulde vælge som indledningsforedrag, når han nu kom tilbage til København og skulde tiltræde det ny professorat. Méhégan gav ham da den ide, at tale om, hvorledes et land gør sig fortjent ved at adoptere fremmed kunst og videnskab, og da La Beaumelle var meget optaget i Paris og ikke selv fik stunder til at udforme sine tanker om dette emne, gav Méhégan ham ved afrejsen et udkast [2]). Dette benyttede La Beaumelle nu også med nogle få tilføjelser og forandringer, men glemte rigtignok uheldigvis at underrette sit publikum — også

[1]) La France littéraire, IV, s. 331 ff.

[2]) Nicolas, Hist. litt. de Nimes, II, s. 290 noten.

ved talens fremkomst i trykken — om, at han ikke var fader til barnet, formodentlig i den tanke, at afstanden mellem Danmark og Frankrig var for stor, til at Méhégan kunde reklamere sit åndsfoster. Beaumelles højst letsindige omgang med fremmed gods kom dog snart denne for øre, og da han ikke således vilde lade sig sin paternitetsret frakende, udgav Méhégan i 1751 sin tale i Paris, med den ominøse tilføjelse: Discours prononcé devant la cour de Danemarck. La Beaumelles rolle var imidlertid allerede den gang udspillet i Danmark, så at det her ikke kunde gøre ham nogen skade; men Voltaire forbedrede historien således, at La Beaumelle simpelt hen havde tyvstjålet talen fra Méhégan, der også havde tænkt på en ansættelse i den danske hovedstad[1]). Under det samme Pariser-ophold — fortæller Voltaire også — frastjal han Racine fils nogle af Mme Maintenons breve, som denne var kommen i besiddelse af. Den sidste historie er opdigtet; La Beaumelle havde med det gode fået Racine lokket til at afstå dem eller endog betalt ham derfor. Helt flatterende for La Beaumelle er dette forhold, der aldrig er helt opklaret, forresten ikke, om end langt fra så graverende som det første.

I November kom La Beaumelle tilbage til København. Hans venner og landsmænd her i byen havde bebyrdet ham med et utal af kommissioner, og han var så belæsset som et pakæsel ved sin ankomst til staden. Til præsten Mourier havde han silkestrømper og de nyeste historiske romaner, grevinde Schmettau fik den allerbedste franske tobak, til en Mlle. Rosa havde han hjemført en kanapé, og for det nye komediehus' frisør,

[1]) Sayous: Le XVIII. Siècle à l'Étranger, II, s. 377 noten.

M. Plaisance, havde han haft i kommission at købe parykker til theaterpersonalet [1]). Kort efter flyttede han ind på Charlottenborg, hvor de franske forelæsninger skulde holdes, og hvor han fik en fortrinlig fribolig. Ved siden af udgjorde hans løn 400 rigsdaler om året, efter datidens priser et anseeligt honorar, især i forhold til det arbejde, som forlangtes; thi kun fire timer om ugen var La Beaumelle forpligtet til at holde forelæsninger over selvvalgte emner af den franske sprog- og literaturhistorie. Men derud over fik han ret til at holde private kollegier, som han naturligvis kunde forlange betaling for. Den 27. Januar 1751 åbnedes forelæsningerne kl. 10 om formiddagen under A. G. Moltkes auspicier. Skønt en af slottets største sale var indrømmet La Beaumelle, var den dog overfyldt af kyndige og nysgerrige, så at den kort efter måtte ombyttes med en endnu større. Vi kender allerede indledningstalen, hvis titel dog var en smule forandret: „Un Empire se rend-il plus respectable par les arts qu'il crée que par ceux qu'il adopte?" Naturligvis udtaler La Beaumelle — eller vel rigtigere Méhégan — sig for det sidste; thi at skabe kunsten er frugten af et blindt lykketræf, men at opelske den er altid frugten af en oplyst forstand. En enkelt passage skyldes alene La Beaumelle, thi han tænker tydeligt nok på sig selv, når han siger følgende om de fremmede kunstnere, som kommer ind i et land: „Man søger at forringe deres værdi hos regenten, man laver komplotter, som hans visdom må gøre til intet. Man angriber dem eller rokker ved deres stilling, og han må i sin årvågenhed bevare dem for

[1]) Efter La Beaumelles dagbøger i familien Angliviels eje, refereret i Taphanels ovenn. artikel.

landet. Man udslynger bagvadskelser mod dem; han må bevise dem, at hans hjærte er højsindet. Man vil slå deres ry ned ved at satirisere over dem, og han må trøste dem ved belønninger. ... Man må forstå at gøre ret og skel mellem de fremmede og de indfødte, gøre dem til venner, uden at de derfor hører op at være rivaler, adskille dem ved kappestrid og knytte dem sammen i interesser, besværge hadets storme og gribe venskabets ånd" [1]).

Denne La Beaumelles klage over de indfødtes syn på de fremmede, er sikkert meget overdreven. I hvert fald skriver en af hans landsmænd, C. C. Vernier, en halv snes år senere i et forslag til magistraten om stenbroens forbedring, forøgelse af lygternes antal og renovationens bortkørsel, bl. a. følgende: „Jeg véd ikke, om den fordom at hæve de fremmede på den danske nations bekostning, ikke er noget for almindelig; jeg frygter for, at dette kan føre så vidt, at man endog vil betragte en fremmed, når han har været en tre, fire år i byen, som dansk — hvilket i det almindelige omdømme betyder det samme som en ignorant" [2]).

Det franske sprog klinger altid smukt i en veltalende mands mund, og veltalende var La Beaumelle. Han havde en fortræffelig optræden, behagelige manerer, og alt dette bevirkede, at han gjorde megen lykke hos sit auditorium, så at man slet ikke lagde mærke til, hvor langt indholdet stod tilbage for formen. Der var i sandhed ikke nogen grund for La Beaumelle til her at tage til takke med andenmands arbejde. Talen, der snart

[1]) Discours prononcé à l'ouverture des leçons publ. de langue & de belles-lettres franç. 1751. S. 24 ff.

[2]) Ny kongl. S. 692. 4°.

efter forelå trykt i et pragtfuldt typografisk udstyr, var en underlig blanding af filosofiske aforismer og dumme paradokser eller banaliteter. Hans eget tillæg gjorde den kun yderligere pretentiøs, som man af den meddelte prøve vil se. Men den unge franskmand forstod at dupere, og situationen var for øjeblikket hans.

I Maj fik han tilladelse til i offentlig avdiens på Jægersborg at overrække kongen et eksemplar af talen, i hele hoffets nærværelse. I sin dagbog har han givet en beskrivelse af stadsen:

„Onsdag 13. Maj, kl. 12¼, havde jeg den ære at overrække kongen min åbningstale. Jeg sagde til ham: Sire, den gave, Deres majestæt tillader mig at offerere, er meget ubetydelig, men en stor konges billigelse kaster glans over de største bagateller. Jeg har helliget min pen til at ville skildre Deres majestæts handlinger. Deres regering, Sire, er dydens regimente; måtte den også være kunstens. — Han sagde til mig, at det glædede ham at se mig, og at han håbede, jeg vilde opføre mig vel. — Hvad er man ikke istand til, Sire, svarede jeg ham, når man er grebet af ønsket om at være Deres majestæt til behag? — Jeg er overtydet om, sagde han til mig, at denne institution er særdeles nyttig, og jeg hører med glæde, at officererne profiterer deraf, især søofficererne. — Jeg svarede, at det forholdt sig ganske rigtigt, at kadetterne var i majoritet, og at der var flere iblandt dem, som gjorde fremskridt og viste kappelyst. Den, sagde han, er meget nødvendig, især i begyndelsen. Jeg er meget tilfreds, tilføjede han derpå, og jeg trak mig tilbage.

Kl. 1 blev jeg forestillet for Dronningen, og kl. 1¼ for prinsesse Charlotte".

Resten af dagen gik hen med at gøre alle hoffets indflydelsesrige personer opvartning. La Beaumelle blev inviteret til taffel og til at overnatte på slottet. Fra alle sider hørte han de mest smigrende udtalelser, og det var intet under, om denne virak steg ham til hovedet. Navnlig var det franske parti ved hoffet henrykt, det tyske derimod, ret forståeligt, mindre begejstret, og det skal også være under påvirkning herfra, at Moltkes tidligere venlighed gik over til skarp uvilje, der endte med La Beaumelles afskedigelse. Men foreløbig havde han erobret alle, og indbydelserne strømmede ind til ham. Især kappedes grevinderne Schulemburg, Reventlow og Holstein om at se ham i deres saloner. Hans forhenværende elevs familie, overhofjægermester Grams, opgav ganske deres fornemme holdning og fraterniserede i den grad med ham, at de nu begyndte at tillægge de småvers og forskellige opmærksomheder, La Beaumelle nu og da havde sendt deres datter, en vis betydning. Der var tale om at betro den ældste prinsesse, Sofie Magdalenes opdragelse til ham, og i August kommer Moltke til ham og opfordrer ham til på fransk at skrive en Danmarks historie. Tanken om på denne måde at udbrede kendskab til vort land hos fremmede havde ofte været på tale mellem Bernstorff og Moltke, og vi vil i det følgende se, hvorledes de stadigt arbejder på at få dette sunde og patriotiske foretagende gennemført. Hidtil fandtes nemlig ingen dansk historie på et moderne fremmed sprog med undtagelse af Des Roches' tarvelige pluksammen. Når man nu henvendte sig til La Beaumelle, viser dette tydeligt, at man ikke ønskede noget lærd værk — thi hvorfra skulde han have kundskaber til at skrive et sådant? — men at man anerkendte hans per-

fektibilitet til at lægge stil og sving over enhver ting, han gav sig i kast med. Desuden var han og Des Roches f. t. de eneste literært dannede franskmænd i København. Moltke gjorde La Beaumelle glimrende løfter. Man lod ham vide, at han på enhver måde kunde vente understøttelse til sit arbejde, og stillede ham endog titlen „kgl. historiograf" for øje.

Vi kender ikke La Beaumelles svar. Men det er også betydningsløst, thi inden næste måneds udgang har bladet vendt sig, og hele det fine selskabs kæledægge rejste bort fra landet. Når omslaget skete så brat, kan La Beaumelle tilskrive sig selv hele skylden herfor. Den letkøbte lykke ødelagde ham. I breve til broderen havde han overmodigt fortalt, hvordan alle lå for hans fødder, og givet sin spottelyst luft. Jean Angliviel advarede ham flere gange mod at spille for højt spil og om at lægge bånd på sin skarpe tunge, men det var for sent. La Beaumelle vilde endnu ikke vågne af lykkerusen. Han havde hele sin dag besat med visiter, selskaber, komedie, og havde også fundet en plads ved det grønne bord, som han nødigt forlod. La Beaumelle tabte undertiden her ret betydelige summer, og for at komme ud af kniben, fabrikerede han i sine fritimer artikler i massevis, som blev sendt rundt til forskellige udenlandske aviser, for på denne måde at skaffe sig penge. Der var ikke den ting, som han jo på sin raske og overfladiske måde vovede sig i kast med; hans jaskeri tog ingen sig vel nær, men desto mere de skarpe domme, han fældede om alt og alle, og hvorved beundrernes antal aftog, som hans fjenders voksede.

Det var dette, der fældede ham, og ikke som en

samtidig anonym mener, hans liderlige forhold og utugt[1]). Thi har La Beaumelles rygte heller ikke på dette punkt været pletfrit, så var det ikke det eneste i datidens København, der var medtaget, og over sligt hverken forundredes eller forargedes man i rokokoens galante tidsalder. La Beaumelle havde ofte i sine forelæsninger indladt sig på digressioner af meget frisindet natur, både i filosofisk og politisk retning. Sligt kunde man hviske i krogene, men det gik ikke an at sige det højt, og da La Beaumelle nu ovenikøbet — formodentlig tildels af pengetrang — udgav en bog, der vrimlede af sådanne udfald, indså man på højere steder, at det i længden ikke gik an at beholde en så vidtløftig herre hos sig. Denne bog „Mes Pensées" udkom i september 1751.

Den vakte straks særdeles opsigt både hos os og i udlandet. La Beaumelle havde ikke sat sit navn på titelbladet, men undertegnet fortalen: Gonia de Palajos (ɔ: Gammel-Strand). I København vidste man snart, hvem forfatteren var, men i Paris og Berlin tilskrev man i begyndelsen Montesquieu eller Voltaire bogen. I Frankrig blev den kort efter konfiskeret af politiet. Et tydeligt bevis på bogens popularitet er dens 12 udgaver foruden oversættelser i forskellige sprog. Den blev sidste gang optrykt i Berlin 1780.

Iøvrigt er bogens forhistorie et nok så interessant vidnesbyrd om dens forfatters dristighed som selve indholdet, hvoraf vi i det foregående har givet enkelte prøver[2]). Da den tillige giver et interessant bidrag til vor

[1]) Håndskrevne bemærkninger i „Mes Pensées" i Hjelmstjernes saml. 2767.

[2]) Den findes kun i det ovennævnte håndskrevne tillæg til „Mes Pensées" i Hjelmstjernes saml. 2767.

hjemlige censurs historie i forrige århundrede, vil vi ikke forbigå den, så meget mere som den formodentlig ikke er almindelig kendt.

Som alle andre skrifter blev „Mes Pensées" i manuskript sendt til censor, professor Anchersen, der forbavset over bogens frisprog havde nok at gøre med at overstrege, hvad absolut ikke kunde tåles, og med i marginen at foreslå rettelser og forandringer til, hvad der efter hans personlige mening var urigtigt og burde mildnes. På nogle punkter rettede La Beaumelle sig efter censors bemærkninger, men i ungdommeligt overmod skrev han adskillige steder den gamle tekst ord for ord over det udslettede, så at bogtrykker Glasing troede, det var censors rettelser. Andre udstregede stykker lod han ganske vist i ro på det sted, hvor de var udslettede, men indførte dem atter i bogens sidste ark uden censors vidende. Den anonyme skribent forklarer nu, hvorledes han har fået at vide, hvilke censors originale rettelser var, hvorledes den oprindelige tekst lød, og hvor vidt La Beaumelle har lempet sig.

„Da skriftet var fuldtrykt, og måske han selv har givet andre det at læse, eller og at fra bogtrykkersvendene nogle eksemplarer vare udkomne iblandt folk, og han havde hørt nogle derom raisonnere, lod han først nogle blade trykke om. Men enten denne omtryk skete, fordi han selv vel mærkede, at der vilde blive mere på bogen at sige eller og det skete for at disputere bogtrykkeren den resterende løn, så fordrede han først manuskriptet tilbage, og da det ikke vilde lykkes, så vilde han bilde publico ind, at bogtrykkeren havde forfalsket skriftet og fyldt det med urimeligheder".

I „Nouvelles Littéraires de Copenhague" for 6. Sep-

tember finde vi også meget rigtigt La Beaumelle farende frem med grove beskyldninger mod bogtrykkeren for at have udspredt eksemplarer, der er fulde af fejl og meningsløsheder, og han beder alle, der måtte være i besiddelse af sådanne eksemplarer, at aflevere ham det første tryk, som de så vil få erstattede med eksemplarer af andet tryk. — I næste nummer har bogtrykkeren ordet. Han tilbageviser beskyldningen og erklærer, at da forfatteren har set korrektur på hvert ark, kan der ingen andre fejl være tale om end hans egne.

„Denne avis-krig", fortsætter anonymen, „opvakte curieusité, og derfor skaffede man sig et eksemplar, så og de omtrykte blade, og tillige lånte af bogtrykkeren autors apographum blad for blad, hvoraf både kunde ses, at intet var trykt, uden hvad autor selv havde skrevet, så og kunde ses, hvad censor havde corrigeret eller advaret, eller rent udslettet, men man mærkede og, at der var nogle blade af autore selv rent omskrevne, hvilket man kunde se både af papirets størrelse og pennens forandring, hvoraf man sluttede, at der i de blade må første gang have været grovere ting, som censor ganske har kasseret, i hvilken tanke man og ikke tog fejl, som kan ses af censoris fortrolige advarsel til ham i et latinsk brev, hvor der meldes om nogle ting, som hverken findes i det trykte eller i manuskriptet, altså er de blade af autore selv omskrevne".

Vi anfører her nogle prøver, der dels viser, hvor pedantisk, barnagtig og intetsigende datidens censur var, selv i en retsindet og begavet mands hænder som Anchersens, dels, hvor lidet La Beaumelle generede sig for at sige sin hjærtens mening.

Når La Beaumelle i 57. Pensée morer sig med at

skrive en så paradoksal sætning: „Jo mægtigere en fyrste er i sit eget land, desto mindre er han det overfor et fremmed“ --- er censor straks på færde med i margen at fremsætte eksempler på denne påstands uholdbarhed og tilføje sit „deleatur“, som forfatteren ikke følger og vel forresten heller ikke her behøvede at følge. Oftest angår censors bemærkninger slige bagateller, og de er jævnlig holdte i en formynderagtig og faderlig tone. Man kan ikke fragå, at censor flere steder har overskredet sin kompetence. Hvor latterligt er det ikke af censor, når La Beaumelle har skrevet, at hvis en konge ikke har religion, må han i hvert fald lade, som han har det, at forlange den sidste sætning strøgen, for at ikke læseren skal tro, at forfatteren råder til hykleri. Men på den anden side var det både frækt og dumdristigt af La Beaumelle at slå en tyk streg over censors korte og knappe „*d*“, når dette ikke var givet i form af räd, men antydede et slet og ret forbud. Vi kan også nævne eksempler herpå i Pensée 100: „En konge uden maitresse er vel agtelse værd, hvis han på samme tid ikke er devot“, og Pensée 112: „Politikerne, moralprædikanterne og theologerne har det fælles, at de foresætter sig at lede menneskene til fuldkommengørelse, men bliver meget vrede, hvis de når så vidt“. Da La Beaumelle havde vist det dumme i Ludvig XIV's beslutning: ikke at erobre Holland, men revse det for dets trodsighed, og det kloge i Ludvig XV's adfærd, at dysse landet i søvn og således ruinere det, og endelig påstået, at Holland ved at vælge en arvelig statholder imødekom Frankrigs interesser -- „thi et land taber i rigdom i samme forhold, som det taber i frihed“ — var også det galt, og censor erklærede det for stridende mod sund

fornuft. „Men autor havde så stor behag derudi, at han ikke vilde udelade det".

I enkelte punkter var La Beaumelle dog klog nok til at give efter, måske bevæget ved et meget indtrængende og hvast brev fra Anchersen. Han havde således opkastet det spørgsmål: Hvad forstår man ved en duelig minister? og besvaret det satirisk med disse ord: „En minister, som hverken har tro, æresfølelse eller dyd". Dette minder ikke så lidt om P. A. Heibergs „Sproggranskning", men var neppe bleven optaget gunstigere halvtredsinstyve år tidligere, end det senere blev. Det forsvandt da også klogeligt af manuskriptet. Det samme var tilfældet med en lovprisning af det polske folks valgfrihed. Men værst af alt var det dog, at han et sted havde skrevet, at det og det skulde kongen af Danmark gøre, og tilføjet, at han ønskede at være konge i Danmark blot i to gange 24 timer, så vilde han ophæve al rang, al distinktion og al formuesforskel, og selv vælge sine embedsmænd. Så måtte hele verden dømme, om der nogensinde havde levet nogen større og kristeligere konge. I den anledning skrev censor til ham: „Alt det fordømmer jeg, og tillader ikke, at det bliver trykt. Danmark trænger ikke til dine råd, og endnu mindre Danmarks så kloge konge. Det er for galt og utåleligt, at du, der er en fremmed, og næsten helt ukyndig i vor historie og offentlige ret, vil lære kongen og gamle borgere den kunst at regere. Hvis du virkelig kan give noget godt råd, så lad kongen og hans rådgivere i al stilhed få det at vide. Men hvad gavner det, at du tilbyder en uerfaren ungdom og pøblen dine politiske kandestøberier. .. Ved Gud og mennesker beder jeg dig, hvis du bryder dig om dit gode navn og rygte,

lad det latterlige overmod fare. Thi hvis du skriver sligt, må folk jo tro om dig, at du, der vil være konge og kejser, er en gøgler og latterlig fredsforstyrrer, der vil omstyrte orden og lydighed i dit eget kongerige og indføre lovløse tilstande". Dette hjalp, og disse steder blev strøgne. —

Af alle de mange og forskellige domme, som lød om „Mes Pensées", er marquis d'Argensons den mest karakteristiske og rammer bedst: „Henved halvdelen er fortræffelig skreven, den ene fjerdedel er mådelig og den anden fuld af vrøvl („rempli de pensées fausses") [1]).

„Mes Pensées" var tilegnet La Beaumelles broder, og i fortalen havde han nok så overlegent ytret: „Hvis min bog behager dig, vil det glæde mig meget, hvis den mishager publikum, vil jeg hverken blive bedrøvet eller overrasket derover." Og i forudfølelsen af, at hans værk vilde vække opsigt, havde han givet det undertitlen: Qu'en dira-t-on?

Når man i forvejen har studeret La Beaumelle som forfatter til „La Spectatrice danoise", vil man ikke lære ham synderligt bedre at kende ved at læse „Mes Pensées". Her er den samme elegante stil, mange træffende og korte domme, men også den samme mangel på personlighed og samme — og endnu mere iøjnefaldende — umodenhed og løshed i anskuelser. Nogle af de gode bemærkninger skyldes ham selv, andre er plukkede snart hos den ene, snart hos den anden af samtidens betydeligere ånder. Vi studser i øjeblikket, når vi p. 147 læser: „Det er hverken guld eller sølv, der skaber en nations rigdom; det er arbejde", og undrer os, om vi

[1]) Mémoires d'Argenson. Éd. Jaunet. IV. 70.

her skulde finde en forløber for Adam Smith, indtil det ved nærmere eftersyn viser sig, at Boisguillebert, La Beaumelles landsmand og merkantilismens første betydelige bekæmper, omtrent har sagt det samme og henvist til agerbrug og industri som et lands sande indtægtskilder. Og den slags små spirituelle fyrværkerier findes her mange af, så korte som aforismer og lagte an på at bide sig fast i hukommelsen og vække beundring for forfatteren, f. eks.: Det er forbi med fædrelandskærligheden, når den først begynder at blive genstand for ros (P. 199). Selv om også en del af dem skyldes La Beaumelle selv, uden at deres oprindelse i hvert fald kan påvises andensteds, må man alligevel ikke i for høj grad beundre ham. Thi den kunst at skrive åndrige aforismer er slet ikke så svær, som den ser ud til, når man blot går skematisk tilværks og i forvejen har inddelt sine emner i de nødvendige rubriker. Det hele er som oftest kun en matematisk tankeleg.

Beundringsværdige er derimod de ypperlige små malerier, La Beaumelle har udkastet af Richelieu og Fleury som statsmænd (Pensées 67 & 104). Det er iøvrigt meget vanskeligt at blive klog på, hvor La Beaumelle stiller sig i politisk henseende. Nys så vi, at han i høje toner priste den polske konstitution, men et andet sted kalder han sig „Zélé partisan de l'autorité royale" og roser den franske regerings lovstridige holdning overfor parlamentet (P. 92), et tredje finder han den svenske konstitution beundringsværdig (P. 239), et fjerde véd han ikke alt det gode, han vil sige om den danske enevoldskonge, og et femte endelig taler han den gamle adels sag og siger, forresten ikke ueffent: „De fyrster, som ydmyger adelen, gør sig skyldige i en modsigelse; thi på

samme tid de vil overbevise deres undersåtter om, at fødsel kun giver små privilegier, vil de bringe dem til at tro, at den giver den største af alle. De glemmer, at de skylder den magten" (P. 70). Sandsynligvis mente La Beaumelle personligt hverken det ene eller det andet. Når han blot, den journalistiske taskenspiller han er, kan spille boldt med begreberne og vekselvis bringe dem til at tage sig ud under sin routinemæssige behandling, er han tilfreds. Han går aldrig af vejen for en åndrighed, den være ægte eller forloren. Der er slet ikke tale om nogen personlig overbevisning. Der er ikke det mindste af en reformator eller samfundsomstyrter ved ham, og derfor taber man snart interessen for ham. Dette forhindrer jo på ingen måde, at han kan sige gode og sande ting, således f. eks. om lakajuvæsnet. Men til syvende og sidst gælder det for ham kun om at stille sig selv i relief og skabe reklame om sit navn. Denne vanvittige forfængelighed og misforståede ærgærrighedsfølelse må have været større end hans evne til at beregne personlig fordel. Thi han vilde ikke have båret sig så uklogt og uforsigtigt ad, hvis han stræbte efter at skabe sig en betydelig position her i landet. Kun hans religiøse overbevisning synes ægte, selv om man rigtignok også bliver lidt betænkelig ved netop hos ham, om hvis privatliv der ikke gik de bedste rygter, at læse følgende: „At have religion og ikke at have gode sæder, vidner ikke alene om et fordærvet hjærte, men endnu mere om en dårlig forstand. Det er at tro, at den højeste dyd ikke er uforenelig med lasten; det er det farligste og mest absurde kætteri" (P. 58).

La Beaumelle havde sluttet sin bog med at citere Frederik V.s ord: Je ne veux pas, que le génie soit

contraint dans mon pays. Men om han end selv mente, at disse passede på ham, og at han derved havde taget al mulig reservation mod visse ubehageligheder, var man i regeringskredse ked af dette urolige hoved, der ikke kunde tæmme sin tunge. Da de advarsler, Moltke flere gange havde givet ham, ikke havde frugtet mere, end at han kunde udgive en bog som „Mes Pensées", besluttede man i al stilhed at skille sig af med La Beaumelle, inden han voldte videre ulejlighed. Han havde desuden ved sin overmodige adfærd i løbet af de sidste måneder skaffet sig mange fjender, der nu gærne skød bag på den hældende vogn og var ivrige i at skildre ham som en i alle måder farlig person. Om Holberg ved denne lejlighed også har spillet en rolle, som Taphanel siger, må stå hen. I og for sig er det ikke usandsynligt; vi kender i hvert fald Holbergs sindelag overfor La Beaumelle. Den 15. September får denne gennem et brev fra sin ven, greve Schmettau, første gang nys om den truende unåde. Schmettau skriver bl. a.: „Blandt de nyheder, der er kommen mig i hænde, angår en af dem, der har gjort mig mest ondt, Dem. De kender mit venskab for Dem. Derfor vil De tilgive mig, at jeg siger Dem, at jeg er vel underrettet, og jeg bevidner Dem den store sorg, jeg vilde føle, hvis det kunde skade Dem, som er sket. Jeg kender for vel den værdige hofmarechals hæderlige karakter til at tvivle om, at hans mening om Dem har forandret sig; men jeg tilstår, at det vilde gøre mig meget ondt, hvis De gav Deres fjender, hvoraf De utvivlsomt har ikke få, for god en lejlighed til at svække hofmarechallens interesse for Dem. De er for godt et hoved til ikke at føle alle følgerne heraf og til ikke at fordoble Deres opmærksomhed

for at undgå enhver lejlighed, der kan give anledning til den mindste bebrejdelse mod Dem" [1]).

Dette har dog ikke hjulpet. La Beaumelles skæbne var allerede afgjort. I hans dagbog hedder det under 25. Septbr. kort og godt: Man har rådet mig til at forlange min afsked, under d. 27. s. m.: Jeg har forlangt den, og under 3. Oktober: Jeg har fået den.

Hermed var La Beaumelles rolle i København udspillet. Han havde nu kun at sige det gæstfri Danmark farvel. For hurtigt at blive ham kvit, tilstod man ham 300 rdlr. i rejse-penge. At han inden sin afrejse indgav en regning til Moltke på 120 rdlr. for nogle kongelige pager, der havde besøgt hans privat-kollegier, er der ingen grund at forarges over. Dertil var han i sin gode ret, og han fik da også regningen betalt. Hos den franske gesandt, l'abbé Lemaire, havde La Beaumelle bl. a. truffet den preussiske chargé d'affaires. Han havde hjulpet ham med nogle sange og fik nu til gengæld nogle anbefalinger, bl. a. til lord Tyrconnel, den franske gesandt i Berlin. Schmettau og greve Rantzau medgav ham også rekommendationer. Den 30. Oktober 1751 forlod han København og gik til Berlin.

I Wasserschlebens samlinger på det kgl. bibliothek findes et brev fra La Beaumelle, afsendt det følgende år til Wasserschleben, Bernstorffs sekretær, vistnok da denne var i Paris, hvor La Beaumelle da opholdt sig. Det er en underlig blanding af en undskyldningsskrivelse, pukken på forment ret og beklagelse over lidt uret. Da det i flere henseender giver bidrag til La Beaumelles person, således er et talende vidnesbyrd om hans selv-

[1]) Revue d'Histoire littéraire de France. II. S. 218 ff.

følelse, og ikke tidligere har været trykt eller benyttet, meddeles det her:

„Jeg vilde forlængst have haft den ære at gøre min opvartning hos Dem, ligesom også hos ministren hos den konge, som jeg beundrer, ærer og tilbeder, hvis der ikke havde vist sig vanskeligheder for mig, der hindrer mig i at vise mig. Utvivlsomt véd De, at man har lagt mig „Qu'en dira-t'on?“ til last. Imidlertid er denne bog bleven trykt i København med censors billigelse og dernæst publiceret med hof-marechalens bifald. Kongen havde først læst den, og da jeg vilde undertrykke den, blev jeg opmuntret ved en ytring, der forefaldt i anledning af mig, og som jeg aftrykte ved slutningen af min bog: jeg vil ikke, at der lægges hindringer i vejen for geniet i mit land. Jeg smigrede mig med, at jeg i Dem vilde finde en beskytter, så snart De var bleven underrettet om disse særlige omstændigheder; men med virkelig sorg erfarede jeg, at De var bleven indtagen imod mig; og det gør mig særdeles ondt at være så ilde anskreven hos en så anset mand som Dem. Hvis jeg havde den ære at være kendt af Dem, vilde De sikkert opgive disse fordomme. Giv mig lov til at rive Dem ud af dem. Man har sagt Dem, at jeg stod i taknemlighedsgæld til marechalen; det er rigtigt — jeg skyldte ham uendelig meget, men at jeg har ført utilbørlig tale om ham, er løgn. Jeg har den største ærbødighed og den mest levende erkendtlighedsfølelse overfor greve Moltke, og jeg har kun talt godt om ham. Man har ligeledes ført Dem bag lyset, når man har fortalt Dem, at kongen havde tilgivet mig to eller tre fejltrin. Han har ikke tilgivet mig et eneste, og man har ikke haft noget at

bebrejde mig. Det er lige så urigtigt, når man har forsikret Dem, at jeg meget pludselig var rejst fra København. Jeg rejste først ti uger, efter at jeg havde taget min afsked [1]); jeg rejste sammen med den preussiske gesandt til Berlin, da man gav mig store forhåbninger. Lige til det sidste boede jeg på Charlottenborg. Alle de, med hvem jeg havde stået i forbindelse, skiltes med sorg fra mig. Man har ligeledes givet Dem fejl besked, hvis man har sagt Dem, at jeg var ilde anskreven hos greve Bernstorff. Da jeg havde den ære at gøre afskedsvisit hos ministren, sagde han til mig: „Jeg havde smigret mig med, at vi skulde have levet længere sammen". Disse ord er for ærefulde for mig, til at jeg nogensinde skulde glemme dem, og hvis De vil oplyses om hans sande følelser overfor mig, skal jeg have den ære at sende Dem tre, fire breve fra ham, som beviser, at det hverken har været hans eller kongens hensigt, at jeg skulde jages bort fra Danmark, som han ønskede at kalde mig tilbage til, som De kan se af de samme breve. Dette er, hvad jeg havde på hjærte. Hvis det var bleven mig tilladt at gøre Dem min opvartning, som det var min hensigt, smigrer jeg mig med det håb, at De vilde have slået en tyk streg over min ukloge adfærd i Altona [2]): jeg var der kun efter greve Schulemburgs ordre, som vilde tale med mig og i et brev bevidnede mig sin sorg over ikke at have set mig. Man har sagt mig, at De har tabt alt for mig; men jeg kan ikke tro, at De vil forfølge en af Danmarks mest trofaste tilhængere, eller at De med den finfølelse, som alle véd Dem i besiddelse af, vilde vælge dette tidspunkt til at forfølge

[1]) Dette er jo falsk — det var kun fem uger.
[2]) Hvortil dette sigter, er ikke muligt at opklare.

mig. De har for megen billighedsfølelse til at ville chikanere en ulykkelig. Tillad mig endnu at tilføje, at Mme de Maintenons breve, hvoraf jeg har den ære at være udgiver, ikke er offentliggjorte af mig; jeg havde ganske vist samlet en hundred stykker, men atter skilt mig ved dem. Marechal de Noailles, hvis bistand jeg søgte, har ikke svaret mig et ord, og Hr. de Caylus svarede mig kun angående den levnedsbeskrivelse af Mme Maintenon, jeg dengang påtænkte, men senere har opgivet, at jeg havde påtaget mig et meget vanskeligt hverv.

Jeg har troet at skylde Dem disse oplysninger. Jeg vilde føle mig knust, hvis greve Bernstorff, ledet af falske forestillinger, vrededes på mig. Jeg beder Dem tilskrive dette brev de ærbødige følelser, med hvilke jeg forbliver

Deres o. s. v.

Angliviel de La Beaumelle".

29. Oktober 1752.

Dette brev, hvis stærkt advokatoriske tone tydeligt røber, at brevskriveren ikke har den reneste samvittighed, og som til syvende og sidst vel gik ud på ved hjælp af Bernstorffs sekretær atter at skaffe La Beaumelle en post i Danmark under hans forhåndenværende vanskelige forhold, kan ikke helt forståes, når vi ikke forfølger dets forfatters videre skæbne. Da denne imidlertid egentlig ikke vedkommer os i den forbindelse, hvori vi her har behandlet La Beaumelle, nemlig som fransk literat i Danmark, kan vi kun give en skitsemæssig antydning af hans senere livsfata.

I den 49. Pensée havde La Beaumelle været så uklog at skrive følgende: „Man gennemgå den gamle og den nye historie, og man vil ikke finde et eneste eksem-

pel på en fyrste, som har givet 7000 daler i pension til en literat i hans egenskab som sådan. Der har været større digtere end Voltaire, men der har aldrig været nogen så rigt belønnet. Kongen af Preussen overvælder talentfulde folk med velgærninger af samme årsager, som bringer en lille tysk fyrste til kongeligt at belønne en nar eller en dværg". Man kan godt sige, at al La Beaumelles senere ulykke daterer sig fra disse ord. Voltaire havde læst dem og bidt så godt mærke i dem, at han aldrig senere glemte dem. Da La Beaumelle besøgte ham i Berlin, lod han dog i begyndelsen som ingenting, men bad tværtimod La Beaumelle om at låne sig „Mes Pensées". Dette var La Beaumelle dristig nok til at gøre, og da Voltaire, næste gang de traf sammen, på skrømt gjorde ham en mild bebrejdelse for hans hårde ord, føjede han en uklogskab til den tidligere ved kådmundet at svare, at i den næste udgave skulde Voltaires navn nok forsvinde, thi i den skulde kun betydelige mænd med. Voltaires raseri og had kendte fra nu af ingen grænser, og det forfulgte La Beaumelle lige til hans dødsdag. Det var en let sag for Voltaire at sværte La Beaumelles rygte så grundigt i Berlin, at han snart måtte forlade byen, hvor han havde drømt om at blive ligeså fyrsteligt belønnet som sine betydelige landsmænd ved hoffet i Potsdam [1]). Efter nogle måneders eventyrlig omflakken i Vesttyskland, slog han sig for kort tid ned i Frankfurt a. M., hvor han pány udæskede Voltaire ved at udgive dennes „Siècle de Louis XIV" med en mængde noter, i hvilke La Beaumelle overlegent påviste alle Voltaires urigtigheder og grænseløse overfladiskhed.

[1]) Efter Nisards: Les ennemis de Voltaire, s. 352 ff.

Voltaire rasede og vilde have sin modstander dømt for eftertryk. La Beaumelle ventede dog ikke på lovens rammende hånd, men var kort efter i Paris, hvor vi finder ham sysselsat med de arbejder til Mme Maintenons historie, som brevet til Wasserschleben omtaler. Voltaire griber da til det for ham ret uklædelige middel at anklage sin fjende hos den franske regjering for nogle formentlig illoyale bemærkninger om huset Orléans i andet bind af noterne til „Siècle de Louis XIV"; samtidigt udsendte han et „Supplément du Siècle de Louis XIV", hvori han rettede de mest ærerørige beskyldninger mod La Beaumelle og bl. a. påduttede ham at have stjålet de udgivne Maintenonske breve. Hans angivelse gjorde sin virkning. La Beaumelle blev fængslet og sad en del af året 1753 i Bastillen. Medens han var derinde, skrev en anden af Voltaires fjender, mathematikeren Maupertuis, en redegørelse til publikum om dennes skammelige forfølgelse [1]), i La Beaumelles navn, og da La Beaumelle snart efter igen kom ud, offentliggjorde han selv „Réponse au Supplément du Siècle de Louis XIV", hvori Voltaires beskyldninger tilbagevistes, og striden iøvrigt fortsattes i det skarpeste ordelag. De nærmest følgende år var La Beaumelle med hertugen af Noailles' bistand beskæftiget med en levnedshistorie af Mme Maintenon i 6 bind [2]), støttet på nye breve, som — forresten meget slet — blev udgivne i 9 bind [3]). Også her fandt Voltaire et svagt punkt og fik i 1756 La Beaumelle

[1]) Lettres sur mes démêlés avec M. Voltaire, 1753.
[2]) Mém. à l'histoire de M. de Maintenon. 1—6. Amsterdam. 1755—56.
[3]) Lettres de M. de Maintenon. Amsterdam 1756.

pány indespærret på grund af ærekrænkende beskyldninger mod det østrigske hus. Denne gang trak fængslingen længere ud, og La Beaumelle slap kun fri mod at blive forvist fra Paris og med forbud mod at lade noget trykke. Han drog da til sin fødeegn og opholdt sig en tidlang hos sin broder. De mange manuskripter, han har efterladt sig, og som nu findes i familien Angliviels eje, tyder på, at disse år ikke er gåede hen med lediggang [1]). Nogle år efter rehabiliterede han sit ry ved sit smukke forsvar for den reformerte familie Calas i Toulouse, som var bleven uretfærdigt anklaget. Dette ærgrede naturligvis Voltaire, der var interesseret i samme sag ved sit skrift „Sur la tolérance", og da La Beaumelles timelige lykke begyndte at stige ved hans ægteskab med en formuende enke Rose Victoire Nicol i 1764, prøvede han først på at få dette ægteskab omstyrtet, og da dette mislykkedes, rettede han nye beskyldninger mod La Beaumelle for at have skrevet 94 fornærmelige og anonyme breve til ham. Denne gang tog regeringen imidlertid intet hensyn til Voltaires klager, og at La Beaumelle også med årene er bleven besindigere og er træt af kampen, kan ses deraf, at han opgiver at svare Voltaire. „Min retfærdiggørelse — skriver han meget fornuftigt — vil blive læst af nogle af min samtid, men snart blive glemt, medens Voltaires krænkelser vil blive almindeligt kendte af de kommende århundreder, siden den er optagen i hans værker. Det kan da hænde, at jeg trods min retfærdiggørelse dog vil

[1]) Han skrev bl. a. på en historisk roman „Mémoires du grand chancelier du Danemarck" og på en levnedsskildring af dronning Christine. Desuden forfattede han flere afhandlinger om den reformerte lære.

blive miskendt. Mit århundrede beklager mig vel, men eftertiden miskender mig“ [1]).

Trods alle Voltaires bestræbelser i modsat retning blev La Beaumelles forvisning hævet i 1770, og han opnåede endog en ansættelse på nationalbiblioteket i Paris. I 1773 døde han.

II.

Jean Blaise Des Roches er allerede nævnet i det foregående. Han var født i La Rochelle i slutningen af det 17. årh. og foregav at være af adelig familie fra Poitou, hvorfor han kaldte sig de Parthenay. I sin fødeby havde han beklædt et embede som advokat og haft en bestilling ved finanserne, men som reformert er han sandsynligvis bleven fortrædiget; vi finder ham i hvert fald i Holland omkr. 1730. Her synes han at have udfoldet en meget betydelig literær virksomhed. Foruden at være korrespondent til forskellige evropæiske aviser, knyttede han sit navn til adskillige, i hvert fald i omfang betydelige, foretagender. Sammen med La Martinière og La Barre redigerede han således bl. a. et historisk tidsskrift i 46 bind, „Mémoires historiques pour le siècle courant avec des réflexions“, der udkom i Amsterdam fra 1728—1740 [2]). Der er hverken talent eller interesse for arbejdet at spore hos ham. Alt hvad han præsterer, er fabrikarbejde, og leverancerne sker naturligvis efter aftale med forskellige amsterdamske boghandlere. I 1730—31 udsendte han en „Histoire de Dannemarc avant & depuis l'Établissement de

[1]) Nicolas, Histoire littéraire de Nimes II, S. 315.
[2]) Stolpe, Dagspressen IV, s. 63 ff. og dér citerede kilder.

la Monarchie" i syv bind; det følgende år kom en ny udgave i Paris i ni bind, af hvilke det sidste var ført frem til den nærmeste tid og bar undertitlen: „Journal historique des faits arrivez depuis la mort de Chr. V jusqu'au 1. Janvier 1732". Den første edition var tilegnet Frederik IV, den sidste naturligvis hans efterfølger.

Dette store arbejde har ikke den allerringeste værdi. Det er en, endda tarvelig, kompilation af Pontanus' og Meursius' på latin skrevne Danmarkshistorier, der i lange stykker er fulgte næsten ordret. Flere andre forfattere er vel citerede, som Huitfeld, Torfæus o. fl., men det er altsammen andenhåndscitater, thi Des Roches kunde ikke dansk. I hvert fald følger Des Roches ikke Torfæus' kongerække, men derimod uden at blinke den gullandske hypothese. Han tager vel nok forbehold mod alt, hvad der berettes om de gamle konger, men alligevel fortæller han både om Gomer II, der 1850 efter verdens skabelse førte Scyther til Cimbrien, og om mange andre mærkværdigheder. Første bind når ikke længere end til kong Snio (378 f. k. f.). At så godt som alle stednavne er galt afskrevne eller trykte (f. eks. Rypen for Rygen, Skorsor for Korsør), forundrer ikke. Kun hvor forfatteren kan få anledning til at snerte gejstligheden, som han åbenbart intet har tilovers for, mærker man noget til ham. Han beskylder saaledes Saxo for at være „smittet af den gejstlige herskesyges gift". Da Des Roches nærmer sig nutiden, bliver fremstillingen rent annalistisk. I anledning af begivenheden 1660 erklærer han, at det er vanskeligt at sige, hvilken regeringsform der må foretrækkes; men en sætning som: „Ingen sukkede over den døende frihed" giver dog en antydning af, i hvilken retning hans sympathier går, hvad hans stilling som reformert flygtning

jo ydermere bekræfter. Tilsidst har han naturligvis kun turdet behandle udenrigspolitiken. Man fåer iøvrigt et godt begreb om Des Roches opfattelse af sin forfattervirksomhed, når man ser, at der i Pariser-udgaven i sidste bind fra s. 177 findes tilføjet en længere afhandling med overskriften „État présent du Dannemarc". Et par siders læsning er nok til at overbevise læseren om, at Des Roches ikke kan være forfatteren, men hvor forbavses man ikke, når man kort efter opdager, at det blot er en fransk oversættelse af Molesworths berømte — eller berygtede — „An Account of Denmark", uden at Des Roches nogensinde har nævnet dette. Han har vistnok ment, at niende bind af hans egen historie fyldte for lidt, og forøvrigt har det så været ham ligegyldigt, hvor han tog resten fra. Hine tiders literære samvittighed var jo ikke så øm.

Man kendte godt Des Roches' arbejde i Danmark, men man var her hjemme fulgt så godt med på historieforskningens område — det er Grams tid —, at man hurtigt var på det rene med, hvor lidet det var værd og ganske ignorerede det, da der senere var tale om at skrive en dansk historie på fransk. Endog en fremmed, den franske gesandt i Danmark, grev Plelo, skrev til en ven: „Jeg sender Dig sidste bind af den danske historie tilbage. Jeg er ganske enig med Dig i, at sligt sammenrodet smøreri, der er fuldt af så mange usandfærdigheder og forkertheder, ikke kan være hr. Des Roches værk, men må skrive sig fra en ligeså ukyndig som uforskammet boghandler" [1]).

[1]) Smudsbladet i Gml. kongl. saml. 949. Fol. (Busæus: Historisk Journal el. Dag-Register over det fornemste af Friderich IV's Levnets- og Regierings Fremdragelse og Tilfælde.)

Det er altså næppe dette arbejde, der har bragt Des Roches til Danmark, og det er i det hele sandsynligere, at han af sig selv er kommen her ind, end at man har haft bud efter ham. Måske forretningerne i Amsterdam er gåede slet, og han har da villet søge et nyt felt for sin virksomhed i det land, hvis historie han havde skrevet. Men dette er kun en hypothese. Da det nævnte tidsskrift, af hvilket han var medredaktør, standser 1740, er det rimeligt, at han da først har forladt Holland. Vi træffer ikke hans navn hos os, før det i 1741 af den nedsatte mynt- og medaljekommission overdroges ham at forfatte en beskrivende tekst af medaljerne på fransk; tillige påtog han sig at levere stik af alle mynter og medaljer. Hele arbejdet var efter hans egen opgivelse beregnet på at være færdigt i løbet af tre år; foreløbig oppebar han af regeringen en årlig pension, og når han var færdig, havde man tænkt på at anbringe ham på Sorø-Akademi, „da sammesteds ikke alene behøves en fransk informator eller professor, men også een, som forstår at docere geografi, historie og andre smukke videnskaber, hvorudi han havde meget god kundskab“ [1]). Heraf blev der dog intet, og Des Roches blev heller aldrig færdig med sit arbejde for myntkommissionen. Men iøvrigt blev han brugt til, hvad der kunde falde for. Videnskabernes selskab betroede ham således at levere en oversættelse af Nordens ægyptiske rejse [2]), og regeringen brugte ham til at skrive politiske korrespondancer til indrykkelse i hollandske og tyske aviser. Samtidigt fortsatte han selv sin journalistiske

[1]) Molbech, Videnskabernes Selskabs Historie. s. 9.

[2]) Han oversatte bl. a. også Holbergs Moralske Tanker, og v. Havens Efterretninger om det russiske Rige,

virksomhed. Dette tyder på, at man på højere steder har haft tillid til ham, men iøvrigt kender man kun såre lidt til hans skæbne her i Danmark, og det er ikke lykkedes mig at opspore stort mere. Det synes dog at kunne anses for givet, at han har levet i meget små kår. I 1745 fik han Videnskabernes selskab til at give sig et forskud på 600 rdlr., og næste år begærede han kongeligt protektorium mod sine kreditorer [1]). I 1751 udsendte han et „Udkast til et stedsevarende Sælskabs Oprettelse, hvorved Giftermåle kunde understøttes og forfremmes, Enker og Enke-Mænd husvales, gamle, skrøbelige og udtiente Folk af alle Stænder underholdes på deres Alderdom, samt Fader- og Moderløse Børn opdrages". Det var en art lotteri, som det også lykkedes ham at skaffe sig kgl. tilladelse til at indrette. For at få større tilløb havde han givet det en filantropisk karakter, og derved opnåede han også at få tre ansete københavnske borgere, justitsråd v. Buchwald, højesteassessor v. Hofman og oberauditeur Bruun til at lægge navn til som direktører. Selv betingede han sig titel af „societetets administrateur", en douceur af 600 rdlr. for sin gode idé og desuden årligt et „billigt salarium". Af Overskudet skulde 10 % tilbageholdes, af hvilke halvdelen skulde deles i fire partier og anvendes til præmier 1) for dem, som gifter sig, 2) som pension for enker og enke-mænd, 3) for gamle og svage folk, som er over 60 år, 4) til underhold for fader- og moderløse børn. De andre 5 % skulde bruges til opførelse af en bygning for gamle og udtjente officerer, soldater og matroser. Des Roches ventede sig meget af dette selskab, som det

[1]) Molbech, Vidensk. Selskabs Historie, s. 9, noten.

fremgår af indbydelsen, hvor det bl. a. hedder: ... „Hvor vil tilløbet ikke blive stort! Kærlighed til vor næste vil trække mange, den anseelige gevinst, som kan fåes, vil lokke en stor del, og de nye aktier, som selskabet uddeler tid efter anden gratis og for intet, vil mærkeligen forøge interessenternes tal. Vi er forsikrede om, at en stor hob enker, enke-mænd, gamle, svage og udtjente folk, samt fader- og moderløse børn vil umage sig for at blive delagtige i dette selskab, hvilket for dem vilde blive den anden Bethesda Dam, som de håber, at General Landets Oeconomie og Commerce-Collegium ligesom englen skulde røre i, ved at forskaffe selskabet kgl. majestæts allern. konfirmation på de efterfølgende artikler". Tilladelsen blev som sagt også givet, men ellers strandede Des Roches' håb om ad denne vej at skaffe sig et levebrød. Man åbnede et kontor til indtegning af interessenter i auditør Bruuns gård i Admiralgaden; men interessenterne har formodentlig været altfor få, thi vi hører ikke senere fra selskabet.

Fra 1753—1760 deltog Des Roches sammen med Mallet i udgivelsen af det literære tidsskrift „Mercure Danois" (se nedenfor s. 74 under Mallet).

Næste gang, vi træffer hans navn, er i 1757. Nu har han atter slået sig på literaturen. Det er et ganske mærkeligt arbejde, som foreligger, ikke fordi det i og for sig har noget større værd, men fordi vi atter her kan konstatere en franskmands interesse for dansk fortid. Det er en „Ord-Bog over danske Ordsprog paa Fransk oversatte", et anseeligt værk i kvart på næsten 600 sider. Det kan næppe have været spekulation, der har ført Des Roches til dette arbejde; thi der skulde ikke noget stort handelstalent til at indse, at der

ikke lod sig spinde silke ved dette foretagende. I fortalen antydes det, at man har opfordret ham til at samle disse ordsprog [1]), og Nyerup siger også, at oberkonduktør Meyer og literaten T. Fursmann har hjulpet ham [2]). I hvert fald har deres bistand ikke været altfor værdifuld, thi selv om han gennem dem er bleven bekendt med P. Lolles, P. Syvs og Hedegårds samlinger og ligeledes har set et manuskript af Elisabeth Krabbe, har de ikke revideret hans oversættelser, hvad disse på mange steder kunde tiltrænge. Hvad mener man f. eks. om følgende oversættelse af ordsproget: Hvo som vil bede ulven, skal tage hund til hjælp „Celui qui veut demander quelque chose au loup, doit se faire assister du chien" eller af talemåden: De hænger sammen som ærtehalm, som er gengivet ved „Ils tiennent ensemble comme les Isles de Erteholm (près de celle de Bornholm)"? Retfærdigheden byder dog at tilføje, at nogle af oversættelserne både er fyndige og rammende.

På sine gamle dage skal Des Roches have slået sig på den indenlandske silkeavl, der for en kort stund var moderne i Frederik V's på projekter så rige regering. Fra 1762 er en ansøgning af ham opbevaret, i hvilken han søger om 600 rdlr.s forskud til et plankeværk om sine morbærtræer, hvad dog allernådigst blev afslået [3]). Iøvrigt levede han fra hånden og i munden ved oversætterarbejde og døde som en gammel og fattig mand i slutningen af treserne.

---

[1]) Mon ikke grev Plelo, hvis interesse for norden var meget stor, har stået bagved?

[2]) Nyerup, Fortale til P. Syvs kiernefulde ordsprog, s. LII ff.

[3]) Jvfr. C. Nyrop, N. L. Reiersen, s. 94.

III.

En langt interessantere skikkelse og betydeligere begavelse er Genferen Paul-Henri Mallet [1]). Da man engang havde oprettet et fransk akademi på Charlottenborg, var det rimeligt, at man søgte en lærer i La Beaumelles sted, og på professor Vernets anbefaling tilfaldt posten Mallet, der kom til København i 1752 [2]). Mallet var født i Genf 1730. Han tilhørte en gammel familie. Forældrene var imidlertid fattige, og den begavede søn maatte derfor snart lægge sine juridiske studier på hylden og tage mod en huslærerpost hos en grev Calemberg. Herfra gik han i en alder af to og tyve år over til at blive docent i København. Det kan i det hele ikke undlade at vække vor forbavselse, at alle de franskmænd, som i halvtredserne finder ansættelse i Danmark, er ganske unge mennesker. De måtte nødvendigvis savne autoritet og erfaring, men den endnu lige stærke interesse for alt fransk har naturligvis bevirket, at man så igennem fingre dermed og tog dem, der tilbød sig. For Mallets vedkommende var der i hvert fald ingen grund til at fortryde hans indkaldelse. Han havde fået en udmærket opdragelse og uddannet sig ved megen læsning, særlig historisk. Han debuterede med et bryllupskvad på fransk i anledning af kongens andet giftermål, og noget efter i November åbnede han forelæsningerne på

[1]) Om Mallet se især: Sismonde-Sismondi: De la vie & des écrits de P. H. Mallet. Genève 1807. -- V. Rossel: Histoire littéraire de la Suisse Romande II, s. 204 ff. 1831. — J. Senebier: Histoire littéraire de Genève III, s. 290. 1786. Alle disse værker er benyttede i det følgende.

[2]) N. M. Petersens udsagn, at Mallet kom hertil som hovmester for en lord Butes søn, er urigtigt.

Charlottenborg med et foredrag om glæden ved at studere og da især de skønne videnskaber [1]). Det gør et noget fladt indtryk til trods for den ulastelige form, men af et samtidigt publiceret program ser man, at Mallet dog har haft solidere principer for sine forelæsninger end La Beaumelle. Først vil han give en æsthetikens theori, og derefter udføre den i praksis ved at forelæse og analysere stykker af fremragende forfattere.

I det hele var modsætningen til den forfløjne og flotte La Beaumelle stor. Mallet havde det samme gode hoved og var ligeså flink i replikken, men han var en langt elskværdigere og fordringsløsere person, mere distingueret i optræden end La Beaumelle, og fremfor alt i besiddelse af det personlige, denne havde savnet. De få timers forelæsninger om ugen kunde naturligvis ikke fylde en arbejdslysten og alvorlig mands tid, så meget mere som han undertiden ingen elever havde, og det varede da heller ikke længe, før Mallet med en intet øjeblik kølnet iver kastede sig over nordens historie. Han begyndte med at sætte sig grundigt ind i de skandinaviske sprog; islandsk nåede han vel kun at få et overfladisk kendskab til, men han stod stadig i forbindelse med mænd som Jon Eriksen og Carstens, der oversatte for ham, hvad han ikke selv kunde forstå. Så kom da i 1755 Mallets første arbejde om vor fortid: „Introduction à l'Histoire de Dannemarc, ou l'on traite de la Religion, des Loix, des Mœurs & Usages des anciens Danois". I mange henseender en mærkelig bog. Den første moderne fremstilling af vor gamle historie og en antydning af den methode i

[1]) Discours prononcé à l'ouverture des leçons publiques des Belles-Lettres Françaises. 1753. (S. 1—30.)

historieskrivningen og det syn på den historiske videnskab, som først senere generationer har tilegnet sig. Intet videnskabeligt arbejde, ingen kildekritisk forskning som hos Gram, men alligevel en bog, der ikke bør glemmes, som er velskreven og endnu kan læses med interesse, og som giver god besked om mangt og meget. Fortalen viser os straks Mallets forspring for de fleste af hans samtid, når han i den skriver: „At lade en mængde kendsgærninger, der kun har lidet med hverandre at gøre, og hvis virkelige årsager man ikke kan komme til bunds i, passere revue; at se folkeslag, fyrster, erobrere og lovgivere hurtigt følge efter hverandre over scenen, uden at man kender deres tænkemåde, deres karakter, den ånd, som besjælede dem — det er utvivlsomt kun at have grebet historiens skelet, det er kun at se tavse skygger for sig, der flakker om i mørket, istedenfor at leve og færdes sammen med mennesker. I overbevisningen herom har jeg bestandig foresat mig ikke at give mig i lag med selve Danmarks historie, før jeg har givet læseren en skitse af de gamle beboeres sæder og begavelse“ [1]). Til dette sit friske og menneskelige syn på historien kommer Mallet atter og atter tilbage, hvad der viser, at der er alvor bag ordene. Han bryder sig ikke om den gamle sagnhistorie, skønt han er fuldt fortrolig med Saxo og Torfæus, men han vil derfor ikke overse de gamle historieskrivere og digtere, af hvis fortællinger man kan høste mange karakteristiske træk, der i hvert fald viser tankegangen og tidsånden på deres tid. Og det er netop herom, om nordboernes religion, sæder og skikke, Mallet vil fortælle — „thi hvorfor skulde hi-

[1]) Mallet, Introduction osv. s. 2.

storien kun være en beretning om kampe og belejringer, om politiske intriger og forhandlinger, og hvorfor skulde den snarere omslutte en samling ubetydelige kendsgærninger og data end en malende skildring af et folks meninger, skikke og tilbøjeligheder?" [1]).

Naturligvis er der fejl i Mallets arbejde — hvem vilde vente andet af en fremmed? Men de er ikke betydelige, og få i forhold til de gode kundskaber, han lægger for dagen. At både Odins identitet og runernes herkomst har voldet Mallet knuder, vil ikke undre. Det er også hændt senere og betydeligere forskere end ham. Langt mere forbavsende er det, at denne fremmede forfatter har fået øjet opladt for den gamle nordiske digtnings skønhed. Han finder Eddaen både stor og ophøjet og mener, at den vel tåler en sammenstilling med den græske og romerske mythologi. Dette er endnu udførligere behandlet i Mallets næste skrift „Monumens de la Mythologie & de la Poésie des Celtes & particulièrement des anciens Scandinaves pour servir de supplement & de preuves à L'Introduction osv.", der kom næste år, og som væsentlig er en oversættelse på fransk prosa af Snorres Edda, hvortil er knyttet en række bemærkninger (sammenligninger fra andre mythologier), nogle fragmenter af Hávamál og et par af skjaldedigtene (Haraldsmál og Hákonarmál o. a.). Skønt Mallets noter vidner om et stort studium, tager han i indledningen dog udtrykkeligt forbehold mod den tro, at han har villet give sig udseende af at være en lærd mand ... „jeg har på ingen måde glemt, at den sunde sans har banlyst denne hensigtsløse opdyngen af sammen-

[1]) Smst. s. 36.

skrabet viden fra alle literaturens riger og lande, som fordum var tilstrækkelig til at skaffe så mange flittige lediggængere en letkøbt berømmelse" [1]). I den samme indledning spotter Mallet over tidens ofte misforståede råb på det nyttige. Er det måske ikke nyttigt for en nation at studere sine forfædres livsanskuelse? Den kan vistnok forklare mange fordomme, der findes hos nationen endnu. Man er i det hele for tilbøjelig til at overse forbindelsen med fortiden, der kan give lejlighed til mange interessante sammenligninger. Derved lærer man bedst at forstå sin egen tid — men hvad gør man? „Man skildrer sæderne i det samfund, man selv lever iblandt, eller nogle partier af en by, og det kalder man så rask væk et skilderi af århundredet" [2]).

Disse to bøger var bestemte som indledning til den Danmarks historie, som Mallet på Moltke og Bernstorffs opfordring gjorde studier til. Man havde ikke ladet tanken fare om en overskuelig og velskreven dansk historie, der både kunde henlede fremmedes opmærksomhed på landet og samtidigt være en nyttig håndbog for den unge adel, der opdroges ved Sorø Akademi. Den skulde snart tjene sine diplomatiske sporer ved de evropæiske hoffer, og derfor kunde den trænge til al mulig øvelse i det franske sprog, der jo overalt var det toneangivende, medens den med det samme fik en højst fornøden kundskab til sit eget lands historie [3]). Underligt nok, at det er fremmede, der her røber en dybere forståelse af nationens krav end landets egne børn. Moltke

[1]) Mallet, Monumens osv., s. 27.
[2]) Smst. s. 28.
[3]) Paludan-Müller: Dansk historiografi i det 18. årh. (Hist. Tidsskrift V. 4. s. 124 ff.)

lovede ham regeringens understøttelse til arbejdet, og da Mallet gerne vilde udvide sit kendskab til de nordiske lande ved selvsyn — noget, som ikke er almindeligt i denne studerekamrenes tidsalder — skaffede man ham hjælp til en rejse i Norge, skønt der var dem, der ikke så med gunstige øjne på Mallet og hans virksomhed. Suhm taler altid i en meget spydig og overlegen tone om ham; da Mallet i sin „Introduction" har været så uheldig at skrive noget om slægtskab mellem Grønlændere og Finlapper, udbryder han således: „Skønne decouverter, som fortjener at publiceres på kgl. bekostning!", og da Mallet har vist sin velgører Moltke den courtoisie at aftrykke grevskabet Bregentveds navn på det vedføjede Danmarkskårt, bemærker Suhm ironisk: „På kårtet ses med store bogstaver Bregentved fremfor mange andre købstæder" [1]).

Mallet har givet en beskrivelse af sin rejse, der kun strakte sig til de sydlige svenske og norske provinser. Den er først trykt mange år efter i fjerde bind af W. Coxes „Voyage au Pologne, Russie, Suède, Dannemarc etc." (s. 161—292). En af hans biografer siger, at det er det eneste af hans arbejder, i hvilke hans venner kan finde ham igen, ganske som de har kendt ham [2]). Det er ikke mere den lærde mand, man har for sig, men den elskværdige selskabsbroder, der altid har øjet åbent for det gode og karakteristiske ved, hvad han møder. Denne ros er ikke overdreven. Mallets norske rejse er overordentlig livlig fortalt; den er rig på træffende bemærkninger og vidner om sin forfatters uhildede og

[1]) Suhms Saml Skrifter XV, s. 201 ff.

[2]) Sismonde-Sismondi, De la vie & des écrits de P. H. Mallet, s. 21

friske livssyn. Som en prøve på, hvor frodig en fantasi, Mallet har haft, og hvor malende han kan skildre, anføres her hans tanker ved overfarten over det smalle sund mellem Helsingør og Helsingborg. Han mindes Hollændernes og Svenskernes kamp i 1658. „Man tænke sig skuet af to store flåder i færd med at levere en kamp, der skal afgøre en konges, en hel nations, et af de ældste evropæiske kongerigers skæbne. På den ene side står en fyrste, der ved sine ulykker, sin fasthed og sit uforfærdede mod er bleven en af de interessanteste skikkelser; om få timer vil han se sin trone befæstet eller omstyrtet. På den anden en konge, der hidtil stadig har båret sejren hjem; triumferende vandrer han frem og tilbage på strandbredden, fuld af bevægelse, håb og uro i forventning om det øjeblik, som skal sikre ham eller frarøve ham størsteparten af hans glorie. En umådelig menneskemasse er allevegnefra strømmet til på de to kyster, ledet af nysgærrighed, frygt eller håb. Kort derfra tæller indbyggerne i den belejrede stad, der er bragt til den sidste yderlighed, ængsteligt minutterne. De forstår af den dumpe og frygtelige kanontorden, at de om få øjeblikke vil erfare, om de er frelste eller prisgivne deres fjenders hævn“ [1]).

Interessant er det også at stifte bekendtskab med hans tanker om manufaktursystement, fordi han her stiller sig i opposition til de endnu gængse anskuelser om dettes nytte. Det er ved et besøg i Halmstad, at han får lejlighed til at ynkes over den tarvelige nationale industri og udbryder: „Det er ikke helt uden grund, at man i nogle nordiske lande med suk længes tilbage til

[1]) Mallet, Voyage au Norvège (i Coxe, Voyage au Pologne... IV, s. 167).

den tid, da man frit kunde indføre fremmede varer. De, der er komne i deres sted, har kun det fortrin, at de er fabrikerede i landet selv. De står langt tilbage for hine i kvalitet og er meget dyrere. Man vil behøve tid for at udviske denne forskel, hvis den da ellers nogensinde kan forsvinde. Manglen på råstoffer, de vanskelig tilgængelige levnedsmidler, den spredte befolkning, de lange vintre og de lange nætter — alt taler imod de nordiske folk. Det er ikke på industriens område, at de kan håbe at sejre over sydboen eller blot blive hans ligemand" [1]).

Både i sine andre arbejder og her betoner Mallet klimaets indvirkning på folkekarakteren. Vistnok spiller det den største rolle i et folks barndom; senere kommer forskellige forhold til, der svækker dets herredømme, men det gør altid sin store indflydelse gældende. Rejsen i Norge har bekræftet Mallet i hans tro herpå [2]). Den slutter med en genfortælling af Holbergs liv. Mallet bebrejder Holberg, hvem han iøvrigt beundrer, at han har taget sig det for let med udarbejdelsen af sine komedier ... „han har glemt at tage hensyn til eftertiden, som nu på sin vis begynder at glemme ham".

Første bind af Danmarkshistorien kom i 1758; den blev først færdig adskillige år, efter at Mallet havde forladt Danmark. Paludan-Müller kalder den et respektabelt arbejde, der ikke må overses af danske historikere [3]). Disse ord giver også den mindste ros, man må yde Mallet for hans arbejde. Det er intet selvstændigt værk, men det er et ypperligt kompilationsarbejde, der

[1]) Smst. s. 179.
[2]) Smst. s. 199, 202.
[3]) I ovenn. artikel om dansk historieskrivning i det 18. årh.

støtter sig til alle kilder af betydning, og som véd god besked om den danske historiegransknings fremskridt i de sidste årtier. For så vidt opfylder det sin bestemmelse. Det er på sine steder altfor bredt, på andre steder kan det glemme vigtigere enkeltheder, men det er særdeles velskreven, og den frygt, dets forfatter nærede for at blive kedelig, er overflødig.

Sagnhistorien interesserer ikke Mallet. Medens den hos Des Roches havde optaget et par bind, optager tiden indtil Gorm hos Mallet knapt et ark. Også Gorm får en meget kort behandling: han vil „spare læseren detaljerne i kong Gorms drømme og hans hustru Thyres udtydninger“ [1]). I det hele er Mallet meget forsigtig overfor den gamle tid, har stadigt Grams noter for sig og tilføjer ofte „hvis man kan tro nogle historieskrivere“. Når han ikke er vis i sin sag, undgår han hellere at give nogen forklaring, f. eks. ved Margrethes forlening af Slesvig [2]). De indre forhold må naturligvis efter hans syn på historien interessere mest, og derfor dvæler han længe ved dem, som f. eks. Knuds og Valdemars lovgivning. „De har haft mere at sige for folkenes skæbne end krige, der som rivende strømme skyller hen over landene“ [3]).

Andet bind omfatter tiden 1448—1559 og tredje bind standser ved enevældens indførelse. Man kan bag linjerne tydeligt læse Mallets aristokratiske tilbøjeligheder; således når han opkaster det brændende spørgsmål, om

[1]) Mallet, Histoire de Dannemarc I, s. 17.

[2]) Smst. s. 352: Il ne reste sur ce tems que des mémoires peu nombreux & trop défectueux pour qu'un historien puisse se flatter aujourd'hui de démêler parfaitement les motifs d'une pareille démarche.

[3]) Smst. s. 101.

stænderne samtidigt med overdragelse af arveretten tænkte på at tilstå kongen ubegrænsede rettigheder — et spørgsmål, som han dog er så forsigtig at lade stå åbent [1]).

En senere udgave i ni oktavbind blev forøget med et par supplementer, der kort og knapt førte Danmarkshistorien ned til 1773. Naturligvis er dette parti meget objektivt skrevet og omfatter væsentlig udenrigspolitiken. Det var jo også en smuk kompliment til Bernstorff at slutte den danske historie med hans geniale gennemførelse af traktaten i 1767 og hans brodersøns fortsættelse af hans politik 1773.

Hvor megen opsigt Mallets skrifter vakte, kan bl. a. ses deraf, at den franske gesandts frue i København, Mme Ogier, i høje toner omtaler dem for sine venner i Paris og sender dem eksemplarer deraf [2]).

Ved siden af denne omfattende forfattervirksomhed fik Mallet endnu tid til at udgive et fransk månedsskrift „Mercure Danois" efter den franske Merkurs mønster. I en fortale udvikler han et sådant foretagendes kulturelle betydning ved den gensidige udveksling af tanker og viden, det fremmer, og ved de fordomme, det hjælper til at nedbryde. Det skal være en literær revue, hvor franske kan læse om danske arbejder og forhold og omvendt. Hvert nummer skal bestå af flere afdelinger: de to første helliges aftryk af literære nyheder og kritiker over dem. I en tredje gøres regnskab for, hvad vigtigt der kan være passeret i den forløbne måned i Danmarks riges hovedstad, såsom udnævnelser, celebre døde osv. Tilsidst kommer en oversigt over de vigtigste ny-

[1]) Smst. III, s. 462 ff.
[2]) Hist. Arkiv. II Række. 1. B. s. 336 ff.

heder i de forskellige evropæiske riger. Tidsskriftet, til hvis udgivelse Mallet også fik regeringens understøttelse, har åbenbart haft ikke så ringe tilgang, thi det bestod, efter at Mallet forlod Danmark og fortsattes af hans efterfølger Reverdil.

Dette skete i 1760, men allerede et år iforvejen havde Mallet haft orlov på grund af øjensvaghed. Hvorfor han søgte bort herfra, oplyser ingen os om. Det oplyses af hans biograf (Sismonde-Sismondi) [1]), at han har siddet i meget dårlige kår og altid måtte have pennen i hånden for at kunne leve. Dette stemmer dog ikke med, at han var bleven kronprinsens lærer i fransk og på anden måde nød godt af regeringens bevågenhed. Det blev ham tilbudt at blive kejser Paul I's lærer, men af frygt for den russiske vinter forsmåede han denne post. I resten af sit liv førte han en meget omflakkende tilværelse. Først rejser han som hovmester for en engelsk lord til Rom, hvor han i vatikaner-arkivet opdager de gamle islandske bisperækker, som er optaget i III. Tome af Langebeks „Scriptores"; senere er han i London [2]). I 1764 var han i sin fødeby og valgtes her til medlem af de tohundredes råd. I de følgende år er han optaget af at skrive det hessiske, brunswigske og meklenburgske fyrstehus' historie, bestillingsarbejder, der slet ingen betydning har, og som vistnok kun kampen for tilværelsen har bragt ham ind på. I 1792 måtte han forlade Genf under de revolutionistiske bevægelser, som

[1]) Ovenn. skrift, s. 22.

[2]) Se Breve fra Jacob Langebek, udg. v. H. Rørdam. 1895, s. 410, 414, 421; af sidste sted fremgår det, at han i 1766 atter har været her i landet på et kort besøg, hvorfra han rejste til Paris; her havde han fået i kommission af Bernstorff at være en slags videnskabelig korrespondent.

hans aristokratiske natur ikke kunde billige. Indtil 1803 boede han i en lille by Rolle i Pays de Vaud, da han atter vendte tilbage til Genf, hvor han døde 1807.

IV.

André[1]) Roger var ligeledes en Genfer. Da han lå ved universitetet i sin fødeby, gjorde han bekendtskab med den unge A. P. Bernstorff, ministerens brodersøn, som her studerede statsvidenskab. Bernstorff fattede godhed for sin unge studiekammerat og opfordrede ham til at tage med til Danmark. Her præsenterede han ham for sin onkel, der også knyttede Roger til sig som sin privatsekretær. Det er let forståeligt, at Roger i denne stilling ikke kan have efterladt sig mange synlige spor. Men han skal hurtigt have vundet sin chefs fortrolighed og trods sin distraktion flere gange være brugt af ham i diplomatiske sendelser. På en af disse rejser til England, hvorhen Bernstorff havde sendt ham, for at han skulde være danske og norske skibsførere behjælpelig i deres mange retshandeler med engelske kapere, væltede vognen i nærheden af Hamborg, hvor han døde (1759)[2]). Videre oplysninger haves ikke om hans liv. To breve, som findes i Wasserschlebens samlinger, fra Rogers broder, angår nogle kreditiver og er betydningsløse.

Fraregnet en oversættelse i flere bind af nogle engelske ugeskrifter, som han udgav med Bernstorffs hjælp („Le Traducteur ou Traduction de diverses feuilles choisies, tirées des papiers périodiques anglois.“ 1.—4.

[1]) Ikke Urban, som i Nyerup & Krafts Literaturlexikon.
[2]) Iris og Hebe. 1809. 2. Kvartal. S. 343.

1753—57), er Rogers navn kun kendt i literaturen ved hans „Lettres sur le Dannemarc", af hvilke endda hans svoger, Reverdil, har skrevet største delen af andet bind efter Rogers død. Reverdil minder læseren om hans ædle og uegennyttige hjærte, der må fjærne enhver mistanke om, at han har været en lejet panegyrist. Disse ord er sandelig også nødvendige, thi på forhånd fristes man til at tro det. Rigtignok siger Reverdil, at Roger ikke er bleven lokket til at skrive ved løfter, ej heller set på fingrene. Mulig er det sandt; men i så fald har han i den grad handlet i sine overordnedes ånd, at man ikke kan tænke sig noget varmere forsvarsskrift for Danmarks rige end Rogers breve. Alt er, som det skal være — ligefra konstitutionen og ned til den usleste bonde; kun den filosofiske eksamen og de talrige universitetsstipendier vækker hans betænkeligheder. Vort land har ikke haft nogen varmere beundrer; men just fordi det altsammen er så udmærket — selv bondens stilling — bliver man lidt skeptisk overfor den overstrømmende kærlighed til vort land og tvivler trods Reverdils ord på ægtheden deraf. For øvrigt må man give bogen den ros, at den er bygget på solid viden og systematisk behandler alle danske institutioner.

Den begynder med et meget varmt forsvar for konstitutionen. At forsvare en ubegrænset enevoldsmagt, kunde jo nok falde en frihedsfødt Schweizer noget for brystet, men både Roger og hans kolleger finder altid samme udvej, at man ikke må forveksle den danske enevoldsmagt med østerlandsk despoti, og at man aldrig hos nogen fyrste vil finde en retfærdigere brug af magten, selv om den er ubegrænset. Derefter følger hos Roger en meget tillavet fremstilling af stænderforsamlin-

gen i 1660. Man tager fejl — skriver Roger — hvis man troer, at revolutionen i 1660 forspildte friheden for et land, som forhen var frit; og han fortæller begivenhedernes gang, som om hele nationen højtideligt havde overdraget kongen enevoldsmagten [1]). „Deraf ser man, hvor legitim kongens autoritet er". I det tiende brev kommer han tilbage til det samme og krydrer overalt sin tillavning med nogle uendelig fade og krybende komplimenter til kongen; det slutter med en fransk oversættelse af kongeloven. Til de seks breve, der omhandler den danske lovgivning, havde Roger fået bistand af juristen Kofod-Ancher, og skønt han stadigt forsvarer eller undskylder de bestående agrarlove, tillader han sig dog et — rigtignok yderst beskedent — ønske, om at bondens vel må ligge regeringen lige så meget på hjærte som de andre stænders [2]).

Det er som sagt først i andet bind, hvor videnskabernes og undervisningens stilling behandles, at Roger retter sin servile ryg en smule og frit tør sige sin mening. Den fremmede ser sikkert nok her skarpere end de indfødte, når han mener, at mange tarvelige og talentløse personer har ladet sig friste af de talrige universitetsstipendier til at slå ind på studievejen. De betragter som en blot og bar indtægt, hvad der skulde være et middel til kundskabsfremme. „Men det er ikke uden betydning for videnskabens ære og fremskridt, at de, som giver sig i kast med den, medbringer en vis sjælsadel. Denne følelse, som er frugten af en god opdragelse,

[1]) Roger, Lettres sur le Dannemarc. I. s. 4, 8, 92 o. fl.
[2]) Smst. s. 58, 61.

findes sjældent under trange kår, og intet er mere i modstrid med den end en kræmmerånd“ [1]).

Det er ganske anderledes tiltalende at stifte bekendtskab med Reverdils fortsættelse af Rogers bog (fra s. 101 i andet bind). Man føler det, som en frisk og fri luftning stiger op fra bladene og bortvejrer den kvalmende duft af kongerøgelse. Man har at gøre med en nobel og fin ånd, med en mand, der ikke er bange for at sige sin mening, som ikke roser, hvor intet er at rose, men som heller aldrig siger et dadlende ord, uden efter moden overvejelse, og ikke føler glæde ved at dadle. Hvor mandigt og overlegent lyder ikke hans introduktion: „Jeg vil hverken skrive en lovtale eller en satire; den første grunder sig gerne på en overfladisk undersøgelse, den sidste på mangel på god vilje. Det går med lande, som med mennesker, når man har studeret dem grundigt, er man sjældent altfor overbærende eller altfor stræng i sin dom“ [2]). Den, der udtrykker sig således, har betingelser for at blive en god historieskriver. Og denne varsomhed giver sig mangfoldige steder udslag i Reverdils fortsættelse af „Brevene om Danmark“. Da man har kritiseret Rogers bemærkninger om den danske regeringsform, tilbyder der sig lejlighed også for Reverdil til at komme ind herpå, men han afviser brat undersøgelsen med den fornuftige bemærkning, at det er en ørkesløs sag at tvistes om, hvilken regeringsform der er den bedste, når man ikke i hvert enkelt tilfælde tager hensyn til nationens og landets ejendommeligheder, til ældre tiders forfatning, indtægtskilder, klima osv. [3]). Ligeså

[1]) Smst. II. s. 45.
[2]) Smst. II. s. 102 ff.
[3]) Smst. II. s. 110.

tilbageholdende i sin dom er Reverdil, da han i 36te brev kommer til at behandle den danske nationalkarakter. Han nøjes med at citere Holberg og vil selv ikke udtale sig, fordi det altid er en mislig sag for en fremmed at skulle dømme om et andet folk. Opholder man sig længe i landet, kommer man ganske vist ud over mange medbragte fordomme og lærer at forstå, hvad man først studsede over; men til gengæld står man i fare for at miste det friske overblik, man straks mødte med. Indtrykkene er ikke længer så stærke, fordi man selv er bleven part i sagen [1]).

Det falder svært at løsrive sig fra Reverdils breve, thi man finder så mange ypperlige bemærkninger i dem. Hans kundskaber til Danmarks historie er lige så gode som hans landsmænds. En skildring af hertugdømmerne giver ham anledning til en digression om Hengst og Horsa (24. brev), og i det 26. brev om Danmarks have og havne røber han udmærket fysisk viden og opkaster det interessante spørgsmål, hvorfor de danske først i de sidste århundreder har udviklet sig til en søfarende nation, trods de gunstige betingelser, og i tidligere dage har ladet Hansen tage luven fra sig. Med udpræget sans for nyttehensynet viser han, hvorledes anlægget af dyrehaver og vildtets fredning har kostet Danmark mange penge. Dyrene ødelægger de unge træer; de strejfer ind på bondens marker og gør på denne måde landet fattigere [2]). I det 34. brev vil Reverdil godtgøre, hvorledes intolerancen ligeledes har været til økonomisk skade for Danmark, dengang man afviste mange driftige Hueguenotter. Han er også klar over, at når man kort efter

[1]) Smst. II s. 223.
[2]) Smst. II. s. 207.

så pludselig blev tolerant, var i virkeligheden manufakturSystemet skyld deri. „Danmark har altid modtaget de emigranter, som bragte det formue", hedder det ikke uden bitterhed i hans bekendte skrift om Struensee og hoffet i København [1]). På mangfoldige andre steder bryder Reverdils frihedssind frem. Han ser ikke med blide øjne på frøkenklostrene. Han finder det latterligt, at der findes mennesker, som anser hændernes arbejde og et ustandsmæssigt giftermål for den største af alle ulykker. Det får endda være, så længe klostrene indskrænker sig til at forebygge dekadence blandt adelen, „men hvis nogensinde tredjestand fandt på at efterligne dem, hvis man vilde betragte dem som religiøse institutioner, vilde det være at udsætte en præmie for coelibat og for lediggang, og som følge deraf vilde de blive en kræftskade, som regeringen måtte standse" [2]).

Bogen slutter med nogle breve om de danske kolonier, hvor den humane Reverdil fører et kraftigt forsvar for negrene og bruger skarpe ord om negerhandelen. „Sukker- og kaffeplantagerne er svælg, som hvert år sluger nationer" [3]).

---

[1]) Reverdil, Struensee & la Cour de Copenhague. 1858, s. 134.
[2]) Lettres sur le Dannemarc. II. s. 292.
[3]) Smst. II. s. 323.

Danske personnavne og stednavne.

En sproglig-historisk undersøgelse.

Af

Sigurd Nygård.

Stødet til nærværende afhandlings fremkomst er bleven givet ved en behandling af samme ænne i Hist. Tidsskrift af prof. dr. jur. Johannes Steenstrup [1]). Studiet af vore stednavnes ældste historie og etymologi har altid frembudt overordentlig store vanskeligheder — vanskeskeligheder, der mest har deres grund i manglen på tilstrækkeligt materiale fra den ældre tid, en mangel, der er så fremtrædende, at vi i det langt overvejende antal tilfælde må være særdeles fornøjede med at kunne konstatere et navns form i det 13de årh.

Forskningen på dette område har hidtil væsentlig indskrænket sig til behandlingen af stednavnene enkeltvis, og man har i reglen været tilfreds, når man for det enkelte navns vedkommende nåede til en „fortolkning" af navnet, d. v. s. en etymologisk forklaring, der selvfølgelig kunde være mere eller mindre sandsynlig. Den

---

[1]) Se Johannes C. H. R. Steenstrup: Guders Navne i de nordiske Stedsnavne, Hist. Tidsskr. 6. Række. VI s. 353.

første, der åbenbart har brudt isen her, er prof. Steenstrup. I den nævnte afhandling ligesom allerede i en tidligere[1]) har han med stort held og afgjort dygtighed begyndt et systematisk studium over enkelte sider af navnenes historie. Det godtgøres her, at der i navnegivningen hos vore forfædre har hersket strængt gennemførte principper, som man kun yderst undtagelsesvis brød, „de gamle tiders bebyggelse har et alvorligere præg, navnegivelserne et strængere fysiognomi; man påsatte ikke da navne med en lignende lethed eller et saadant lune, som når nogen nu døber sit landsted".

Blandt de regler, prof. Steenstrup fastslår som gældende for den ældre navnegivning, er den, at visse bynavnes endelser i det langt overvejende antal tilfælde sammensættes med personers navne, medens andre endelser kun undtagelsesvis behandles paa denne måde. Blandt de første har S. fundet -lev, -sted, -torp og -rød. Disse karakteriseres altså med få undtagelser som styrede af en persons navn, *altid i genitiv*[2]). Inden jeg går over til mit egentlige ærnne om forholdet mellem de forskellige personnavne, der således indgår i stednavnene, må jeg fastslå en sætning, der vedrører endelserne -bøl, -bølle (ældre bøli, afledning af ból -bolig, eg. leje). Denne klasse af stednavne er nemlig også med meget få undtagelser karakteriseret ved sammensætningen med personnavne. Vi finder her navne som Amnitsbøl, Adserbøl, Bindesbøl, Farsbølle (Fathærsbol), Gundesbøl, Klavsebølle, Knudsbølle, Krogsbølle, Ottesbøl, Simmer-

[1]) Se Hist. Tidsskr. 6. R. V s. 313.

[2]) Med hensyn til endelsen -lev var vistnok, som også af prof. Steenstrup antydet. allerede tidligere videnskabsmænd, således især dr. O. Nielsen, kommen til samme resultat.

bølle (Sigmundærbøli), Ullebølle, Vognsbøl o. s. v., hvor man endog ofte af de nuværende former og i alle tilfælde af de ældre tydelig kan påvise sammensætningen med personnavnet i genitiv. Der er også her undtagelser, således Nybøl, Nebel, der dog har paralleler i Nyrup og Nysted og ligesom disse angiver sig selv at være nyere navne paa -bølle, -torp og -sted og måske endog dannede på så sent et tidspunkt, at reglen ikke mere overholdtes strængt. Ved en undersøgelse af de forskellige navne på -bøl, -bølle, der forekommer indenfor det danske sprogs gamle område, kommer man dog tilsyneladende til et noget ugunstigere resultat angående undtagelsesprocenten, end prof. Steenstrup gjorde i sine undersøgelser over klasserne -lev, -sted, -torp og -rød [1]). I Esrombogen findes intet stednavn på -bølle og i de øvrige gamle diplomatarier kun ganske få, hvorfor man vanskelig kan slutte noget herfra. I kong Valdemars jordebog nævnes derimod 16 bynavne paa -bølle. Af disse repræsenterer de 12 utvivlsomt personnavne og oven i købet lutter forskellige, ofte almindelige navne, medens 4 er undtagelser. Disse er: 1 Kyrkebol og 3 Nybølæ og udgør altså 25 % af det hele antal. Erindres må det dog, at tallet på samtlige forekommende -bøller er lille, hvorfor undtagelser får en forholdsvis stor indflydelse, samt at næsten alle undtagelser er *Nybølle'r*, der må siges at indtage en særstilling. Lades Nybøllerne ude af betragtning, bliver der i jordebogen 1 undtagelse på 13 navne eller $7^{9}/_{13}$ %. Samler jeg jordebogens -bøller med de navne på -bølle, der findes i de ældste diplomatarier, får jeg ialt 30 navne. Heraf

[1]) Hist. Tidsskr. 6. R. VI s. 364 ff.

følger 24 reglen, medens undtagelserne er 6 på 30 = 20 %, hvoraf atter 5 Nybølle (+ 1 Kyrkebol i V. Jdb.). Tager man her intet hensyn til Nybølle, bliver undtagelserne altså $^1/_{25}$ eller 4 %.

Man ser heraf, hvilken indflydelse det ene navn Nybølle udøver på beregningens resultat; men dette navn kan dog ikke forandre reglen, og den omstændighed, at vi har så mange forskellige personnavne repræsenterede i -bøllerne, viser klart, at princippet har været anerkendt i lige så høj grad her som f. eks. for -thorpernes vedkommende.

Som en særlig ejendommelighed for navnene på -bølle, -bøl[1]) kan nævnes, at disse kun forekommer meget sparsomt i Skåne og Sælland, medens de er rigeligt repræsenterede i Nørre- og Sønderjylland samt på Langeland og i Sydfyn. Det synes altså, som om denne art af stednavne har været særlig karakteristisk for det gamle vestdanske område, ligesom endelsen -rød er det for det østdanske[2]).

Der vil måske her være en passende leilighed til at hidsætte nogle forklaringer af bynavne paa -bølle. Jeg forbigår de navne, hvor personnavnet er umiddelbart iøjnefaldende, således som Adserbøl, Knudsbøl, Klavsebølle, Ågesbøl o. fl., og nævner kun nogle eksempler, hvor der mulig hos én og anden kunde herske tvivl om, hvilket personnavn der skal forudsættes. *Ammidsbøl* eller *Amnitsbøl* [Ødsted s. Jerlev h.] skrives i „Gamle jyske Tingsvidner" (udg. af O. Nielsen)

[1]) Navnene ender *nu* næsten altid på -bøl i Jylland og på -bølle på øerne. Dog synes endelsen -bølle endnu at være beholdt i en del af det østlige Jylland (Århus og Randers amter). Særlig i navnet Nybøl svækkes endelsen til -bel, så vi de fleste Steder nu har Nebel.

[2]) Jfr. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 6. R. V s. 342 ff.

1459 Ammysbøll, hvor man vistnok må forudsætte navnet *Amær*[1]). Tingsvidnets Form er ganske vist så sen, at man intet sikkert kan slutte derfra, men analoge eksempler gør dog sandsynligheden for et ældre *Amærsbøl stor. Således hedder f. eks. Harritslev [Skovby sogn og herred] i V. Jdb. Haræslæf af ældre *Haræslef eller *Harværslef, idet r foran s bortfaldt allerede i det 12te årh.

Bandsbøl [Henne s. N. Horne h.] hedder 1453 i Oldemoder Bantsbøl og antages af dr. O. Nielsen at være sammensat med navnet *Band* — oht. Bando[2]).

Fuglsbølle [sogneby på Langeland] er rigtigt af O. Nielsen udledet af mandsnavnet *Fugl*. Når vi 1478 i et originalt diplom træffer navnet skrevet Folsbøl[3]), er det vel nærmest en fonetisk stavemåde.

Havbølle [Langeland] har intet at gøre hverken med hav eller have; det hedder i V. Jdb. Hakæbølæ og må forklares som et bol, der engang har tilhørt en mand ved navn *Hake*. På samme måde er *Lejbølle* [Langel.] Leke's bøle, idet den ældre Form er Lekebol [V. Jdb.], og mandsnavnet *Leki* forekommer i Middelalderen.

Randbøl [sb. Tørrild h.] er en sammensætning med *Randi*[4]). Den gamle Form findes i den fuldstændige fortegnelse over Ribe stifts sogne, der er nedskrevet omtr. 1350 i „Oldemoder", som Randæbøøl.

Det langelandske *Svalebølle* har intet med fuglen at bebestille, men derimod med en mand, der har båret navnet *Svali*, hvilket navn også kendes fra middelalderen og indgår i Svallerup, ældre Swalethorp[5]).

Tullebølle [sogneby Langel.] er sammensat med det i det 11te, 12te og 13de årh. særdeles almindelige navn *Toli*. Den ældre form for stednavnet træffer vi i et diplom fra 1341

---

[1]) Nielsen: Olddanske Personnavne s. 4.
[2]) Olddanske Personnavne s. 10.
[3]) Matzen: Den danske Panterets Historie s. 494.
[4]) Olddanske Personnavne s. 73.
[5]) smst. s. 88.

som Tolebølle[1]). At Toli har været et almindeligt brugt middelalderligt navn, stemmer godt med, at vi foruden i Tolebølle tillige har navnet bevaret i Tollethorp og Tollerød[2]).

Hvad der af prof. Steenstrup er hævdet overfor navnene -lev, -sted, -torp og -rød[3]), vil ganske sikkert også gælde for -bøllernes vedkommende, nemlig at nogle af undtagelserne kun er tilsyneladende, idet personnavnet tidligt ved misforståelse eller folkeetymologi kan være omdannet, eller også kan endelsen -bølle ikke være oprindelig, men bero på analogi. Jeg skal til belysning af dette sidste forhold fremdrage et eksempel. *Vesterbølle* [sogneby Rinds h.] vil sikkert af de fleste blive forklaret som sammensat med verdenshjørnenavnet og følgelig dannende en undtagelse. Imidlertid skrives Vesterbølle 1363 *Westerbølugh*, 1365 *Wæsterbylygh* og *Westrebylugh*[4]). Da endelsen ellers *aldrig* skrives -bølugh eller -bølygh, men derimod -bol, -bøle, kan der være berettiget grund til at tvivle, om der her foreligger et ægte -bølle. Mulig kan -bølle her ved analogi være dannet af ældre -balle, ti flere byer på -balle skrives i ældre tid -balugh, således Lindballe [sb. Tørrild h.] i Oldemoder 1350 Lindebalugh og Vesterballe, der 1279 hed Væstærtbaligh [Oldemoder]. Mærkes må iøvrigt, at endelsen -ugh, -ygh næsten altid betegner en høj, idet h i ordet høgh i sammensætning meget tidligt bortfaldt. Da nu tilmed de fleste af byerne *Balle* ligger i højt terræn, og da endvidere ordet *balle* endnu anvendes enkelte steder som betegnelse for en del af en by, der i forhold til det øvrige ligger højt[5]), mener jeg, der kunde være grund til at formode endelsen høj i bynavnene Balle og sammensætningsledet -balle.

Ved omtalen af navnet Vesterbølle er jeg kommen ind på et forhold, som det ikke er strængt nødvendigt at udvikle

---

[1]). Erslevs Repertorium nr. 1921. Diplomet haves dog kun i senere afskrift.

[2]) Olddanske Personnavne s. 100.

[3]) Hist. Tidsskr. 6. R. VI s. 366 ff.

[4]) Erslevs Repertorium nr. 2694, 2758, 2769.

[5]) I Sønder Nærå by i Åsum h. kaldes således det omkring kirken højtliggende parti af byen for Kirkeballen.

nærmere af hensyn til denne undersøgelse, men som dog ikke noksom bør påagtes ved tolkningen af stednavne. Det er analogien, trangen til overensstemmelse, der giver sig udslag bl. a. i, at én endelse kan omformes til en anden, med hvilken den har fået lydlighed, og som var mere almindelig på vedkommende egn. Næsten ved alle endelser har der fundet sådanne overførelser sted[1]). Jeg nævner blot eksempelvis af de her omhandlede endelser Måløv [Smørum h.] med de ældre former Maløghæ [1334] og Maløwe [1382][2]), hvor -øghæ er oprindeligt -høghæ — høj. *Vallø* hed egentlig Vallev, og byerne *Herlufmagle* og *Herluflille* i Sydsælland er omdannede af de gamle former *Helgelef,* efter at Herlufsholm var bleven navnet på det gamle Skovkloster.

Fremfor alt bør man dog være varsom overfor endelsen -sted, der meget ofte er udviklet af oprindeligt -thvet [tved = jordstykke, der begrænses af vand]. I lydforbindelsen *stved* bortfaldt *v* nemlig *altid*[3]), og der er derfor mange tilsyneladende undtagelser fra reglen om -sted'ernes sammensætning med personnavne, der forklares herudfra[4]). *Bjergsted* [sb. Skippinge h.] kunde synes en sådan undtagelse, men den ældre form er Byærestwed [1369][5]). Det sællandske *Kongsted* er ligeledes af ældre Kungsthwet, og der kunde derfor være grund til at nære tvivl om, hvorvidt *Kongsted* i Brusk herred, der af prof. S. nævnes som en af undtagelserne i -sted gruppen[6]), virkelig er et oprindeligt -sted. Navnet forekommer c. 1350 i Ribe Oldemoder som Kungesteth, men v kan godt allerede på det tidspunkt være forsvundet i jysk.

Jeg nævner endnu *Søndersted* [sogneby Merløse h.], der ligeledes kunde synes en undtagelse, men er ældre Synnær-

---

[1]) Jvfr. min afhandl. i Blandinger udg. af Universitetsjubilæets danske Samfund II s. 84 ff.

[2]) Erslevs Repertorium nr. 1704, 3354.

[3]) Den eneste mig bekendte undtagelse herfra er Næstved, der ganske vist skrives således, medens dialekten udtaler Næsted.

[4]) Se O. Nielsen i Blandinger II s. 35.

[5]) Erslevs Repertorium nr. 2876.

[6]) Hist. Tidsskr. 6. R. VI s. 365.

stweth [1]). *Græsted* i Nordsælland hed i 14de årh. Gresholtæ [Esromb.] [2]), medens *Gredsted* i Gørding herred er „Oldemoders" Grithæstath.

Det vil af de nævnte eksempler slå klart, hvor varsom man må være med at slutte noget ud fra et enkelt navn, der ikke findes nedskrevet i tilstrækkelig gammel tid, og i hvor høj grad nøje kendskab til de eksisterende gamle navneformer er nødvendigt for den, der vil give sig af med studier over stednavneforhold, for at der skal kunne nås et blot nogenlunde pålideligt resultat.

Efter denne lille digression vil jeg da overensstemmende med prof. Steenstrups undersøgelser og min egen ovenfor udviklede undersøgelse over navnene paa -bølle tillade mig at udvide og gengive prof. Steenstrups regel således:

De oprindelig danske stednavne, der ender på -lev, -sted, -torp, -bølle og -rød, har fra først af været sammensatte med genitivsformen af et personnavn. —

Når vi nu antager denne sætning for bevist, kan der rejse sig forskellige spørgsmål. Hvad er det for navne, der således indgår i stednavnene? På hvilken tid har de været anvendte som navne på levende personer? Er det de samme navne, der indgår i de forskellige klasser af stednavne? Kan vi afgøre disse spørgmål, da får vi tillige et middel til at fastsætte tilnærmelsesvise tidsgrænser for dannelsen af de forskellige arter stednavne og derved et bidrag til bebyggelsens historie.

Rent bortset fra sproglige grunde må man ved en teoretisk betragtning komme til det resultat, at navnene på -lev og -sted er de ældste, medens de tre andre grupper er senere dannede navne. Herfor taler nemlig,

[1]) Erslevs Repertorium nr. 2034.
[2]) Se Blandinger II s. 93.

at hine gennemgående er navne på anseelige byer, der oftest er blevne kirkebyer, medens disse repræsenterer mindre betydelige landsbyer, der kun undtagelsesvis er kirkebyer. Desuden viser det sig, at endelsen -lev savnes i de gamle danske navne i England, hvilket tyder på, at dannelsesmåden med -lev i hvert fald ikke har været almindelig på vikingetogenes tid. Hertil kommer, at selve betegnelserne -thorp, -bøle og ruth angiver mindre bebyggelser[1]), der er foretagne ud fra ældre bebyggede steder, -lev (gotisk laiba) og -sted derimod anseeligere og ældre byer.

Et afgørende bevis for, at dannelserne med -torp, -bølle og -rød er nyere eller i hvert fald har vedvaret længere ned i tiden end de med -lev og -sted, afgiver de bynavne, der er sammensatte med ikke nordiske navne, med kristne personnavne (mest helgennavne). Det viser sig nemlig, at kun stednavnene på -torp, -bølle og -rød indeholder disse navne, medens i intet tilfælde noget -lev eller -sted i sig bærer et kristeligt navn. Allerede i kilderne fra det 13de årh. finder vi som ventelig adskillige af disse med helgennavne eller bibelske navne sammensatte stednavne. Vi har således

[1]) Jvf. den skematiske fremstilling i Hist. Tidsskr. 6. R. V. s. 330—331, hvorefter i de af prof. S. behandlede områder 676 byer -torp har et gennemsnitshartkorn af 48 td. 2 skp. og et areal af gennemsnitl. 684 td. ld., medens 12 byer -rød gennemsnitl. har 27 td. 7 skp. hartkorn og 346 td. ld. i modsætning til byerne -lev, -sted, hvor gennemsnitstallet næsten er det dobbelte af -torpernes og omtrent 3 gange -rødernes. Ifølge velvillig meddelelse af prof. Steenstrup bliver gennemsnitstallene for 67 byer -bølle beliggende i Præstø amt, Odense amt (+ Vinding herred), Langeland, Ålborg og Randers amter samt Vejle og Ribe amter 47 td. 6 skp. hartkorn og 707 td. ld., altså omtrent samme forhold som ved -torperne.

Abrahamstrup (nu Jægerspris), Davidsthorp (1174), Davidsrød (nu Djævelsrød!), mindst en halv snes Jonstrup, Jenstrup, Jestrup, Klastrup, Klavesbølle, mindst 5 Knudstrup, Knudsbølle, Knudsbøl, Kristrup (V. J. Cristiærnsthorp), 5 Mogenstrup, mindst 5 Nielstrup, Otterup, Ottestrup, Ottesbøl[1]), mindst 10 Pederstrup, 3 Povlstrup, Villumstrup, Villestrup, Vilstrup, Vilsbøl[2]).

Medens vi ikke finder et eneste -lev eller -sted sammensat med sådanne ikke nordiske navne, der ikke *kan* være indkomne i dansk før i det 10de, 11te årh., ses det altså, at de tre andre klasser alle kan dannes på denne måde, og vi begynder derfor straks med at konstatere en yngre række stednavne på -torp, -bølle eller -rød og en ældre på -lev eller -sted.

Imidlertid er det kun i et forholdsvis ringe antal -torper, -bølle'r og -rød'er, at denne art af personnavne indgår. Den overvejende part indeholder nordiske navne. Som eksempel på, af hvad art disse nordiske personnavne er, opfører jeg her fra Falsterlisten i Valdemars jordebog en fortegnelse over -thorperne på Falster 1231, idet jeg dog udelader et par, der ikke med sikkerhed kan siges at være sammensatte med personnavne. De nuværende former tilføjes i parentes, såvidt de haves.

Algutsthorp[3])	(Alkestrup)	sammensat med	Algut
Asgutsthorp		—	Asgut
Babæthorp	(Bårup)	—	Babbæ

[1]) Navnet Otte må vist være indkommet fra tysk Otto.

[2]) Med navnene sammensatte med Vilhelm kan sammenstilles det norske Villesrød, hvis ældre form er Vilhialmsruth.

[3]) Jordebogen har Asgutsthorp, der anses for at være en skrivefejl, da det kun ved en højst uregelmæssig udvikling kunde blive til Alkestrup.

Bosæthorp	sammensat med	Bosæ
Biornæthorp (Bjørup)	—	Biørn
Byørnsthorp (Bjøstrup) [1]	—	Biørn
Brothærthorp (Brarup)	—	Brothær
Brusæthorp (Bruserup)	—	Brusæ
Dukkæthorp (Dukkerup)	—	Dukkæ
Grimulfsthorp (Grimmelstrup)	—	Grimulf
Haddæthorp	—	Haddæ.
Hyldæsthorp (Hillestrup)	—	Hildær
Idringsthorp (Idestrup)	—	Idring
Kietilsthorp	—	Ketill
Olæfsthorp	—	Olaf
Ormsthorp	—	Orm
Rafnsthorp (Ravnstrup)	—	Ravn
Rysæthorp (Riserup)	—	Risæ
Sothathorp (Såderup)	—	Sothæ
Stangæthorp (Stangerup)	—	*Stangæ?
Stubbæthorp (Stubberup)	—	Stubbæ
Sulæthorp (Sullerup)	—	Sulæ
Syghærsthorp [2]	—	Sighær
Thorirsthorp (Tåstrup)	—	Thorir
Thorkilsthorp (Torkilstrup)	—	Thorkil
Tokæthorp	—	Tokæ
Thrulsthorp (Trugelstrup)	—	Thruls (Thorgisl)
Tonnæthorp (Tunedrup)	—	Tonnæ
Tostæthorp (N. Tostrup)	—	Tostæ
Ugglæthorp	—	Ugglæ?
Øpæthorp (Øverup)	—	Øpæ.

[1]) At vi både har Biørnsthorp og Biornæthorp viser, at vi befinder os i et tidsrum, da de gamle genitivsformer (Biornæ < Biarnar) og de ny (Bjørns) endnu veksler med hinanden. Det samme forhold findes i navne sammensatte med ord som Fathær, Brothær, hvorfor vi både finder Fathærthorp og Fathærsthorp (Farup og Farstrup).

[2]) Byen findes ikke mere, og der findes intet andet sted i det danske område noget Sigerstrup. Som vi senere skal se, hører navnet Sighær til de navne, der er sammensatte med -lev og -sted.

Betragter vi nu de personnavne[1]), vi således får ud af de falsterske -torper, der ingenlunde er særlig ejendommelig for Falster, men har mange paralleler i andre landsdele[2]), da er der to ting, der er iøjnefaldende: Når et navn skrives Tostæthorp eller Brothærthorp, da er formen Tostæ-, Brothær- den almindelig brugte genitiv, som man også vilde bruge, når man f. eks. sagde Tostæ hus eller Brothær hus (T.s eller B.s hus). Med andre ord: man har endnu fuldstændigt opfattet stednavnene som virkeligt dannede ved personnavnene i genitiv, og det personnavne, som man godt kendte. Den anden iøjnefaldende omstændighed er nemlig den, at *de personnavne, -torperne indeholder, i alt væsentlig falder sammen med de navne, vi kender på danske personer i det 12te og 13de årh.* Gennemgår man de danske diplomatarier fra denne tid eller jordebogen, vil denne regel holde stik; de aller fleste af de i byerne på -torp indeholdte personnavne (Biørn, Grim, Ravn, Tokæ, Tostæ osv.) vil man finde meget jævnlig. Da Falsterlisten selvfølgelig ikke kan give nogen besked om, hvilke navne der hyppigst indgår i -torperne, og da det sikkert vil være af betydning at kunne afgøre dette, idet man deraf til en vis grad vil kunne drage slutninger om, hvilke personnavne der har været almindelige, før overgangen til de nye navne foregik, skal vi betragte de almindeligst forekommende -torper lidt nærmere, idet vi benytter de moderne former som basis, men dog således at der findes tilstrækkelig grund for udledningen af navnet i eksiste-

[1]) Jeg har her opført dem med den retskrivning, der antagelig vilde være normalskrivemåden 1231.

[2]) De fleste af de falsterske -torpers personnavne kan påvises i alle landsdeles -torper.

rende gamle former[1]). Vi finder da følgende navne som typiske for byerne på -torp: *Akæ* (10 Ågerup, Agerup), *Allæ* (5 Allerup), *Anæ* (9 Anderup, Andrup), *Asmund* (3 Asmindrup, 6 Assendrup?), *Attæ* (9 Atterup), *Bersæ, Bessæ* (6 Bisserup, Bistrup), *Biarnæ* (6 Bjerndrup, Bjerdrup), *Biørn* (7 Bjørndrup, Bjørnstrup, Bjørup, Bjøstrup), *Bo, Bovæ,* (20 Borup, 3 Bårup), *Brand* (6 Brandstrup, Brangstrup), *Brothær* (10 Brorup, Brarup, Brostrup), *Bondæ* (8 Bondrup), *Dalæ* (8 Dallerup, Dollerup), *Ebbæ* (6 Ebberup, Ebdrup), *Eghæl* (11 Ejlstrup, Ejstrup), *Eskil* (10 Eskilstrup), *Fathær* (25 Farup, Fårup, Fastrup)[2]), *Geræ* (5 Gerdrup, Gerup), *Getæ* (4 Getterup), *Grim* (4 Grimstrup), *Gunnæ* (7 Gunnerup), *Hakun* (5 Hågendrup, Havndrup, 1 Hunderup), *Karæ* (10 Kårup, Karup, Korup), *Karl* (8 Karlstrup, Kastrup), *Ketæl* (10 Kelstrup), *Kolæ* (7 Kollerup, Kullerup), *Krok* (7 Krogstrup, Krustrup), *Mulæ* (6 Mullerup, Mollerup), *Olaf* (5 Olstrup), *Pathæ* (1 Paderup, 8 Pårup), *Ravn* (7 Ravnstrup, Rangstrup), *Reghæn* (6 Rigenstrup, Rejnstrup, Rejstrup), *Sibbæ* (4 Sibberup), *Smith* (9 Smidstrup), *Sten* (6 Sten-

---

[1]) Selvfølgelig kan der på denne måde indløbe fejl. Når man f. eks. udleder alle de forskellige Borup'er af navnene Bo og Bovæ, er der den fejl, at et Borup 1231 hedder Bagthorp, hvor intet af disse navne, hvis jordebogens form er rigtig, kan indgå. De Fejl, der fremkommer på denne måde, bliver imidlertid så fåtallige, at de ikke får nogen indflydelse på det endelige resultat.

[2]) I „Olddanske Personnavne" s. 24 forudsætter dr. O. Nielsen et konstrueret navn *Fari i stednavnene Fardrup, Fårup, hvad der ikke forekommer mig at være nogen grund til, da disse navne meget godt kan være lydligt udviklede af Fathær, og at de i virkeligheden er det, fremgår tydeligt af parallelerne Brorup og Brarup, hvis ældre former er Brothærthorp (se Falsterlisten).

strup), *Stubbœ* (14 Stubbærup), *Sunœ* (6 Sonnerup), *Sven* (20 Svenstrup), *Tannœ* (8 Tannerup), *Tholf* (16 Tolstrup, Tulstrup), *Thruels* (9 Trulstrup, Trugelstrup), *Thorir, Thorsten* (17 Tåstrup), *Thorth, Tovœ* (27 Torup, forsåvidt Torup ikke som i nogle tilfælde er = thorp), *Tokœ* (8 Tågerup, Tokkerup), *Ulf* (14 Ulstrup).

Betragter vi nu stednavnene på -bølle og -rød, da viser det sig, at de i det væsentlige følger side om side med -torperne og er sammensatte med de samme personnavne som disse. Vi finder Allerød svarende til Allerup (*Allœ*), Andebølle sv. t. Anderup (*Annœ*), Asminderød-Asmindrup (*Asmund*), Adserbøl-Adserstrup (*Assær*), Borød-Borup, Bosebøl-Boserup (*Bosœ*), Brandsbøl-Brandstrup (*Brand*), Brosbøl-Brorstrup (*Brothær*; Brosbøl skrives 1292 Brorsbøll), Dollerød-Dollerup (*Dalœ*), Ebberød-Ebberup (*Ebbœ*), Ejlsbøl (V. J. Eghælsbøl) — Ejlstrup — norsk Egilsrud (nu Øjerød — *Egœl*), Farsbølle-Farstrup (*Fathær*), Gadsbølle-Gadstrup (*Gassœ*), Gerderød (Gederuth)-Getterup (*Getœ*), *Gialæryth-Gellerup (*Gellœ*), Hunderød-Hunderup (*Hundœ*), Kallebøl-Kallerup (*Kallœ*), Kararyth (nu Kåred)-Karup (*Karœ*) Lillerød-Lillerup (*Litle*) Nakkebølle-Navtrup (*Nakkœ*), Søllerød-Søllerup (*Sølvœ*), Tosbøl-Tåstrup (*Thorir* eller *Thorsten*), Terkelsbøl-Torkildstrup (*Thorkil*), Tågebøl-Tågerup-Tågerød (*Tokœ*), Ubberød-Ubberup (*Ubbœ*), Ullebølle-Ullerød-Ullerup (*Ulvœ*), Underød-Underup (*Unnœ*), Vognsbøl-Vognsrød-Vognstrup (*Waghæn*), Villebølle-Villerup (*Willœ*).

Ved sammenligning med rækken ovenfor over de i -thorp hyppigst indgåede navne vil man let overbevise sig om væsentlige overensstemmelser mellem de to rækker; det er de samme navne, der er typiske for alle tre endelser, og det hører ligefræm til undtagelserne at støde

på stednavne på -rød eller -bølle, der er sammensatte med navne, som ikke er repræsenterede i -torperne. Disse undtagelser står som vidner om sjældent forekommende personnavne[1]), og man vil selvfølgelig også blandt -torperne kunne finde adskillige eksempler på den slags sjældent forekommende navne, men at disse netop skulde falde sammen med undtagelserne i de to andre klasser, vilde være for meget forlangt; vi må nøjes med at konstatere overensstemmelsen i hovedpunkterne.

Inden vi går over til at undersøge navnene i den anden gruppe (-lev, -sted), vil vi som resultat af det foregående fastslå følgende hovedsætninger:

I. Stednavne endende på -torp, -bølle og -rød er i det væsentlige sammensatte med personnavne, der var almindelig brugte i tiden c. 1100—1300.

II. Desuden er de sammensatte med de i dette tidsrum almindelig brugte helgennavne og bibelske navne.

Vi får på denne måde en omtrentlig tidsbestemmelse for disse navnes dannelse og dermed tillige selvfølgelig for byernes tilblivelse, ti lige så lidt som vi tør forudsætte nogen løshed i dannelsesmåden, lige så lidt har vi lov til at antage en sådan løsagtighed som, at nogen i det 12te årh. skulde falde på at omdøbe en by. —

---

[1]) Eksempel herpå er Lusserød, der forekommer mig at kunne være sammensat med det temmelig sjældne navn Lucie, der forekommer allerede i slutningen af det 12. årh. i Lunde kapitels gavebog. Denne forklaring synes mig at være mindst lige så sandsynlig som den af O. Nielsen i Oldd. Person. fremsatte, at Lusserød skulde være sammensat med et af O. Nielsen konstrueret *Lusi.

Medens navnene af de tre grupper -torp, -bølle, -rød altså i de fleste tilfælde kan forklares ved hjælp af de i tiden 1100—1300 brugelige personnavne, stiller sagen sig ganske anderledes, når talen er om bynavnene på -lev og -sted. Undersøger vi her de navne, der indeholdes i jordebogen, „Oldemoder", Esroms brevsamling eller Lundegavebøgerne, bliver forholdet det, at vi måske nok kan formode, at der ligger personnavne gemte i disse gamle former på stednavne, men at vi i de fleste tilfælde ikke umiddelbart kan se, *hvad* det er for personnavne, og i meget få tilfælde finder vi tilsvarende navne anvendte på personer i samtiden. Da navnene følgelig må være ældre end 1100, og da vi aldeles mangler kilder, der kunde oplyse om deres ældre former, har vi ingen anden udvej til at danne os en mening om, hvordan de har set ud, end ad rent induktiv, sproghistorisk vej at forsøge at konstruere navneformer, således som de antagelig kan have set ud f. eks. i det 10de årh., eller i endnu ældre tid. Kommer vi ad denne vej til navneformer, der viser stærk lighed med tilsvarende oldislandske, som vi kender fra de ældste islandske skriftlige mindesmærker, eller hvis vi finder tilsvarende former i oldhøjtysk, da mener jeg, det kan være berettiget at antage slutningerne for rigtige og fastslå navneformerne. Som man vil se, bevæger vi os her på et langt usikrere grundlag end det, vi benyttede ved undersøgelsen over den første klasses navne. Karakteristisk er det også, at de personnavne, der af O. Nielsen i hans „Olddanske Personnavne" antages at være sammensatte med -lev eller -sted, meget ofte er betegnede ved den stjærne foran ordet, der angiver, at dr. Nielsen ikke i

den ældre danske literatur har kunnet finde noget eksempel på navnets forekomst, men alene ud fra stednavnet supponerer personnavnets tilstedeværelse. At han ikke har kunnet finde disse navne i de ældste danske navnefortegnelser, er imidlertid ikke så mærkeligt, da en stor del af dem allerede på disse fortegnelsers affattelsestid var tabte i sproget og ikke mere anvendtes som betegnelse for personer. Vil vi have et begreb om, hvorledes de navne, der indeholdes i bynavnene -lev og -sted, ser ud, da må vi ubetinget gå til de ældste eksisterende navneformer, ti af de moderne vil man i de fleste tilfælde intet kunne slutte. Jeg begynder da med de dannelser -lev og -sted, der er sammensatte med ældgamle mandsnavne endende på -ar (oldhøjt. -hari, o.isl. -arr eller -ir)[1]). Endelsen svækkes allerede i det 11te årh. til -ær, og i genitiv bortfalder r på grund af meget svag betoning. I de ganske enkelte bynavne på -torp, der kan antages at være sammensatte med den slags navne, finder vi derfor intet r foran genitivs s, medens dette bevares i -lev'erne og -sted'erne; vi har Hemmerslev, men Hemmestrup (af *Hemar, Edda Heimir), Hillerslev, men Hillestrup, Hildesruth (af *Hildar, oldisl. Hildir). Vi har her et nyt vidnesbyrd om den forskel i dannelsestiden, der gør sig gældende mellem de to klasser stednavne, der er sammensatte med personnavne.

Følgende liste, der måske mangler lidt, men ikke meget i at være fuldstændig, opstiller jeg da over de byer

[1]) Endelsen har måske undertiden i dansk været -ir, svarende til f. eks. oldisl. Ǫlvir, oldht. Alfheri, men da det i de enkelte tilfælde er umuligt at afgøre, hvilket vi har haft i olddansk, skrives her overalt -ar.

på -lev og -sted, i hvilke jeg antager, der indgår et mandsnavn på -ar[1]):

Agnslef (Avnslev)	Anstath (Andst)?	Agnar (isl. Agnarr, oht. Agenar)[2])
Alleslev, Allerslev[3])	Allested	Alvar (isl. Ǫlvir, oht. Alfheri)
Badersløff (Barslev)		*Bathar (oldht. Bazheri)
Bendslev, Bindslev		*Benar (isl. Beinir, oht. Benehar)
Brandæslef (nu Branderslev)		*Brandar
Brundeslef (Brønderslev)	Brunæstathæ[4])	*Brundar
Enisløf (Enstath Enslev)		Enar (Einar, oht. Einhar)
Fulcarslef (nu Falkerslev)		Folk(v)ar (oht. Folcwar)
Fjallerslev		Fialar (Edda Fjalarr)
Frammerslev		*Framar (Edda Fraðmarr)
Frithersleff (Frerslev)	Fredsted	*Frithar (oldht. Frideheri)
Gårdslev[5])		*Garthar (isl. Garðarr, oht. Gartheri)

[1]) De oldhøjtyske paralleler er tagne fra „Olddanske Personnavne". De opførte ældre former af stednavnene er, for så vidt anden kilde ikke er angivet, alle tagne fra jordebogen (ed. Nielsen), Esroms brevbog (ed. Nielsen), Ribe Oldemoder (ed. Nielsen) og Lunde gavebøger (ed. Weeke). Formerne tilhører næsten alle tiden 1200—1400.

[2]) Sakse Agnerus, Regnar Lodbroks søn.

[3]) Allerslev i Voldborg herred skrives således 1306 i et dokument Alværslæf [Repertoriet nr. 845]; v har dog antagelig allerede den gang været forsvundet af udtalen. På samme måde hedder Allerslev i Bårse h. 1339, 1360 og 1380 Aluersløf. Alwærsløf og Aluersløf overalt i dokumenter bevarede i original [Repertor. nr. 1835, 2585 og 3298].

[4]) I Esrombogen 1307. Hedder nu Brønnestad [sgby Skåne].

[5]) Gårdslev sgby Holmans h. skrives 1340 Garszløf [Repert. nr. 1890] og c. 1350 Garszløøf [Oldemoder].

Grandeslef (Granslev [1])		Grandar
	Grithæstath (Gredsted)	*Grithar
Gunnersleff		Gunar (isl. Gunnarr, oht. Gunhar)
Gøtherslef (Gørsløf)		Gøtar (isl. Gautarr, oht. Godehar)
Hathærslef (Haderslev-Hårslev)		Hathar [2])
Haverslev [3])		Havar (isl. Hávarr)
Hemmerslev		Hemar (Edda Heimir)
Hærslef (Herslev)	Hæruæstath (Herrested)	*Hervar
Hjelmslev (V. J. Hialmæslefhæreth)		Hjalmar (isl. Hjalmarr)
Hildeslef (Hillerslev)	Hildestath (Hyllested [4])	*Hildar (isl. Hildir)
Høghæslef (Højslev)		Høkær
Ingerslev		Ingvar (isl. Yngvarr) [5])
Jarlslef (Jerslev)	Jarlæzstath (Järrestad)	*Jarlar (oht. Erlachar)
Jætnesløf (Endeslev)		*lætnar
Kimerslef		*Kimar
	Kopærstath (Kobbersted)	*Kopar
Landerslev		*Landar (oht. Lanthar)
Lyderslev [6]), Ljørslev	Løtherstedt (Lørsted)	Liutar (oht. Liuthari) Løthar [7])

[1]) Granslev sogneby i Hovlbjærg herred hed 1369 Grandislef [Repertoriet nr. 2867].

[2]) Sakse Hatherus, Starkads banemand.

[3]) Haverslev (Ø. Hanherred) hed dog 1376 Hawerthsløf [Repert. nr. 3083] og er måske sammensat med Havarth.

[4]) Hyllested i V. Flakkebjærg herred hed 1320 Hyldæstathæ [Repert. nr. 1284] og Hyllested i Sønder Djurs 1401 Hillesteth [Scriptores Rerum Danicarum VI 500].

[5]) Således Yngvari (dativ) i Carmina Norræna ed. Wisén Ynglingatal v. 35.

[6]) Lyderslev [Stevns h.] hed 1346 Løthærsløf [Repert. nr. 2084].

[7]) Et dansk navn Løthær vilde vist næppe som af O. Nielsen antaget kunne svare til oldisl. Hlǫðvir (Oldd. Persn. s. 63).

Markeslev		*Markar (oht. Marchar)
Utterslev, Oterslef	Ottarstaðin (V. Götland)	Ottar (isl. Óttarr)
Retheslef (Resløf), Rerslev	Rested	Rethar (isl. Hreiðarr)
Rorslev, Roslev	Rosted	Roar (isl. Hróarr, oht. Hrodhari)
Ruthmarløff[1]) (Remmarløf)		*Rothmar (isl. Hroðmar, oht. Hrodmar)
Sigerslev, Sejerslev	Sigersted, Sejersted	Sighar (oht. Sighihar[2])
	Syaluærstath (Søllested)	*Sialvar? (isl. Sølvar)
Sommersløff (1365)	Sommersted	Somar (isl. Somarr, oht. Sumar)
Suauerslef (Svogerslev)	Svavested	*Svafar (isl. Svafar, oht. Suabheri)
Uggerslev		*Uggar
Ulværslef (V. Jdb.) (Ullerslev, Ulslev)	Ulsted	Ulvar (isl. Ulfarr, oht. Wulfhar)
Vallerslev, Vollerslev		Waldar (Edda Valdarr, oht. Waldhar)
Vigerslev, Vejerslev	Vigersted[3])	Wikar (isl. Víkarr)[4])
Villerslev, Vilslev	Vilsted	Willar (oht. Villahar)
Vinderslev, Venslev		Windar (oht. Winidhari)

[1]) Vi skulde absolut have ventet Ruthmarsløff i stedet for Ruthmarløff, der kun forekommer en gang i Lundegavebøgerne (Weekes udg. s. 200). Det kan derfor være noget tvivlsomt, om dette skånske bynavn virkelig kommer af et Rothmar, således som det antages af O. Nielsen (Oldd. Persn. s. 78).

[2]) Sakse Sigarus.

[3]) Mulig er Verst [sogneby Andst h.] også sammensat med Viger. Oldemoder har c. 1350 Wyrsteth, og udtalen har vel været Wierstæd.

[4]) Víkar mytisk konge Snorre Edda (A. M.) s. 288—90.

Vinterslev		Wintar (oht. Wintar)
Vitherslev (Vejrslev)	Withæstath[1]) (Vedsted)	Withar (isl. Viðarr, oht. Withar)
Øthersløf (Ørslev), Øthæslef (Øslev)	Ørsted	Øthar (oht. Audehar)

Som denne liste viser, er det i et overordentlig stort antal navne, at der indgår personnavne af denne art, og tallet på disse byer forøges endda betydeligt, når man erindrer, at adskillige af de opførte navne i virkeligheden repræsenterer flere. Vi har således 4 Enslev og 1 Jenslev, ja endog 10 byer af navnet Ørslev foruden et Utterslev, der efter den ældre form Øderslev (1400) må regnes for sammensat med Øthar. Om nu alle 10 bynavne Ørslev indeholder et navn, der omkring ved år 1000 eller noget efter vilde kunne betegnes ved Øthar, kan vi ikke med vished afgøre, idet vi i nogle tilfælde mangler ældre navneformer, af hvilke det kunde ses, men det får heller ikke nogen særlig betydning for undersøgelsens resultat. Bægge endelserne -sted og -lev følges som det ses godt ad, kun har vi en del flere navne på -lev i listen end på -sted, men det ligger ganske simpelt i, at de første i det hele er talrigere repræsenterede i de danske bynavne end de sidste. Af navnenes mængde må man være berettiget til at slutte, at denne gruppe af personnavne, hvor sidste led er oprindelig -hari, der almindelig forklares som ensbetydende med herre og fra først af vel kun har været båret af frie, ejendomsbesiddende mænd, har været særlig yndet

[1]) Vester Vedsted [Hvidding h.] 1291 Withæstath, men allerede 1350 Witstath [Oldemoder].

af de folk, der bode i Danmark i århundrederne før den nye religions og det ny åndslivs indtrængen.

Man vil måske indvende mod berettigelsen af at slutte noget om navnenes forekomst ud fra denne liste, at der også findes bynavne på -torp, -rød og -bølle, hvori vi finder sådanne navne. Vi skal senere (s. 106) omtale disse stednavne, der i nogle tilfælde *kan* være sammensatte med de samme personnavne, der indgår foran endelserne -lev og -sted, men kun i meget få tilfælde *behøver* at være det. Det bliver imidlertid nødvendigt først at betragte de stednavne på -lev og -sted, der er sammensatte med andre personnavne end de på -ar, for at vi kan danne os et indtryk af dannelserne i det hele.

Jeg supplerer da fortegnelsen ovenfor med følgende:

Alwælef (Allelev)		*Alvi [1])
Anundælef		Anundr (isl. Ǫnundr)
Arslef (Årslev)		Ar
Biarkælef (Birkelev, Bjerklev)		Biarki (isl. Bjarki)
Blangslev	Blangsted	*Blangr (isl. Blængr)[2])
Borlev (Borrælef)		Barghi (oht. Burgio)
Dyrlev		Dyri (isl. Dýri)
Eslef	Estath	Esi
Fialænzlevæ, Fjellingsløf [3])		*Fialin
Ferridslev, Ferslev	Fjerdsted, Fjersted	*Fiarir
	Fjeldsted (Filstæth)	*Fili? [4])

[1]) Jeg antager i modsætning til Nielsen (Oldd. Persn. s. 3), at navnet Alle, der findes nogle gange i det 12te og 13de årh. og indgår i Allerup, er et andet end *Alvi, der må forudsættes i Alvælef.

[2]) Jvfr. Sn. Edd. III, 293.

[3]) Sml. V. Jdb. Fyallanshæreth (nu Fjends herred).

[4]) Sml. Fili blandt dværgene i Sn. Edd.

Fornælef (Forlev)		Forni (isl. Forni)
Fregerslev		Frithger (isl. Friðgeirr)
Fredeløfue (Frejlev)		Frithi (oht. Friddo)
Gunrizlef (Gunslev)		*Gunrithr
Hagnelef (Havnelev)		Haghni (isl. Hǫgni) [1])
Hallelev	Hallæstathæ	*Halli (isl. Halli, oht. Halo)
Harislef (Harritslev)	Harrested?	*Harvir (Edda Hǫrvir, oht. Harivih)
Helghælef (Herlufmagle og lille)	Hellested?	Helghi (isl. Helgi)
Jarandalef (Errindlev)		Jarundr (isl. Jǫrundr)
Klypælef (Klipelev)		*Klippi?
Marslev [2])		Mar (isl. Márr, oht. Maro)
Randlev		Randi (oht. Rando)
	Rolsted [3])	Rolfr (isl. Hrólfr, oht. Hrodulf)
Skjoldelev		Skioldr
Sculdælef (Skuldelev)		Skuld [4]), kvindnv. (Edda Skuld, oht. Sculd)
Trudslev		Thruthr (isl. Þrúðr)
Tryggelef		Trygvi (isl. Trygvi)
Vrekelev (Vrejlev)	Vrigsted	Wreki

Ser vi på alle disse personnavne, vi således kommer til ad indirekte, ofte noget usikker, men i mange tilfælde dog sandsynlig og rigtig vej, da viser de unæg-

[1]) Jvfr. Hǫgni, Gjukes søn i Vølsungesagnet.

[2]) Vi skulde dog som svarende til oldisl. Márr i nuværende dansk have ventet Mårslev.

[3]) Navnet Rolsted kunde lige så godt være sammensat med Hroaldr (sml. rhoaltʀ i indskrifterne med de ældre runer).

[4]) Det synes virkelig, som om valkyrienavnet Skuld (gent. Skuldar) findes i Sculdælef, der således danner en undtagelse fra prof. Steenstrups regel om, at intet kvindenavn indgår i -lev. (Jvfr. Hist. Tidsskr. 6. R. V. s. 361.)

telig adskillige ejendommeligheder. Det er en liste, der i et og alt er forskellig fra den række navne, der var typisk for byerne -torp, -bølle og -rød; det er ikke længer det 12te, 13de århundredes navne, vi har med at gøre. Derimod viser navnene stærke lighedspunkter med de navne, vi kender fra den ældste islandsk-norske literatur, fra eddadigtene og fra de brudstykker af norske skjaldedigte, vi har bevaret fra det 9de, 10de årh. Navne som de oldislandsk-oldnorske Agnar, Einar, Fjalarr, Fraðmarr, Hávarr, Heimir, Hildir, Hróar, Hreiðarr, Hróðmar, Somarr, Svafar, Valdarr, Viðarr, Ǫnundr, Bjarki, Friðgeirr, Hǫgni, Hǫrvir, Jǫrundr, Marr o. fl. genfinder vi alle her i kun lidt forskellige former fra de islandsk-norske, men i afgjort *danske* iklædninger. Karakteristisk dansk er saaledes den næsten totale mangel på omlyd i de navne, der i norsk-islandsk har u-omlyd, en omstændighed, der har stærk støtte i sproghistorien. Væsentlige tilknytningspunkter, om end større forskelligheder, findes der også overfor de oldgermanske (oldhøjtyske og gotiske) navne, og det hele må da nødvendigvis føre os til den antagelse, at vi her har at gøre med en navnerække, der direkte nedstammer fra — ja vi kunde næsten fristes til at sige tilhører — det sprog, vi kalder det urnordiske. Som bekendt har vi ganske sporadiske lævninger af dette ældste nordiske sprog bevaret i de ældste runeindskrifter, i hvilke vi altså måtte kunne vente at støde på navne, der viste lighed eller endog var identiske med personnavnene foran -lev, -sted. Imidlertid er indskrifterne af denne art så få, og tydningen af dem i mange tilfælde så usikker, at vi ikke af det nuværende materiale af indskrifter kan få synderlig hjælp; og dog forekommer det mig aldeles ikke

usandsynligt, at et navn som Skåängstenens hąriŋą (oht. Herinc) kunde indgå i stednavnet Ringsted, eller et andet af indskrifternes navne wilagaʀ i Vilslev[1]). Et er under alle omstændigheder sikkert nok, vi kommer ad den vej med tvingende nødvendighed til to lag af personnavne, *et ældre lag, der indeholdes i stednavnene på -lev og -sted, og et yngre, der findes i byerne -torp, -bølle og -rød.*

Hermed skal ikke være sagt, at intet af de ældre navne bevares i Middelalderen; vi finder adskillige middelalderlige navne, der ganske sikkert har tilhørt det ældste nordiske sprog, og som også indgår i de gamle stednavne -lev, -sted; navne som Harald, Helge, Germund osv., men hovedmassen af middelalderens navne er af en anden beskaffenhed. Erindrer man de navne, der som særlig typiske fandtes i de yngre stednavne, da var det navne som Akæ, Attæ, Bo, Dalæ, Ebbæ, Gunnæ, Karæ osv.; med andre ord *mindre sammensatte* navne end de ældre[2]).

Da vi har nogle af de ældre navne bevarede i middelalderen, vilde man heller ikke kunne vente andet end at finde dem i nogle stednavne på -torp, -bølle og -rød, men vel at mærke er det kun som undtagelse; vi finder aldrig et ældre navn indeholdt i mange af disse stednavne. Vi har allerede set et Sighærsthorp i Falsterlisten, der rigtignok ikke findes mere, men dog må have været sammensat med det gamle navn Sighar.

---

[1]) Høje Tåstrupstenens Hurnburi antages af dr. Nielsen (Olddanske Personnavne s. 47) at findes i Horbærlev.

[2]) Jeg kan derfor ikke være enig med O. Nielsen, når han i indledningen til sin „Olddanske Personnavne" søger at tilbagevise den teori, at flerledsnavnene er ældre end etledsnavnene. De ældste kilder, vi kan nå til i nordisk (de ældre runeindskrifter), tyder også bestemt hen på sammensatte navne.

Vi finder Allestrup svarende til Alleslev, men erindrer, at den omstændighed, at vi desuden har Allerslev, men intet Allerstrup, bestemt tyder på, at det første navn er dannet på et tidligere stadium end det sidste. Tager vi derimod de typiske -torper, da finder vi intet tilsvarende -lev eller -sted. Der er 10 Ågerup, Agerup — intet Agelev-Ågested, 9 Atterup — intet Attelev -sted, 10 Brorup — intet -lev, -sted, 25 Farup, Fårup, Fastrup — intet Farlev, Farsted, 10 Kelstrup, intet -lev, -sted. 10 Karup, Korup, intet -lev, -sted, 20 Svenstrup, intet Svenslev, Svensted (!) osv. Og at det ikke kan være nogen tilfældighed begrundet i, at -torpernes antal er over 10 gange så stort som antallet af -lev'er og -sted'er, vil fremgå, når man betragter sagen omvendt og ser, at de fleste af navnene i -sted, -lev, slet ikke findes i de 3 andre klasser, og at de, når de findes, kun er meget svagt repræsenterede. Vi har 10 byer Allerslev, Alleslev, Alslev, men kun et par Allestrup, 5 Årslev, — ingen Årstrup, 2 Brønderslev — ingen Brønderstrup, 2 Frerslev — intet Frerstrup, Granderslev, Grinderslev — uden tilsvarende Grandestrup, Grindestrup, 5 Enslev (Jenslev) — uden noget Enstrup, 4 Ferritslev, Ferslev — intet Ferstrup, ja vi har endog 10 byer af navnet Ørslev og 4 Ørsted uden så meget som et eneste Ørstrup, Ørsbølle eller Ørsrød!!. Hvis man udleder alle Ørslev'erne og Ørsted'erne af Øthar, og man antog, at dannelserne på -torp og -lev og -sted var foregået på samme tid, måtte vi vente mindst 200 Ørstrupper!.

Vi føres hermed over til spørgsmålet om, *når* navnenes dannelse og dermed byernes tilblivelse er foregået; at bebyggelsen af de her behandlede steder er foregået i to forskellige tidsrum, kan der for mig ikke være nogen

tvivl om. For den ældre afdelings vedkommende (-lev, -sted) er det vanskeligt for ikke at sige umuligt blot tilnærmelsesvis at angive nogen terminus post qvem. Om det første beboede sted af navne på -lev, -sted er bleven til før Kristi fødsel, i det 5te årh. eller i det 9de, ser vi os fuldstændig ude af stand til at afgøre. Kun så meget tør vi sige, at denne art bebyggelse er ældgammel og for den sags skyld gærne kunde henføres til de ældste nordiske folk. Dog må vi lægge mærke til den mærkelige ting, at dannelserne på -lev i Norden kun findes indenfor det gamle danske område, medens på den anden side den omstændighed, at de findes i visse dele af Tyskland[1]) tyder på fælles germansk brug. En terminus ante qvem kan vi med større rimelighed angive her. Nutildags vilde vanskelig nogen falde på at danne bynavne på -lev, lige så lidt som på -torp eller -rød[2]), da man ikke forbinder nogen mening med disse ord. I det 12te årh. vilde man kunne danne navne på -thorp, -ryth og -bølæ, da disse ord var betegnelser, der var kendte fra det daglige sprog. Derimod vilde man sikkert aldeles ikke kunne danne et navn på -lev, fordi dette ord slet ikke har eksisteret i det 12te århundredes sprog; vi kender det kun i de specielle betegnelser som konunglef, Sigridlef og Oldeleffue[3]), men næppe som selvstændigt ord. Støttet på disse grunde og på hele den foregående undersøgelse vover jeg da at fremsætte den mening, at *alle* dannelser af bynavne på -lev ligger i det mindste

[1]) Jvfr. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 6. R. V s. 353.
[2]) Derimod kunde man vel nok danne nye navne på -sted, da dette ord jo er et i sproget anvendeligt ord.
[3]) Se Joh. Steenstrup i Hist. Tidsskr. 6. R. V s. 35 flg.

noget før år 1000, og navnene på -sted følger i hovedsagen med. Derimod må de nyere dannelser (-torp, -bølle, -rød) have vedvaret i det 11te, 12te og ind i det 13de århundrede. Det er disse tiders navne, der i alt væsentligt indgår i dem, og indgår i samme former, som de brugtes i til at betegne personer. Såvel en tysk som en kristelig-bibelsk indflydelse har gjort sig gældende i dette tidsrum og sætter også sine spor i navnegivningen.

Hermed ender jeg denne lille undersøgelse, som jeg har kaldet sproglig-historisk, fordi jeg ad sproghistorisk vej har søgt at nå et resultat, der dog måske kunde have nogen betydning, når spørgsmålet er om at oplyse vor så dunkle ældste bebyggelseshistorie. Som hovedsum af undersøgelsen vil jeg slutte med følgende résumé:

I. Vi finder to lag navne i de med personnavne sammensatte stednavne, et ældre, bestående af oprindelig urnordiske navne, indgående foran endelserne -lev, -sted, og et yngre, bestående af det 12te og 13de århundredes navne i byerne -torp, -bølle og -rød.

II. Dannelserne -lev, -sted er grundtypen, -torp, -bølle, -rød senere betegnelser. Bebyggelsen er for grundtypens vedkommende foregået før år 1000, men vedvarer for udflytningernes og rydningernes (-torp, -bølle, -rød) i de nærmeste århundreder efter år 1000.

Smaastykker.

1.

Forliget af 11. Februar 1340.

Af Kr. Erslev.

Rigsarkivar A. D. Jørgenen har taget til Orde mod den Prøvelse, som jeg har underkastet hans Opfattelse af Traktaterne af 1339 og 1340 mellem Grev Gert og Hertug Valdemar[1]). Uden at komme tilbage til hele Stridsspørgsmaalet vil jeg gerne her antyde min Stilling, først til to Momenter, som Jørgensen ikke uden Grund klager over, at jeg ikke straks har medinddraget.

Det ene er, at Hertug Valdemar ved Kongevalget i Sommeren 1340 skal have givet Afkald paa sin Ret til Riget. Dette siger Hamsfort, som efter Jørgensens Mening „har bevaret en Optegnelse" herom; jeg formoder modsat, at vi her kun har een af de mange Gætninger, som fremtræder hos Historikerne fra det 16. Aarhundrede. At Hamsfort har haft tabte Kilder til Grev Gerts Tidsalder, bliver lidet sandsynligt, naar man ser, hvor lidt han veed om den; man mærke blot hans Kronologi: Slaget paa Lohede sætter han til 1335 (var 1331), Kristoffers Død til 1336 (for 1332), Slaget paa Taphede til 1337 (for 1334). I Stedet henvises man da til at søge Grunden til hans Meddelelse i de Kilder, han virkelig har haft, og man finder saa hos Krantz den Paastand, at Hertug Valdemar igen tiltog sig Kongemagten efter Kristoffers

[1]) Hist. Tidsskr. 6. R. VI. 671 ff.

Død, men gav Afkald paa den til Gunst for Valdemar Atterdag. Ud herfra bliver Hamsforts Udtalelse ganske forstaaelig, men ogsaa aldeles værdiløs (thi at Krantz ikke bygger paa tabte Kilder, er hævet over enhver Tvivl); og at der virkelig ikke i 1340 har været Tale om noget Afkald fra Hertugens Side, det synes mig omtrent givet ved, at der ikke nævnes et Ord derom i de Breve, der ordner Hertugens Forhold til Valdemar Atterdag[1]).

Det andet Moment drejer sig om Forhold, der ligger forud for Traktaterne. Naar Jørgensen havde talt om, at Gert efter Kong Kristoffers Død havde skudt Hertug Valdemar frem som den, der havde Ret til at indløse Rigets Lande, var jeg gaaet ud fra, at dette ene beroede paa en Tilbageslutning fra Traktaten af 1339 (og jeg tilføjer: en aldeles rigtig Slutning, om Jørgensens Opfattelse af denne Traktat er den rette). Nu viser Rigsarkivaren imidlertid, at der foreligger positive Oplysninger fra Aarene 1332—33, som nævner Hertugens Indløsningsret; dette er rigtigt, og jeg beklager meget, at jeg har overset disse Træk. Nogen afgørende Vægt for Forstaaelsen af de flere Aar senere sluttede Overenskomster kan jeg rigtignok ikke tillægge det, at Grev Gert straks ved Kongeløsets Begyndelse synes at have haft Tanke om at lade Valdemar optage sin tidligere Kongeværdighed; faktisk er det dog, at det blev ved Tanken, at Valdemar stadig ene vedblev at være og kalde sig Hertug. Hvorvidt der i Aarene 1339—1340, da Kristoffer II's Søn var optraadt med Krav paa Riget, ogsaa var Tale om Hertug Valdemars mulige Kongerettigheder, maa bero paa, hvad der staar i selve Traktaterne fra disse Aar.

Hvad disse Forlig angaar, skal jeg her ikke dvæle ved det første, af hvilket jeg kun fandt — og stadig finder — Jørgensens Opfattelse usandsynlig, men ene holde mig til det andet, hvoraf jeg fandt hans Forstaaelse umulig. Det er Hovedspørgsmaalet: har Jørgensen Ret i, at Grev Gert ved

[1]) Jørgensen finder, at den lybske Krønike antyder det samme som Hamsfort ved at sige: Hertugen førte sin Svoger til Viborg Thing. Det synes dog lidet underligt, at Jyllands Panthaver bliver den, som præsenterer sin Frænde for Jyderne.

Forliget af 1340 anerkender Hertug Valdemar som Landsherre (Konge) i Nørrejylland, som „rette Ejer“ af dette Land?

Jeg havde tidligere troet, at denne Opfattelse stammede fra, at han havde set fejlt paa Brevet, idet jeg gik ud fra, at en vis Sætning hos Jørgensen skulde være et Referat af Hovedsætningen i Brevet. Rigsarkivaren paastaar nu, at jeg har misforstaaet hele denne Sætning rent sproglig (S. 678 [1]), og han synes derved, om jeg forstaar ham rigtig, ogsaa at ville nægte, at den skal sammenstilles med selve Brevets Ord. Jeg gad dog vide, om det ikke er gaaet ham af Minde, hvad der for fjorten Aar siden gav ham den omtalte Sætning i Pennen; netop den „Sammenhæng“, hvortil han henviser, synes afgørende at vise, at hans Sætning maa være født af Forligets Hovedartikel.

Jeg hidsætter nedenfor hele Jørgensens Stykke [2]) og

---

[1]) Den „anden Misforstaaelse“, som jeg „har gjort mig skyldig i“ (S. 678), kan jeg tage let. Enhver vil jo se, at det kun bliver en Misforstaaelse, hvis Jørgensen har Ret i en af ham opstillet Formodning, og om den gælder det, at den aldrig kan bevises, men mulig modbevises, hvad der dog ikke her er Plads til at komme ind paa.

[2]) „Dette forlig af 11. Februar 1340 er i en mærkelig grad bleven misforstået af Reinhardt så vel som af alle hans forgængere. Han har ofret det en hel afhandling uden i sine overvejelser i mindste måde at trænge ind i dets grundtanke, og det er i fuld overensstemmelse hermed, at han i sit referat af det foregående forlig (2. Febr. 1339) slet ikke nævner hertugens opgivelse af sin indløsningsret. Hvad der skete i Lybæk opfattes da som påtvunget hertugen; det var et mageskifte om de to dele af Jylland, hvorved greven altså fik sine Lande samlede. Men forliget er lige det modsatte. Greven indrømmer hertugen ret til at indløse Nørrejylland med den ret, Kristoffer havde til det, for en pantesum af 43000 mark lybsk. Da der ikke kunde være tale om at udrede det hele beløb straks eller på én gang, pantsætter hertugen ham sit hertugdømme (undtagen Als) for 25000 mark og træffer nærmere aftale om, hvorledes resten skal betales i løbet af det følgende halvår. Hvis dette forlig altså var kommet til udførelse, vil det ingenlunde have medført et mageskifte, men fuldstændig have kuldkastet Gerts stilling....“

spørger enhver, om dette kan analyseres paa anden Maade end som følger: Jørgensen paastaar, at alle har misforstaaet Forliget, og at det er lige det modsatte af, hvad man har troet; derefter gengiver han i to Punktumer, hvad Forliget indeholder, og saa gaar han over til at belyse, hvad der ligger deri. Ligesom det andet af de to Punktumer refererer Forligets Bestemmelser om Udredelsen af Pantesummen, føres man nødvendig til at tro, at det første Punktum skal svare til Forligets Ord om Pantsættelsen, og man kan saa meget mindre tvivle derom, som Jørgensens og Brevets Sætninger ligner hinanden Led for Led.

I Anmeldelsen hedder det:	I Forliget staar der:
Greven indrømmer Hertugen Ret til	Greven giver Hertugen
at indløse Nørrejylland	at løse Jylland
med den Ret, Kristoffer havde til det,	saa frit, som han har det i Pant af Kristoffer,
for en Pantesum af 43000 Mark.	for 43000 Mark.

Man lægge bl. a. Mærke til Jørgensens Medtagelse af Brevets positive Tal, der leder Tanken ganske bort fra, at han i sin Sætning kun udtaler sin egen personlige Opfattelse af, hvad der ligger i Forliget.

Det var i denne Sammenstilling af de to Sætninger, at jeg tidligere fandt Nøglen til at forstaa, hvorledes Jørgensen var kommet til sin Opfattelse; men det var unægtelig let at godtgøre, at hans Sætning, hvor meget den end ligner Brevets i Formen, i Virkeligheden slet ikke gengiver dettes Mening. Jørgensen fortolker jo imidlertid nu sin egen Sætning paa en anden Maade; og hvorfra stammer da hans Opfattelse?

Der findes i Rigsarkivarens sidste Udtalelse et Par Sider om dette Forlig (S. 676 ff.), og nu, da han fremsætter det „videnskabelige Bevis", der i sin Tid ikke kunde finde Plads i hans Anmeldelse, havde man vel Ret til at vente et klart og tydeligt Forsvar for den Opfattelse, hvorimod jeg havde rettet mit Hovedangreb. Jørgensen burde, synes det mig, have sagt: „Jeg omtalte i 1883 ikke, at Grev Gert ved Forliget overdrog Hertugen sin Panteret til Jylland, skønt det

unægtelig staar med udtrykkelige Ord i Brevet (se hos Erslev S. 309); *thi* ..... „Jeg fremhævede derimod, at Greven ved Forliget anerkendte Hertugen som ret Ejer m. m.; dette staar der vel ikke i Brevet, men jeg bygger denne Forstaaelse paa, *at* ....."

Saa simpelt har Rigsarkivaren ikke taget Sagen. Han udmaler den historiske Situation i Febr. 1340, saaledes som han tænker sig den, og vi faar atter og atter at vide, at „Hertugen anerkendes som ret Ejer af Nørrejylland", hvad der jo dog trods nok saa mange Gentagelser kun er og bliver hans personlige Opfattelse. En tydelig Begrundelse af denne Opfattelse finder jeg derimod ikke, om end nok spredte Ord derom. Vi hører, at „Greven indrømmer, at Hertugen har Ret til at indløse Jylland med Kongens Ret... Denne Ret indrømmer han ham faktisk ved at indgaa paa Forliget, der bringer Indløsningen til Udførelse"; fremdeles, at „det jo dog ikke kan nægtes, at Hertugen faar overdraget Besiddelsen af Nørrejylland, uden at der forbeholdes Greven nogen Ret til atter at indløse det". Yderligere nogle Betragtninger om Begrebet „at hindre".

Det skulde herefter synes, at Jørgensens Tankegang er denne: idet Greven overlader Hertugen sit Pant, anerkender han derved, at Hertugen har Indløsningsret til Pantet, altsaa er dets rette Ejer. Andet kan jeg i det mindste ikke faa ud; men det er mig rigtignok helt ufatteligt, at Rigsarkivaren kan drage denne Slutning. Det er dog et Faktum, at man i Middelalderen atter og atter ser Eksempler paa, at en Panthaver overlader et Pant til Trediemand, af hvem da den rette Ejer maa indløse det, se Matzen, Panterettens Historie S. 387 ff.; og det var ved saadanne Overdragelser ikke Undtagelse, men Reglen, at den oprindelige Panthaver ikke forbeholdt sig Ret til at løse Pantet tilbage. Hvorledes kan man da af den Kendsgerning, at Grev Gert overdrager Nørrejylland med sin Panteret til Hertug Valdemar, slutte som selvindlysende, at at han derved anerkender Hertugen som ret Ejer? Og endvidere er det et Faktum, at netop Nørrejylland d. 23. Juni 1340 blev overdraget af den ene Panthaver til en anden,

nemlig af Grev Gerts Sønner til Hertug Valdemar. Hvorledes kan det da være „faktisk", at der ligger noget helt andet i Grev Gerts ganske paa samme Maade formulerede Overdragelse af Panteretten i Brevet af 11. Februar?

Hele denne Sluttemaade fra, hvad der ligger i Overdragelsen af et Pant, forekommer mig da saa urimelig, at jeg meget frygter for atter at misforstaa Rigsarkivaren og desto mere beklager, at han ikke har udtrykt sig saaledes, at en „ellers skarpsindig" Gransker har kunnet fatte hans virkelige Mening, hvis denne da er en anden.

Hvorledes dette end hænger sammen, finder jeg i det mindste i Jørgensens sidste Bemærkninges intet, der kan lede bort fra at tage Februarforliget simpelt og ligefrem efter dets Ordlyd. Greven overdrager Hertugen Jylland med den Panteret, som han selv har faaet dertil af Kong Kristoffer; deri ligger, at Valdemar fremtidig er Panteherre i Jylland, hverken mer eller mindre. Om Indløsningsretten siges intet i Brevet; men det laa i Sagens Natur, at den afdøde Pantsætters Efterfølger paa Danmarks Trone, om der en Gang kom en saadan, maatte have Ret til at løse Pantet ind. Til derimod at slutte af Panteoverdragelsen, at Greven anerkender Hertugen som Jyllands rette Ejer, er der ingen positiv Grund; der staar intet derom i Brevet, hvad man dog maatte vente, om det var Meningen, og der staar endog tværtimod det modsatte. Greven siger nemlig i sin Udfærdigelse af Forliget, at naar Hertugen har indløst Jylland, vil han ikke angribe ham i hans Pant eller andre Godser, som han har i Danmark, og værge ham mod andres Angreb derpaa [1]). At Tonen her ligger paa Pant, vil ingen bestride, allermindst Jørgensen (se S. 677 Anm.). Men saa staar det ogsaa fast, at Greven selv har betragtet Hertugens Besiddelse af Jylland som Panthaverens, ikke som „rette Ejers".

[1]) Vortmer scole wy den hertogen unde greven Johanne nicht bewerren an oren panden unde an anderen gode, dat se in Denemarken hebben.

Overfor en saa positiv Udtalelse af selve Brevets Udsteder turde det egentlig være overflødigt at omtale Jørgensens Bemærkninger om Begrebet at hindre (hindern, beweren). Skønt han indrømmer, at „hindre“ og „have Ret til at indløse“ er vidt forskellige Ting, holder han fast ved, at de to Begreber jævnlig følges ad; „det er to Maader for rette Ejers Tilbageerhvervelse af pantsat Land“. Man kan nemmest prøve denne Paastand ved at se dens Konsekvenser. Hertug Valdemar lover, efter at have faaet Jylland, ikke at hindre Greverne Gert og Johan i deres Panter i Danmark: heraf slutter Jørgensen, at Hertugen nu giver Afkald paa sin Indløsningsret til de danske Øer (som han for øvrigt efter Forf.s Mening allerede havde opgivet 1339). Men nu lover ogsaa Grev Gert, at han ikke vil hindre Grev Johan i hans danske Panter (se Citatet i foregaaende Anmærkning), og heraf maa vi da efter Jørgensens Sluttemaade kunne udlæse, at Gert har haft Indløsningsret til Sjælland og Smaalandene. Men har da i 1340 baade Hertugen og Grev Gert samtidig siddet inde med denne Indløsningsret? Og af hvem og naar har Grev Gert faaet denne Ejerret? Ikke af Hertug Valdemar, der tværtimod 1339 jo afstaar alle sine mulige Krav, hvad Johans Panter angaar, til denne selv. — Disse Konsekvenser viser bedst, at der maa være noget urigtigt i Sluttemaaden. Sagen er simpelt hen den, at et Løfte om ikke at angribe kan være et Supplement til en Afstaaelse (jeg afstaar dig mine Rettigheder til Landet og lover fremtidig ikke at hindre dig i Besiddelsen deraf); men den samme Forsikring kan lige saa godt tages af enhver Nabo, med hvem man kan frygte Sammenstød. Staar Løftet om „ikke at hindre“ alene, er der da ingen Grund til deraf at slutte noget om Ejerrettigheder og deres Opgivelse.

Forliget af 1340 er det faste Punkt, hvorpaa man kan prøve Rigsarkivar Jørgensens Fremstilling af, hvorledes det er gaaet med Hertug Valdemars Kongeret og Tronkrav. Han mener, at der er „god Sammenhæng“ i hans Fremstilling. Det er rigtigt; hans Hypothese hænger netop saa stærkt sammen, at den slet ikke taaler, at et af dens Hovedled falder bort. Maa jeg stadig fastholde, at der i Forliget ikke staar, hvad han læser ud deraf eller ind deri, men „noget andet og modsat, der udelukker hans Opfattelse“, saa maa overhovedet „Sammenhængen“ blive en anden end den, han har konstrueret. Og det turde ogsaa være en Vinding at slippe for en Opfattelse, der medbringer det saa yderst usandsynlige,

at Hertug Valdemars Krav paa den danske Krone skal have spillet en Hovedrolle i Aarene 1339—40, da Kong Kristoffers Søn havde rejst sine Krav paa Riget, ligesom i det hele for alt det, der skal gøre den svage, holdningsløse Hertug til Hovedpersonen i disse skæbnesvangre Aar.

Rigsarkivar Jørgensen synes noget ilde berørt af, at jeg ikke indskrænkede mig til at prøve den Opfattelse, som han fremsatte i sin Anmeldelse fra 1883, men ogsaa omhandlede den Mening, som han ytrede i 1871; denne sidste skal nemlig være „væsentlig den traditionelle". Herved undervurderer Rigsarkivaren dog Originaliteten af sin ældste Udtalelse. Den traditionelle Opfattelse gaar ud paa, at Forliget var til Skade for Hertug Valdemar og paatvunget ham af Grev Gert; med denne Tanke brød Jørgensen allerede 1871 og fastslog, at Grevens Overladelse af Jylland til Hertugen var en stor Indrømmelse til denne. Fra 1871 til 1883 ændrede Jørgensen ikke sin Opfattelse heraf, men vel motiverede han i 1883 sit Udslag paa en anden Maade end tidligere, uden dog udtrykkelig at underkende sin tidligere Begrundelse. Det syntes mig da ganske nødvendigt, at jeg maatte omtale hans første og hans anden Udtalelse, og dertil var det jo psykologisk ganske oplysende at se, ad hvilken Vej Jørgensen var naaet frem, at han først var kommet til en ny Opfattelse af, hvem der havde dikteret Forliget, og først derefter, fastholdende denne, til en ny Forstaaelse af, hvad der stod i selve Brevet.

Jeg vil dog aabent bekende, at det af en helt anden Grund ikke var mig imod at minde om, at Jørgensen i 1871 ligesom alle andre i Grevens Overdragelse af Jylland til Hertugen saa en Pantsættelse og kun det. Da han fremsatte sin senere Opfattelse under Polemik mod Reinhardt, behandlede han denne med en Overlegenhed, som altid har syntes mig lidet tiltalende. Han taler om, hvorledes Forliget af 1340 „i en mærkelig Grad er blevet misforstaaet af Reinhardt saa vel som af alle hans Forgængere", hvorledes denne „har ofret det en hel Afhandling uden i sine Overvejelser i mindste

Maade at trænge ind i dets Grundtanke" osv. Disse Bemærkninger er ikke korrekte — Reinhardts Afhandling i Hist. Tidsskr. 4. R. IV handler slet ikke om dette Forlig —, og jeg synes, de er utilbørlig haarde; det forekommer mig, at Jørgensen i det mindste burde have mildnet dem ved at indskyde, at blandt disse Reinhardts Forgængere, der havde misforstaaet Forliget saa grundig, fandtes ogsaa han selv.

Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland[1]).

Paa Grund af Udnævnelse under 1. Maj 1897 til Herredsfoged i Laalands Nordre Herred er Dr. jur. V. A. Secher fratraadt sin Stilling som Provinsarkivar for Sjælland, Laaland-Falster og Bornholm. Til hans Efterfølger udnævntes 20. Maj Assistent i Rigsarkivet, Cand. mag. G. Hornemann.

Etatsraad, forhenv. Professor ved Københavns Universitet, Japetus Steenstrup, afgik 20. Juni ved Døden, 84 Aar gl. Den berømte Videnskabsmand havde tidligt forgrenet sine Studier ud fra Zoologien til den nordiske Oldforskning, og navnlig hans Arbejder om Køkkenmøddingernes og Tørvemosernes Betydning for Kendskabet til vor Fortid blev her banebrydende. Ogsaa hans sidste Arbejder i hans høje Alder (*Yak-Lungta-Brakteaterne, Det store Sølvfund ved Gundestrup* samt *Til Forstaaelse af Nordens „Guldbrakteat-Fænomen"* i Det kgl. danske Vidensk. Selsk. Skrifter. 6. R., hist. og filos. Afd. I og III og Selskabets Oversigt 1897) tilhørte Arkæologien. Men heller ikke Forskning i Nordens egentlige Historie

[1]) Denne Rubrik, der for Fremtiden agtes optaget i hvert Hefte, vil indeholde Meddelelser fra Danmark og Udlandet om Personalia, Begivenheder og udkomne eller forventede Skrifter, der maatte være af fremragende Interesse for historisk Videnskab. Redaktøren har Ansvaret for Meddelelserne, for saa vidt som disse ikke er særlig signerede.

var ham fremmed, navnlig paa Omraader, hvor hans naturhistoriske Kundskaber i Forening med hans store Kombinationsevne kunde kaste nyt Lys over Kildernes Udtryksmaade; blandt Afhandlinger, der var af denne Karakter, skal nævnes: *Hvad er Kongespeilets „Havgjerdinger"?* (Aarbøger f. nord. Oldkyndigh. 1871), *Harald Haardraades Tog til Limfjorden og Limfjordens Tilstand i 11. Aarh.* (Fra Videnskabens Verden 3. R.), *Zeniernes Rejser i Norden* (Aarbøger f. nord. Oldkynd. 1883) samt: *Nogle Bemærkninger om Ottars Beretning til Kong Alfred om Hvalros- og Hvalfangst i Nordhavet paa hans Tid* (dette Tidsskrift 6. R. II).

Ved Alfred Ridder af Arneths Død 30. Juli har den tysk-østrigske Historievidenskab lidt et stort Tab. A.'s Hovedværk var hans *Geschichte Maria Theresia's* (i 10 Bd., Wien 1863—79). Med den største Kundskabsfylde og stærkt tilstræbt Upartiskhed har han her fremstillet den af ham højt skattede Kejserindes Historie og saa vel Østrigs Forhold til Udlandet som dets indre Udvikling i hendes Tid. Som et Hovedpunkt lægger han Vægt paa, at det lykkedes Maria Theresia at omskabe sit Rige, der tidligere kun bestod af løse Bestanddele, til et fastknyttet Hele paa tysk Grundlag; ved Siden deraf dvæler han bl. a. ved hendes Fordømmelse af Polens Deling og hendes Karakteruoverensstemmelse med Josef II. Af A.'s talrige andre Skrifter skal særlig fremhæves hans højst interessante Udgaver af Brevvekslingen mellem Maria Theresia og hendes Datter Marie Antoinette, der er bleven vel den vigtigste Kilde til dennes Historie. Men ogsaa i en anden Henseende har A. haft den største Betydning. Fra 1868 var han Direktør for det kejserlige Hus- og Statsarkiv i Wien, og i denne Stilling brød han ganske med tidligere Standpunkter i Retning af Arkivaliernes Hemmeligholdelse; selv for det 19. Aarhundrede aabnede han med stor Liberalitet Forskere Adgang, og hans Eksempel har spillet en stor Rolle i hele Europa. Hans overordentlige personlige Elskværdighed og Hjælpsomhed vil desuden mindes af alle, der har arbejdet i det østrigske Arkiv.

Fr. Georg v. Bunge, tidligere Professor ved Universitetet i Dorpal, er død 9. April, 95 Aar gl. Hans Studier var aldeles overvejende knyttede til de russiske Østersøprovinsers Historie; iblandt hans talrige Værker skal fremhæves: *Liv-, Esth- u. Curländisches Urkundenbuch* (6 Bd., 1853—73, fortsat med 7—8. Bd. af den tidligt afdøde Dr. Hermann Hildebrand og senere med 9.—10. Bd. af P. Schwartz) og: *Das Herzogthum Estland unter den Königen von Dänemark* (1877); talrige Oplysninger til Danmarks Historie i Middelalderen rummes heri, lige saa vel som i det af ham udgivne Tidsskrift: *Archiv f. d. Geschichte Liv-, Esth- u. Curlands* (1—8. Bd., 1842—61).

Jakob Burckhardt, forh. Professor ved Universitetet i Basel, er død 79 Aar gl. 8. August. Hans Betydning fordeler sig ligeligt paa Kunsthistoriens og Kulturhistoriens Omraade. Af hans kunsthistoriske Arbejder skal fremhæves: *Geschichte der Renaissance in Italien*, og *Cicerone, eine Anleitung zum Genuss der Kunstwerke Italiens.* Størst Glans knytter sig dog til hans Værk: *Die Kultur der Renaissance in Italien* (Basel, 1860, 4. Aufl. ved L. Geiger, Leipzig 1885). Dette Værk er ved sin store Lærdom, sin faste Komposition, sin udmærkede Fremstillingsform og fremfor alt ved den Enhedsopfattelse, der bærer det, blevet et af den nyere Tids klassiske Skrifter; dets Hovedtanke, at Genoplivelsen af Kærligheden til den antike Kunst, den antike Literatur og det antike Liv maa ses som et Led i en hel Kæde af Kulturfremtoninger, der viser, at Renæssancetidens Grundtræk var den menneskelige Individualitets fornyede Gennembrud paa alle Omraader, politiske saa vel som sociale, litterære og kunstneriske, er bleven epokegørende for hele den nyere Opfattelse af Renæssancens Kultur. Men ogsaa til en anden af de store Overgangsperioder i Menneskehedens Historie følte han sig dragen og behandlede den i sit udmærkede Værk: *Die Zeit Constantin's des Grossen* (Basel, 1853, 2. Aufl. Leipzig, 1880). Imellem B.'s efterladte Papirer findes Udkast til et Arbejde om den græske Civilisations Historie, af hvilket store Partier er færdige.

Den svenske Krigshistoriker Kaptajn Julius Mankell er død 23. Febr. Hans vigtigste Arbejder er de, som indeholder en Mængde faktiske nye Oplysninger til Sveriges Krigshistorie i det 17. Aarhundrede, især: *Berättelser om svenska krigshistoriens märkvärdigaste fältslag* (Stockholm 1857—9) og *Arkiv till upplysning om svenska krigens och krigsinrätningarnes historia* (2—3. D., 1860—61); svagere er hans nyeste Skrift, af hvilket det sidste Hefte først er udgivet efter hans Død: *Öfversigt af svenska krigens och krigsinrättningarnes historia* (1—2. D., 1890—97; gaar til 1611). Stærkt ensidig er hans Bog: *Fälttåget i Norge 1814* (1887) og forskellige Skrifter om Gustav Adolf.

Den 20. Juli var det fem hundrede Aar siden, at *Unionsdokumentet* udstedtes i *Kalmar*. Den store historiske Mindedag gik ret uænset hen; dog meddeltes det i Bladene, at en Kreds af Mænd agtede at træde sammen for at søge rejst Dronning Margrete et Mindesmærke. I Dagens Anledning udgav Krigshistorikeren Oberst O. Vaupell et lille Skrift: *Dronning Margrete; Foreningen af de trende Riger til en Statsenhed; Mindeskrift til Kalmarunionens 500 Aarsdag 20. Juli 1897* (Kbh.). Dette Festskrift er net udstyret og forsynet med adskillige Illustrationer, blandt hvilke Hovedbillederne, to Afbildninger af Margrete og Erik af Pommern i hel Figur efter Tegninger af J. V. Gertner, rigtignok ikke har historisk Interesse. Forf.'s Fremstiling af Margrete og Unionen er meget mangelfuld. Han kender slet ikke den interessante Strid, der for faa Aar siden udfægtedes mellem Prof. Kr. Erslev og Arkivar Rydberg angaaende selve Unionsdokumentet; endnu mere paafaldende er det dog, at han intet Hensyn har taget til den førstes Hovedværk om Margretes Historie. Hans Opfattelse af Dronningens Politik og af Unionens Karakter er allerede derved bleven lige ufuldkommen; man ser det straks af Titlen, saa vist som man efter Unionsbrevets Bestemmelser netop ikke kan tale om en Statsenhed eller, som Forf. inde i Bogen udtrykker det, om „et forenet Rige".

Efterat det gennem Dr. phil. L. Moltesens Undersøgelser af Avignonpaverne og deres nærmeste Efterfølgere havde vist sig, at der i Vatikanets Arkiv endnu henlaa et betydeligt Materiale til dansk Middelalders Historie, besluttedes det at lade foretage en systematisk Gennemgang af Arkivalierne fra den følgende Periode. Hvervet overdroges Cand. mag. M. Mackeprang, der i Septbr. 1895 afrejste til Rom. Ved Samarbejde med Udsendinge fra Sverige og Norge, henholdsvis Dr. phil. K. H. Karlsson samt Professor G. Storm og Universitetsstipendiat Ax. Bugge, blev de 3 Hovedrækker af Protokoller — de vatikanske og lateranensiske Registre og Supplikerne — fra Innocens VII til Paul II (1404—71) gennemgaaede; Rækken Brevia undersøgtes fuldstændigt, og man afsluttede Gennemsøgningen af de pavelige Hovedbøger (Introitus et exitus) samt andre delvis i det romerske Statsarkiv opbevarede Cameralia. Udbyttet var størst for Danmarks Vedkommende, idet det lykkedes at fremdrage c. 900 hidtil ukendte Aktstykker og Regnskabsnotitser eller adskilligt mere end for de to andre nordiske Riger tilsammen. Det nyindvundne Stof er selvfølgeligt af højst forskellig Værd. En kritisk Vurdering af Enkelthederne har endnu ikke fundet Sted, men saa meget kan dog alt paa Forhaand siges, at det ikke i nogen væsentlig Grad vil forandre vor Helhedsopfattelse af den danske Kirkes Historie i det 15. Aarh., selv om vor Kundskab til Tiden er bleven langt mere uddybet og indgaaende end forhen. De tagne Afskrifter er deponerede i Rigsarkivet. Arbejdet, der fra Okt. 1896 udelukkende bekostes af Karlsbergfondet, vil efter cand. M.'s Hjemkomst i Juni 1897 blive fortsat af Cand. mag. A. Krarup.

Andreas Peter Bernstorffs efterladte Papirer er i den allersidste Tid bragte for Lyset, idet Ejeren af Godset Stintenburg i Lauenburg, Kammerherre og Geheimeoberregierungsrath i det preussiske Kultusministerium Greve Andreas Petrus Bernstorff, en Sønnesønssøn af den danske Statsminister, med den allerstørste Liberalitet har aabnet sit Arkiv for Cand. mag. Aage Friis. Ved dennes foreløbige Undersøgelse har det vist

sig, at der her gemmes i alt omtr. 5000 Breve og Optegnelser, som gennemgaaende synes at have stor Værdi til Belysning af Danmarks Historie i Tiden 1760—85 og tillige at indeholde et stort Materiale til Vurdering af A. P. Bernstorffs Personlighed og hans Forhold til Johan Hartvig Ernst Bernstorff. Ejeren har betroet Papirerne til den nævnte unge danske Forsker, og de vil nu ventelig blive dels bearbejdede, dels offentliggjorte af ham. Grev Bernstorff har tillige sat sig i Forbindelse med andre af sin Slægt, og det er rimeligt, at Familiens Bestræbelser for at supplere denne Samling og stille Papirerne til Hr. Friis's Raadighed vil krones med Held.

Af Danmarks Riges Historie er hidtil afsluttet 6. Dels 1. Bog af Rigsarkivar A. D. Jørgensen (1814—1838) og 5. Dels 1. Bog af Professor E. Holm (1699—1730). For Tiden udgives 4. Dels 1. Bog af Dr. J. A. Fridericia (1588—1629). Derpaa vil i Efteraaret begynde Udgivelsen af 1. Dels 1. Bog af Professor Joh. Steenstrup (fra de ældste Tider indtil Vikingetidens Begyndelse).

Museumsdirektør Dr. Sophus Müller har i Aar afsluttet Udgivelsen af sit Værk: *Vor Oldtid* (Kbh., 1897). Dette grundlæggende Værk, der er den første større samlede Fremstilling af de Resultater, den danske arkæologiske Videnskab hidtil er naaet til, kommer i sin Slutning ogsaa ned til Begyndelsen af den historiske Tid.

Paa Foranledning af Lensgreve C. J. F. Ahlefeldt-Laurvig har L. Bobé begyndt Udgivelsen af et stort Værk om *Slægten Ahlefeldts Historie.* Det udkomne Bind (Kbh., 1897) behandler Kristian V.'s Storkansler Grev Frederik Ahlefeldts og hans Efterkommeres Liv. Til Teksten knytter sig en stor Mængde Aktstykker og Breve til Storkanslerens Historie. Bogen er trykt som Manuskript og er ikke i Boghandelen.

Professor L. M. B. Aubert efterlod ved sin Død et i Hovedsagen afsluttet Skrift om Norges folkeretslige

Stilling. Dette er nu blevet udgivet af Ebbe Hertzberg (Kristiania, 1897). Bogens Hovedpunkt er en fornyet Undersøgelse af de i de senere Aar saa omtvistede Spørgsmaal om Betydningen af Kielertraktaten og Mosskonventionen for Norges stats- og folkeretlige Stilling; men den behandler tillige denne Stilling gennem Norges hele tidligere Historie. Der er med ikke ringe Skarpsindighed samlet et meget stort Stof til Emnets Belysning, der vil have sin Betydning, selv om næppe alle Resultaterne eller deres Begrundelse vil komme til at staa fast.

Af nys udkomne svenske Arbejder skal nævnes: F. Ødberg: *Om Stämplingarna mot konung Johan III åren 1572—1575* (Stockh., 1897), og: N. Wimarson: *Sveriges krig i Tyskland 1675—79. I.* (Lund, 1897). Begge Skrifter, der er støttede paa betydelige arkivalske Studier, bringer ogsaa Oplysninger til Danmarks Historie.

Siden 1893 har en Kreds af *tyske Historikere* hvert Aar afholdt et *Møde* paa forskellige Steder til Drøftelse af foreliggende Emner. For Mødet 1896, der afholdtes i Innsbruck i Septbr., er i Aar udkommet en trykt Beretning. Imellem de behandlede Spørgsmaal knytter sig størst almindelig Interesse til det af Professor Prutz fra Königsberg rejste: Hvilke Ønsker har Historikerne at udtale over for Arkivforvaltningerne? Indlederen hævdede, at Retten til at give Tilladelse til Benyttelse af de i det hele frigivne Dele af Arkiverne burde ligge hos disses Bestyrelser og ikke hos overordnede Myndigheder, at der som Tidsgrænse for Frigivelsen kunde sættes Aaret 1850, at de Besøgende burde have Ret til at benytte Registranter og Kataloger, og at Arkiverne og deres Embedsmænd ikke burde have en Fortrinsret til Udgivelse af Aktstykker. Flere Medlemmer, bl. a. Prof. Schmoller fra Berlin, udtalte sig dog imod bestemte Reglementer i disse Retninger, og der vedtoges tilsidst kun en almindelig Dagsorden om det

ønskelige i at fjerne de Vanskeligheder ved Benyttelsen af de offentlige Arkiver, som ikke paabydes af Statsinteresser. For øvrigt er der Anledning til at fremhæve, at for det danske Rigsarkivs Vedkommende har Rigsarkivaren, undtagen i ganske særlige Tilfælde, Retten til at give Adgang, og at dets Registranter, i alt Fald for Sager, der er ældre end dette Aarhundrede, forelægges de Besøgende.

De to store engelske historiske Selskaber, Camden Society og Royal Historical Society, er blevne sammensmeltede og vil for Fremtiden udgive aarligt 3 Bind Kildepublikationer i Lighed med Camden Society's tidligere og 1 Bind Afhandlinger som Royal Society's Transactions. Begyndelsen er sket med E. J. Leadams Udgave af *The Domesday of Inclosures 1517—18* (London), en vigtig Kilde til den engelske Grundbesiddelses Historie paa det Tidspunkt, hvor de store Indhegninger af Enge til Enemærker begyndte.

Det preussiske historiske Institut i Rom, der i Forvejen udgiver de for det 16. og 17. Aarhundredes Historie særdeles vigtige: *Nuntiaturberichte aus Deutschland*, har paabegyndt Udgivelsen af: *Repertorium Germanicum, Regesten aus den päpstlichen Archiven zur Geschichte des Deutschen Reichs und seiner Territorien im 14. u. 15. Jahrh.* Det udkomne 1. Bd. (Berlin, 1897) omfatter kun 1 Aar (Marts 1431—Marts 1432) af Eugen IV's Pontifikat, men tæller desuagtet 452 S. foruden et Register paa 220 S. Man forstaar derfor, at der i Fortalen udtrykkes Tvivl om, at Udgivelsen kan fortsættes efter samme Plan. Desuden forbereder Institutet Udgivelsen af et Tidsskrift: *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Publicationen.*

Store historiske Samlingsværker, i hvilke enkelte Forfattere inden for en bestemt Ramme behandler en enkelt Tidsalder eller et enkelt Land, som hans Studier særlig har gjort ham hjemme i, hører nu til Dagens Orden over hele Europa, især efter at Onckens *Allgemeine Geschichte in Einzeldar-*

stellungen er sluttet 1893. Medens i Frankrig den af E. Lavisse og A. Rambaud udgivne *Histoire générale du IV siècle à nos jours* er naaet til 10. Bind (Les monarchies constitutionnelles 1815—47), og *Bibliothek Deutscher Geschichte*, under Ledelse af Professor i Graz Zwiedeneck-Südenhorst, med dets bindstærke Behandlinger af Tysklands Historie, stadigt fortsættes, vil den bekendte engelske Historiker, Lord Acton, Regius Professor i den nyere Historie i Cambridge, lede Udgivelsen af et stort Værk: *The Cambridge Modern History*. Dette skal indeholde en Samling Enkeltfremstillinger af Verdenshistorien fra Middelalderens Slutning til vore Dage, forfattede af engelske og amerikanske Historikere, i 12 Bind; det første, omfattende Renæssancetiden, skal udkomme i Oktbr. 1899. Endvidere forbereder Forlaget F. Vallardi i Milano en stor *Italiens Historie*, ligeledes i Enkeltfremstillinger.

Af Potthast: *Bibliotheca historica medii ævi* er i 1896 udkommet 2. Udg., 1—2. D. (Berlin), og af Wattenbach: *Das Schriftwesen des Mittelalters* 3. Udg. (Leipzig). Ved disse nye, helt igennem forbedrede og forøgede Udgaver er de to Hovedhjælpemidler til Kendskab om Kilderne til Middelalderens Historie og disses Overleveringsmaade bragt i Overensstemmelse med Videnskabens nyeste Resultater.

Bremens historiske Forening (Historische Gesellschaft des Künstlervereins) har i Juni 1896 udsat en *Pris* for Besvarelsen af en Opgave, der ogsaa har megen Interesse for Danmarks Histore, nemlig en Fremstilling af „*den tyske Hanses Historie fra Stralsundfreden (1370) indtil Freden i Utrecht (1474)*". Tanken er herved at fremskaffe en Fortsættelse af Schäfers bekendte Værk om „Hansestæderne og Kong Valdemar", og medens det forlanges, at Arbejdet skal hvile paa en kritisk Kildegranskning, ventes det ikke, at Forf. skal nytte andet end trykt Materiale. Fremstillingen skal være egnet til at vinde Indgang i videre Kredse og Værket bør ikke væsentligt overstige et Omfang af 30 trykte Ark. Besvarelsen skal være affattet paa Tysk og indleveres inden Pinse 1900; Belønningen er en Sum paa 3000 Mark, der er skænket af

Borgere i Bremen. Prisudskrivningen findes i den af Foreningen udgivne Bremisches Jahrbuch (Bd. 18, S. X).

Den tyske Historiker M. Philippson har udgivet 1. Del af et større Skrift: *Der grosse Kurfürst, Friedrich Wilhelm von Brandenburg* (Berlin, 1897). Den udkomne Del, der omfatter Tiden fra 1640—60, bringer intet væsentligt nyt, hverken i Opfattelse eller Enkeltheder, og er ogsaa blevet ret ublidt modtaget af den tyske Kritik. Naar Bogen dog nævnes her, er det væsentligst, fordi der er Grund til at fremhæve. at Forf. aldeles ikke har benyttet dansk Litteratur og dennes Oplysninger om Kurfyrstens Forhold til Norden, et beklageligt Forhold, som denne Forf. dog ikke er ene om at gøre sig skyldig i.

Den engelske Historieskriver, Samuel Rawson Gardiner, vil i dette Efteraar udgive 2det Bind af sin *History of the Commonwealth and Protectorate* (1. Bd. udkom 1894). Sin Opfattelse af Cromwell og hans Betydning har han skizzeret i et lille Skrift: *Cromwells place in history* (London, 1897); han betoner heri, stærkere end tidligere er sket, C.'s konservative Tilbøjeligheder. Gardiner har endvidere i Aar udgivet: *What Gunpowder plot was* (London). Dette Skrift er rettet mod et katolsk Forsøg paa at godtgøre, at Krudtsammensværgelsen i Virkeligheden ikke har eksisteret, men at Anklagen imod den er sammensmedet af Jakob I's Minister, Earlen af Salisbury, for at faa et Paaskud til at ramme Katolikerne. G.'s Gendrivelse heraf er et Mønster paa historisk Kritik.

Udkommet er: *Lettres inédites de Napoléon Ier (an VIII —1815)*, publiés par Léon Lecestre, T. 1—2 (Paris, 1897). Dette Værk danner et Supplement til den tidligere store, under Napoleon III's Auspicier, udgivne Samling af Napoleon I's Breve, i hvilken, som bekendt, talrige var udeladte, fordi den kejserlige Regering fandt dem uheldige for den store Kejsers Minde. — For øvrigt er den i de sidste Aar saa store Napoleonlitteratur bleven forøget bl. a. ved et Værk

af F. Masson: *Napoléon et sa famille.* T. 1 (1769—1802) (Paris, 1897). Forf., der i dette Arbejde ligesom i tidligere viser sig som en stor Beundrer af Kejseren, og hvis Fremstilling af hans Personlighed staar i den bestemteste Modsætning til Taine's, skildrer her hans Forhold til hans Slægt; han søger navnlig at paavise, hvor stærk Familiefølelsen har været hos ham, paavirket af den korsikanske Klantradition, men tillige hvilke Brydninger Forskellen mellem hans og hans Brødres Karakter og Temperament fremkaldte, og hvorledes Modsætningerne mellem dem yderligere skærpedes ved hans Ægteskab med Josefine.

Professor Alfred Stern i Zürich vil i den nærmeste Tid udgive 2det Bind af sit store og vigtige Værk: *Geschichte Europas seit den Verträgen von 1815 bis zum Frankfurter Frieden von 1871.* 1ste Bind, der gaar til 1820, udkom 1894 (Berlin).

For Belysningen af den dansk-tyske Strid og især af Londonerkonferencen 1864 vil det ventelig være af Værdi, at der forberedes en Udgivelse af Grev *Albrecht Bernstorffs* efterladte Memoirer og Papirer. Denne, der døde 1874, var preussisk Diplomat og bl. a. Gesandt i England fra 1854 og som saadan Preussens Repræsentant paa Londonerkonferencen.

Boger indsendte til Redaktionen.

Bergens historiske Forening. Skrifter udgivne af Bergens historiske Forening Nr. 3. Bergen, 1897.

Historisk Tidskrift utgifven af Svenska historiska föreningen genom E. Hildebrand. 17 årg. 1897 H. 1—2. Stockh., 1897.

H. Degenkolv, Bidrag til Oplysning om Flaaden i det 19de Aarhundrede. Kbh., 1897.

A. Aumont og E. Collin, Det danske Nationalteater 1748—1889. 8—9. H. Kbh., 1897.

Vestergötlands Fornminnesförenings Tidskrift. 8—9. H. Utgifvare F. Ödberg. Stockh., 1897. C. E. Fritzes kgl. Hofbokhandel.

N. Wimarson, Sveriges krig i Tyskland 1675—1679. I. Akademisk afhandling. Lund, 1897. Gleerupska Universitetsbokhandeln.

Meddelelser fra Krigsarkiverne. Udgivne af Generalstaben. 8. Bd. 1—2. H. Kbh., 1897. Gyldendalske Bogh.

Norske Regnskaber og Jordebøger fra det 16de Aarhundrede. Udgivne for det Norske historiske Kildeskriftfond ved H. J. Huitfeldt-Kaas. 2. Bd. 3. H. Christiania, 1896.

Dombog for 1599. Udgivet for det Norske historiske Kildeskriftfond ved E. A. Thomle. 1. H. Christiania, 1897.

J. B. Halvorsen, Norsk Forfatter-Lexikon 1814—1880. 45. H. Kristiania, 1897. Den norske Forlagsforening.

F. Ödberg: Om stämplingarne mot konung Johan III årene 1572—1575. Stockh., 1897. C. D. Fritzes kongl. Hofbokhandel.

Indhold:

Side

Franske literater i København på Frederik den femtes tid. Af Biblioteksassistent, cand. mag. **Jul. Clausen.** . . . . . 1.

Danske personnavne og stednavne. En sproglig-historisk undersøgelse af stud. mag. **Sigurd Nygård.** . . . . . 82.

Smaastykker:

1. Forliget af 11. Februar 1340. Af Professor, Dr. phil. **Kr. Erslev.** . . . . . 111.

Nyt fra historisk Videnskab i Ind- og Udland. . . . . 118.

Historisk Tidsskrift agtes for Fremtiden udgivet med 4 Hefter aarlig. Den danske historiske Forenings Medlemmer betaler aarlig 4 Kroner. Anmeldelser om Indtrædelse modtages hos Foreningens Formand (Professor Joh. Steenstrup, Stockholmsgade 17, Ø), dens Sekretær (Underbibliotekar J. A. Fridericia, Ceresvej 16, V) og dens Kasserer (Boghandler J. Hegel, Klareboderne 3, K) samt af det Schubotheske Forlag (Silkegade 13, K).

I Følge Overenskomst med den norske historiske og den svenske historiske Forening staar Adgang aaben for Medlemmerne af den danske historiske Forening til at indtræde i den norske og i den svenske Forening mod et nedsat Kontingent af henholdsvis 2 og 3 Kroner om Aaret. De Medlemmer, der ønsker at benytte sig heraf, ville behage at gjøre Anmeldelse derom til den danske historiske Forenings Sekretær.